

EUROPolitika

**AVRUPA BİRLİĞİ,
SÜRDÜRÜLEBİLİR
İNSANİ KALKINMA
VE İNSAN HAKLARI**

Armağan GÖZKAMAN

**MAPPING THE ROOTS OF
CUMULATIVE EXTREMISM
THREAT IN EUROPE: AN
EXAMINATION IN THE
FRAMEWORK OF REALISTIC
CONFLICT THEORY**

Çağatay BALCI

**BREXIT VE AVRUPA
BİRLİĞİ'NİN
GELECEĞİ**

Yunus Emre ÖZBEK

**AVRUPA
PARLAMENTOSU
SEÇİMLERİNE İLİŞKİN
AŞIRI SAĞ SEÇMEN
TABANLI BİR ANALİZ**

Okan CAN

**AVRUPA
PARLAMENTOSU'NDAKİ
SİYASAL PARTİLERİN
TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE**

BAKIŞI

Zeynep ŞEN

**BADIU'NUN
SONSUZ DÜŞÜNCE
YAPITI BAĞLAMINDA
SARI YELEKLİLER**

EYLEMLERİ

Selin GÜREL KİBRİTOĞLU

**BREXİT
SONRASINDA
BİRLEŞİK KRALLIK'IN
UZAY POLİTİKALARI**

Mahmut Can ÖZDEMİR

**AB VE İTALYA:
ORTAK DIŞ POLİTİKA
HEDEFLERİ VE
BÖLGESEL
ÇATIŞMALAR**

Doç. Dr. Gökçen Yavaş ile Söyleşi

AVRUPA'NIN DEĞİŞEN YÜZÜ

AŞIRI SAĞIN YÜKSELİŞİ, İNSAN HAKLARI, AŞIRICILIK VE TOPLUMSAL DİRENİŞ

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI DERGİSİ

YAYIN & İDARİ KURULU

EURO Politika Dergisi
İmtiyaz Sahibi & Genel Yayın
Yönetmeni Yusuf ERTUĞRAL

Baş Editör
Ali İzzet KEÇECİ

Sorumlu (Resmi) Yazı İşler Müdürü
Nilfem BAYKAN

Akademik Yayın Koordinatörü (Editör)
/ Mizanpaj / Kapak Tasarım
Beril HAKVERİR KUTMAN

Yayın Türü / ISSN No
Yaygın Süreli / Ulusal
Hakemli Dergi

ISSN No: **2149-9217**

E-ISSN No: **2980-1427**

6 Aylık Süreli

İdari Merkez: Olmadık Projeler | Hızır Çavuş Mescidi Sok. No:40/A Balat 34087 İstanbul-
TR

Web: www.europolitika.com

e-posta: editor@europolitika.com & iletisim@europolitika.com

Makalelerde belirtilen düşünce ve görüşlerin tamamından yazarları sorumludur ve söz konusu düşünce ve görüşler EUROPolitika dergisi ve editör kurulunu temsil etmez.

EUROPolitika dergisi yayımlanan tüm makalelerdeki doğacak hukuki sorumluluğu reddeder. Yazar(lar) meydana getirdiği eserin orijinal olduğunu, eş zamanlı olarak herhangi bir başka yayın sözleşmesi kapsamında olmadığını, "intihal"e meydan verecek alıntılar bulunmadığını, yayıncının yazılı izni olmaksızın adı geçen eserin yayın haklarının tamamını ya da bir bölümünü üçüncü bir kişiye devretmeyeceğini ve söz konusu eserin T.C. yasaları gereği "suç" oluşturacak herhangi bir nitelik taşımadığını taahhüt eder(ler). Yazar(lar) ilgili makale/kitap bölümünü tümüyle kendilerinin meydana getirdiğini, üzerinde 3. şahısların haklarını zedeleyecek ifadeler olmadığını, 3. şahısların her türlü maddi veya manevi hak sahipliği iddialarına karşı kendilerinin mesul olduğunu; editörün bu konuda hiçbir mükellefiyeti bulunmadığını taahhüt eder(ler). Yazar, eserin bütün içeriğinden sorumludur. Kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazara aittir.

Editör Kurulu

Baş Editör

Ali İzzet Keçeci

Akademik Editör

Beril Hakverir Kutman

Alan Editörleri

Beril Hakverir Kutman

Bora İyiat

Seda Gözde Tokatlı

Yazım Editörleri

Muhammed Kasım Kavak

Esen Eser

Dil Editörleri

Fatmagül Günhar

Gün Ünal

Bu Sayının Hakemleri (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Armağan Emre Çakır

Prof. Dr. Armağan Gözkaman

Dr. Öğr. Üyesi Ayçe Seppli

Dr. Öğr. Üyesi Aykut Karahan

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karahöyük

Prof. Dr. Nergiz Özkural Köroğlu

Doç. Dr. Oğuz Güner

Doç. Dr. Ozan Örmeci

Dr. Seda Gözde Tokatlı

Dr. Yunus Karaağaç

Dr. Öğretim Görevlisi Yusuf Avar

Dr. Zeynep Selin Balcı

Doç. Dr. Zühal Ünalp Çepel

Sevgili Okurlar,

Avrupa Birliği'nde Parlamento seçimleri ile değişim rüzgarlarının estiği bu dönemde, yeni bir sayıyla tekrar sizlerle buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu sayımızda, Avrupa Birliği ve Avrupa'daki önemli gelişmeleri mercek altına alan çeşitli makaleler bulacaksınız. Derinlemesine analizler ve farklı bakış açılarıyla AB'nin dinamiklerini ve geleceğini daha iyi anlamınıza yardımcı olacak çalışmalarını sizlerle buluşturuyoruz.

Prof. Dr. Armağan Gözkaman, kaleme aldığı **“Avrupa Birliği, Sürdürülebilir İnsani Kalkınma ve İnsan Hakları”** başlıklı makalesi ile AB'nin gelişmekte olan ülkelere yönelik sürdürülebilir insani kalkınma desteğinin insan hakları kavramı üzerinden nasıl şekillendiğini inceliyor. Gözkaman, AB'nin dış politikasında insan hakları ilkesinin yerini, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve ticari boyutlarındaki etkisini ve sosyal anlayış ile insan hakları arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde ele alıyor.

Dr. Çağatay Balcı, **“Mapping the Roots of Cumulative Extremism Threat in Europe: An Examination in the Framework of Realistic Conflict Theory”** başlıklı makalesinde, Avrupa'da artan aşırılık tehdidini realist çatışma teorisi çerçevesinde analiz ediyor. Bu çalışma, sosyo-ekonomik ve politik faktörlerin aşırılık hareketlerini nasıl tetiklediğini ve bu hareketlerin toplum üzerindeki etkilerini ele alıyor.

Zeynep Şen, Avrupa Parlamentosu'ndaki farklı siyasal partilerin Türkiye-AB ilişkilerine nasıl baktığını analiz eden **“Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasal Partilerin Türkiye-AB İlişkilerine Bakışı”** isimli makalesi ile partilerin ideolojik konumlanmaları ve politik hedefleri doğrultusunda Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiğini ve gelecekte nasıl evrilebileceğini tartışıyor.

Selin Gürel Kibritoğlu **“Badiou'nun Sonsuz Düşünce Yapıtı Bağlamında Sarı Yelekliler Eylemleri”** isimli makalesinde, Badiou'nun felsefi perspektifinden yola çıkarak Fransa'daki Sarı Yelekliler eylemlerini inceliyor. Kibritoğlu, bu toplumsal hareketin nedenlerini ve sonuçlarını, Badiou'nun “sonsuz düşünce” kavramı ışığında değerlendiriyor.

Mahmut Can Özdemir'in **“Brexit Sonrasında Birleşik Krallık'ın Uzay Politikaları”** isimli makalesi, Brexit sonrası Birleşik Krallık'ın uzay politikalarındaki değişiklikleri ve bu alandaki stratejik hedeflerini ele alıyor. Özdemir, Birleşik Krallık'ın AB'den bağımsız olarak nasıl bir uzay politikası benimsediğini ve bu politikanın uluslararası uzay çalışmalarına olan etkilerini inceliyor.

Okan Can'ın **“Avrupa Parlamentosu Seçimlerine İlişkin Aşırı Sağ Seçmen Tabanlı Bir Analiz”** başlıklı analizi ise, Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aşırı sağın yükselişini ve bu eğilimin seçmen tabanı üzerindeki etkilerini ele alıyor. Can, aşırı sağ partilerin seçim stratejileri, seçmen profilleri ve bu eğilimin Avrupa siyaseti üzerindeki uzun vadeli etkilerini değerlendiriyor.

Bu sayımız akademik makaleler ve analizlerin yanı sıra alanında uzman isimlerle yapılan söyleşileri de içeriyor. Genel Yayın Yönetmenimiz Yusuf Ertuğral tarafından gerçekleştirilen **Doç. Dr. Gökçen Yavaş ile söyleşi**, AB ve İtalya'nın ortak dış politika hedefleri ve bölgesel çatışmalar konusundaki perspektifleri ele alıyor.

Dergimizin bu sayısında, Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınma, insan hakları, aşırılık, Brexit sonrası politikalar ve Parlamento seçimleri gibi önemli konularını ele alarak, sizlere zengin ve kapsamlı bir içerik sunmayı hedefledik. Bu sayımızda yer alan makalelerin, Avrupa'nın güncel sorunlarına dair ufuk açıcı bir okuma deneyimi sunacağına inanıyoruz. Dergimize göstermiş olduğunuz ilgi ve destek için teşekkür eder, keyifli okumalar dileriz.

Beril Hakverir Kutman
Akademik Yayın Koordinatörü (Editör)

İÇİNDEKİLER

Önsöz	3
<i>Beril HAKVERİR KUTMAN</i>	
1. Avrupa Birliği, Sürdürülebilir İnsani Kalkınma ve İnsan Hakları	5-22
<i>Armağan GÖZKAMAN</i>	
2. Mapping the Roots of Cumulative Extremism Threat in Europe: An Examination in the Framework of Realistic Conflict Theory	23-30
<i>Çağatay BALCI</i>	
3. Brexit ve Avrupa Birliği'nin Geleceği	31-49
<i>Yunus Emre ÖZBEK</i>	
4. Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasal Partilerin Türkiye-AB İlişkilerine Bakışı	50-64
<i>Zeynep ŞEN</i>	
5. Badiou'nun Sonsuz Düşünce Yapıtı Bağlamında Sarı Yelekliler Eylemleri	65-76
<i>Selin GÜREL KİBRİTOĞLU</i>	
6. Brexit Sonrasında Birleşik Krallık'ın Uzay Politikaları	77-93
<i>Mahmut Can ÖZDEMİR</i>	
7. Avrupa Parlamentosu Seçimlerine İlişkin Aşırı Sağ Seçmen Tabanlı Bir Analiz	94-96
<i>Okan CAN</i>	
8. “AB ve İtalya: Ortak Dış Politika Hedefleri ve Bölgesel Çatışmalar”	97-103
Doç. Dr. Gökçen Yavaş ile Söyleşi	
<i>Yusuf ERTUĞRAL</i>	

AVRUPA BİRLİĞİ, SÜRDÜRÜLEBİLİR İNSANİ KALKINMA ve İNSAN HAKLARI

Armağan GÖZKAMAN¹

Özet: Avrupa Birliği'nin (AB) gelişmekte olan ülkelere yönelik sürdürülebilir insani kalkınma desteği, insan hakları kavramı üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, öncelikle, iki kavram arasındaki zorunlu mantıksal bağ ile açıklanabilir. Çalışmanın temel varsayımı, bu bağa ek olarak, AB'nin politika tercihlerinin de bu konuda etkili olduğudur. Bu varsayımı doğrulayan en az dört faktörün varlığı ileri sürülebilir: AB'nin dış politikasında 'insan hakları' ilkesinin yeri, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve ticari boyutlarında bu ilkenin tespit edilebiliyor olması, 'sosyal' anlayış ile 'insan hakları' arasındaki ilişki, kurumsal kapasite inşasına -ve mevcut kapasitenin güçlendirilmesine- yönelik politikalar.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir insani kalkınma, Avrupa Birliği, insan hakları, gelişmekte olan ülkeler*

Abstract: The European Union's (EU) support for sustainable human development in developing countries is shaped by the concept of human rights. This arises, primarily, from the intrinsic logical connection between sustainable development and human rights. The primary assumption of this study is that, alongside the above-mentioned connection, the EU's policy preferences play a significant role in this process. Four key factors support this assumption: the centrality of the 'human rights' principle in the EU's foreign policy, the possibility to identify this principle in the economic and commercial dimensions of sustainable development, the interplay between social understanding and human rights, and the necessity for institutional capacity building and reinforcement.

Keywords: *Sustainable development, sustainable human development, European Union, human rights, developing countries*

¹ Prof. Dr, İstanbul Beykent Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
agozkaman@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6849-273X>.

GİRİŞ ve KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

İnsani sürdürülebilirlik, insanı kalkınma süreçlerindeki nihai hedef olarak gören bir yaklaşımın ürünüdür (Ballet vd., 2011: 90). Bununla doğrudan bağlantılı olan 'sürdürülebilir kalkınma' kavramı, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanarak 1987'de kamuoyuyla paylaşılan "Ortak Geleceğimiz" başlıklı raporda "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" ifadesiyle tanımlanmaktadır (United Nations). Sürdürülebilir kalkınma anlayışında, ekonomik büyüme ile birlikte toplumsal eşitliğin ve çevre yönetiminin uyum içinde var olabildikleri bütünsel bir yaklaşım çabası görülmektedir. Bu çaba, doğal olarak, sürdürülebilir insani kalkınma süreçlerinde de tespit edilebilmektedir. Kalkınma, statik bir oldu değildir; mutlaka bireyin yaşadığı, öğrendiği ve katılım sağladığı süreçleri işaret eder (Kırdar, 1998). Mahieu'nün de ifade ettiği üzere, sürdürülebilir insani kalkınmadan bahsedilebilmesi için bireylerin, ekonomik, mali, sosyal ve doğal araçları -akılcı bir şekilde- insani olarak sürdürülebilir bir gelişme hedefi doğrultusunda kullanmaları gerekir (2008).

Yukarıdaki sürdürülebilir insani kalkınma tanımının yeterince açıklayıcı olmadığı ileri sürülebilir. Daha net bir tanımın yapılması için insani gelişme ölçütlerine yönelmekte fayda bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, bu konuyla ilgili endeksinde üç temel başlık üzerinden değerlendirme yapılmasını uygun görmüştür: Sağlık (tahmin edilen ortalama yaşam süresi), eğitim (25 yaş üstü nüfusun tahmini öğrenim süresi ve okula başlama yaşı gelen çocukların tahmin edilen -toplam- tahsil süresi) ve yaşam standardı (kişi başına düşen milli gelir). Ancak, bu ölçütlerin de insani gelişmişliği tam olarak yansıtamadığını hatırlatmak gerekir. Endeks; çeşitli eşitsizlikler, fakirlik ve insani güvenlik gibi alanlar hakkında bilgi içermemektedir (UNDP). Bu bağlamda, sürdürülebilir insani kalkınma için şöyle bir tanım düşünülebilir: Merkezinde insanın yer aldığı ve insan onuruna yakışan bir gelişmişlik seviyesinin mevcut olduğu bir ortamda, tüm bireylere - hukuki ve siyasi eşitlik içerisinde- bu ortamın sağladığı fırsatlara erişim garantisi verilen ve bu koşulların gelecekte de devam etmesinin mümkün olduğu bir kalkınma.

İnsan haklarına belirgin bir gönderme içeren bu tanımın, Avrupa Birliği'nin (AB) sürdürülebilir insani kalkınma çabalarının analizinde fayda sağlayacağı ileri sürülebilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de belirtildiği üzere, AB'nin insan hakları ilkesini kalkınma gündemiyle birlikte ele alma niyetini açığa çıkaran çeşitli göstergeler mevcuttur. Bu bağlantıyı açığa çıkarmak için, öncelikle (I) insan hakları ile sürdürülebilir insani kalkınma arasındaki mantıksal bağ üzerinde durulmuş ve (II) AB'nin insan hakları merkezli yaklaşımına odaklanılmıştır. Sonraki bölümler, AB'nin kalkınma politikalarındaki önceliklerin şekillendirdiği üç alan üzerine kurulmuştur: (III) AB'nin dış ilişkilerinde sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve ticari boyutları, (IV) AB'nin kalkınma desteğinde sosyal anlayış ve (V) AB'nin kurumsal kapasiteleri inşa etme ve güçlendirme çabalarında insan hakları ve sürdürülebilir kalkınmanın eş zamanlı varlığı.

1. İnsan Hakları ve Sürdürülebilir İnsani Kalkınma

Bu çalışmanın temel hareket noktasını, 'sürdürülebilir insani kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için kalkınma süreçlerinin merkezinde insan hakları anlayışının yer alması gerekir' şeklindeki varsayım oluşturmaktadır. Bu varsayım, sürdürülebilir kalkınmanın basit bir slogan olmanın ötesine geçerek gerçekliğe dönüşmesi için insan hakları kavramının bir tür 'itici güç' durumunda olma zorunluluğunu yansıtmaktadır. Bu zorunluluk, çeşitli uluslararası metinlerde de yer almış durumdadır. Nitekim, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve insan haklarının önemine doğrudan vurgu yapan *2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi* bu konudaki en iyi örneklerden birini oluşturmaktadır. Belgede insan haklarının küresel düzeyde, tüm bireyleri kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesine -ve bu süreçte hiç kimsenin geri planda bırakılmamasına- yönelik hedef net bir şekilde ortaya konulmaktadır (United Nations, 2015). Bu eğilim, insan hakları kavramının sürdürülebilir insani kalkınma düşüncesinin -ve doğal olarak, bu düşüncenin somutlaştığı süreçlerin- merkezinde bulunmasını meşrulaştıran bir niteliğe sahiptir.

Yukarıda belirtilen perspektiften bakıldığında, insan haklarını temel alan politikaların sürdürülebilir insani kalkınma süreçlerini desteklediklerini ve güçlendirdiklerini net bir şekilde ispatlayan en az yedi farklı odak noktasının varlığı ileri sürülebilir. İlk olarak, *insanlık onuru, eşitlik ve adalet* kavramlarının üzerinde

durmak uygun olacaktır. İnsan hakları, her bireyin doğuştan sahip olduğu onurunu ve diğer bireylerle olan eşitliğini garanti altına alır. İnsan hayatı, her türlü nesnel ve öznel ölçütlerden bağımsız olarak, aynı değere sahiptir. Analiz seviyesi her ne olursa olsun, bir topluluğun diğer topluluklardan daha fazla 'yaşama hakkına' sahip olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Sürdürülebilir insani kalkınma da, tüm bireylerin tatmin edici hayatlar yaşama fırsatına sahip olmasını amaçlayarak, eşit değer mantığını içerisinde barındırmaktadır. Böylece, her iki kavramın da -bireyler arasındaki eşitlik ve insan onuru üzerinden- herkesin en yüksek seviyede gelişebileceği toplumları hedeflediği gözlemlenebilmektedir.

Eşitlik kavramının adalet ilkesinden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Adalet ve eşitlik 'sütunları', insan haklarıyla ilgili süreçlere beraber ve eş zamanlı olarak dâhil olmaktadır. Sürdürülebilir insani kalkınma, üretilen zenginliklerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak ulusal sınırlar içindeki ve farklı ülkeler arasındaki eşitsizlikleri gidermeyi hedefleyen bir anlayışın ürünüdür. Biri hukuki diğeri ise siyasi ve iktisadi alanlardan kaynağını alan bu iki kavram arasında -yoksulluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile mücadelede anahtar konumda bulunmaları nedeniyle- sıkı bir mantıksal bağ mevcuttur. Ek olarak, adalet ve eşitlik kavramlarının var olabilmeleri için 'hukukun üstünlüğü' ve 'iyi yönetim' ilkelerinin somut bir gerçekliğe işaret etme gerekliliği de hatırlatılmalıdır. Şeffaf bir yönetimin mevcut olmadığı ve siyasi karar alıcıların hesap verme zorunluluğunun bulunmadığı yapılar hem insan hakları hem de sürdürülebilir insani kalkınma hedefleri açısından tehlike oluşturmaktadır.

Siyasal karar alma süreçlerine katılımın güçlendirilmesi, ikinci odak noktasını oluşturmaktadır. İnsan hakları, bireylerin yaşamlarını etkileyen kararlarda söz sahibi olmalarına olanak vermekte ve siyasi katılımın önemini ortaya çıkartmaktadır. Bu gerçeklik, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için mutlaka var olması gereken bir ortamı hatırlattığı için, bu çalışma açısından büyük bir önem taşımaktadır. Zira, sürdürülebilir insani kalkınmanın temel hedeflerini yerine getirebilmek için -dışlanmış gruplar da dâhil olmak üzere- tüm paydaşları kapsayan karar alma süreçlerinin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi gerekmektedir. Bu noktada, bireylerin ve toplulukların kalkınma süreçlerine katılımını sağlamadan kalkınma çabalarının sahiplenilmesinin ve

sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı da hatırlatılmalıdır.

Sürdürülebilir insani kalkınma ile insan hakları arasındaki bağ, üçüncü olarak, *temel ihtiyaçların sağlanması* temelinde de gözlemlenebilmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere; beslenme, suya erişim, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel haklar, kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından büyük öneme sahiptir. İnsani kalkınmanın kesintisiz bir şekilde sağlanabilmesi için gelecek nesillerin de bu temel ihtiyaçlara erişiminin garanti edilmesi gerekir. İnsan haklarının özünde, her bireyin insanlık onurunun, özgürlüklerinin ve ihtiyaçlarının tanınması yer alır. Haynes'in de belirttiği üzere, insan haklarına temel oluşturan özgürlük ve ihtiyaçlar o kadar temel niteliktedir ki, bunların inkâr edilmesi insan onurunu riske atar. Bu nedenle de temel yeterliliklerin mevcut olmadığı durumda evrensel hakların varlığından söz etmek mümkün değildir. (2009: 22).

Dördüncü sırada, *kapsayıcı ve uzun vadeli refah ve ekonomik istikrar* üzerinde durulabilir. Ekonomik büyümeden kaynaklanan avantajların toplumun geneline mümkün olduğunca yüksek seviyede yansıtılması için insan haklarına saygı gösteren bir anlayışın yerleşik olması ve siyasi kararlarda somutlaşması gerekmektedir. Bu anlayış çerçevesinde eğitime, sağlık hizmetlerine ve sosyal güvenliğe yatırım yapmak yalnızca bireysel refahı artırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik büyümeye ve toplumsal ahengin sağlanmasına da katkıda bulunur. Danimarka İnsan Hakları Enstitüsü tarafından yayımlanan bir raporun da işaret ettiği şekilde, özgürlük ve katılım hakları uzun vadede ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Koob, Jørgensen ve Sano, 2017: 48). Enstitünün bir sonraki yıl yayımladığı raporda da eğitim ve sağlık hizmetlerine eşit erişimin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi vurgulanmaktadır. Raporda, ayrıca, toplumda eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim oranının yüksekliği ile insan sermayesindeki seviye artışı arasında da doğru orantı olduğu belirtilmektedir (Koob, Jørgensen ve Sano, 2018: 41). Bu durum, sürdürülebilir insani kalkınma açısından özel bir öneme sahiptir.

Beşinci odak noktasını *çevresel sürdürülebilirlik* kavramı üzerinden kurgulamak mümkündür. Nitekim insan hakları ile çevrenin korunması arasındaki doğal ilişki

son derece net bir şekilde görülebilmektedir. Temiz ve sağlıklı bir çevre hakkı giderek artan bir şekilde temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma süreci içinde olmasına yönelik anlayış, birey ve toplulukların refah seviyesi ile çevre sağlığı arasındaki karşılıklı bağımlılığı mecburi kılmaktadır. Bu bağlamda, gerek 150 anayasanın ‘sağlıklı bir çevre’ hakkına yer vermesi (UNEP, 2019), gerekse özel sektör faaliyetlerinde insan hakları ile çevre bağlantısını ortaya çıkaran akademik çalışmaların varlığı (Kaya ve Altuntaş, 2023: 45-46) şaşırtıcı bir durum teşkil etmemektedir. Aynı bağlantı, doğal bir şekilde, sağlık, eğitim ve gelir seviyesinin aynı anda düşünüldüğü sürdürülebilir insani kalkınma süreçleri ile ilgili olarak da kurulabilir.

Barış, istikrar ve güvenlik, altıncı sırada incelenebilecek kavramları oluşturmaktadır. İnsanı odak noktasına alan ve kesintisiz bir şekilde sürdürülebilecek kalkınma şemalarını işletebilmek için, insan haklarının garanti altına alındığı bir kamu düzeninin varlığı şarttır. Çatışma ve şiddet ortamı, insan haklarına aykırı olmakla kalmayıp bireylerin ve toplumların kalkınmalarına da engel oluşturmaktadır. İnsan hakları ihlalleri potansiyel çatışmaların temelini oluşturma potansiyeline sahiptir. Söz konusu ihlallerin ciddi bir şekilde ele alınması, çatışmaların önlenmesine yönelik çabaların temelinde yer almaktadır. Barışçıl, kapsayıcı ve adil toplumların desteklenmesi sonucunu doğuran bu yaklaşım, insan hakları açısından da kritik bir öneme sahiptir. İnsan hakları ve barış arasındaki ilişki, hem uluslararası alanda hem de devletler seviyesinde tanınan bir gerçekliğe işaret etmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan bir raporda da belirtildiği üzere, insan haklarının barış ve güvenlik üzerindeki olumlu en az beş nedenden ötürü ortaya çıkmaktadır: Çatışmanın temel nedenlerinin ele alınması, erken uyarı ve eylem mekanizmalarıyla çatışmaların önlenmesi, şiddetli çatışma riskinin azaltılabilmesi, barışın korunması ve sağlanması ile ilgili yaratıcı ve etkili yaklaşımlar sunulabilmesi, ve ‘jeopolitik kırılma’ sorunlarının çözümü için ‘köprü’ vazifesi görmesi (OHCHR, 2023).

Son olarak, uluslararası alandaki *ortaklık ve iş birliği* mekanizmalarının önemine değinmek gerekir. Özellikle sınır aşan sorunlarla mücadelede, devletlerin tek

başlarına ilerleme kaydetmeleri son derece zordur. Öte yandan, insan haklarının uluslararası alanda korunması, bireylerin ve toplumların gelişmesine ve refah seviyesinin artırılmasına hizmet ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda, birden fazla devletin dâhil olduğu ve çeşitli devlet dışı aktörlerin de aktif bir şekilde yer aldığı iş birliği şemalarının aynı anda hem insan haklarının gelişimine hem de sürdürülebilir insani kalkınma hedeflerine hizmet ettiklerini savunmak hatalı olmayacaktır.

Bu konuda verilebilecek örneklerden biri, 1955'ten bu yana yürütülmekte olan *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Alanında Teknik İşbirliği Programı* adını taşımaktadır. Program, üye devletlerin talebi doğrultusunda, insan hakları ilkesi -ve uygulamaları- üzerinde doğrudan etkisi olan ulusal yapıların inşası ve güçlendirilmesi konularında devletlere destek olmayı amaçlamaktadır (OHCHR). Bir diğer örneği *Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu* teşkil etmektedir. Fon sayesinde “sivil toplumu güçlendiren, insan haklarını destekleyen ve tüm grupların demokratik süreçlere katılımını teşvik eden projelerin” tasarlanması, yürütülmesi ve finanse edilmesine uluslararası alanda destek sağlanabilmektedir (UN Office for Partnerships, 2020).

2. Avrupa Birliği'nin 'İnsan Hakları' Merkezli Yaklaşımı

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA), daha başlangıç kısmında Birliğin “özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukukun üstünlüğü ilkelerine” bağlılığını teyit etmektedir. Antlaşmanın ikinci maddesinde, AB'nin “insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve (...) insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulu” olduğu belirtilmektedir. Altıncı madde, daha da ileri giderek, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nı net bir şekilde referans olarak göstermekte ve söz konusu belgedeki “hakları, özgürlükleri ve ilkeleri” tanıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım -aynı maddenin bir sonraki paragrafında- İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne katılımı belirten ifadeyle tamamlanmış durumdadır. Sözleşme'nin ABA'ya dâhil edilmiş olması, her şeyden önce, insan haklarının AB açısından taşıdığı önem ve anlamı daha 'gözle görülür' bir hale getirmiş bulunmaktadır. Ayrıca, bu tercihin 'sembolik' bir eylemden çok daha fazlasına

işaret ettiğini ileri sürmek mümkündür. Zira altıncı maddeye göre Sözleşme kapsamında güvence altına alınan temel haklar, Lizbon Antlaşması'nın 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB hukukunun genel ilkelerinin parçası haline gelmiş durumdadır.

AB, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, dış eylemlerini de temel hak ve özgürlükler temelinde gerçekleştirme taahhüdünde bulunmaktadır. Nitekim ABA'nın 21. maddesi Birlik tarafından izlenecek dış politikanın "demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkeleri ile Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelere ve uluslararası hukukun ilkelerine saygı" temelinde geliştirileceğini ortaya koymuştur. Bu noktada, AB'nin diğer devletlerle sürdürdüğü ilişkileri 'demokratikleşme ve insan haklarıyla uyumlu politikaların uygulanması' şartına bağladığı hatırlatılmalıdır. AB'nin aslında uzun bir geçmişe sahip olan bu yaklaşımı, Soğuk Savaş sona erdikten sonra Birlik tarafından imzalanan uluslararası anlaşmaların içeriğinde net bir şekilde görülebilmektedir. Değişen uluslararası sistemde hızlı bir şekilde beliren bu koşulların durumunun 2000 yılından itibaren -Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleriyle imzalanan Cotonou Anlaşması sonrasında- daha da geliştirildiği görülmektedir. Bu süreçte hem insan haklarına, demokratik ilkelere ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesi, hem de iyi yönetişimin bir politika önceliği olarak vurgulanması, AB'nin dış ilişkilerinde belirleyici konumda olmuştur.

Temel hak ve özgürlüklerin odak noktasına alındığı ve dış ilişkiler açısından bir tür 'meşruluk sütunu' olarak adlandırılabilir bu yaklaşım, doğal olarak, AB'nin kalkınma politikalarına da kılavuzluk etmektedir. Cotonou Anlaşmasından birkaç ay sonra Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen ortak beyan metni, bu konuda öncelikli olarak üzerinde durulması gereken bir siyasi karar olarak değerlendirilebilir. Metin, ayrıca, ileriki yıllarda oluşturulan çerçevelere de temel teşkil etmiş durumdadır. "Avrupa Topluluğu'nun Kalkınma Politikası" başlığıyla duyurulmuş olan bu irade beyanı, gelişmekte olan ülkelerle dayanışma içerisinde, fakirliği ortadan kaldırma -nihai- hedefine odaklanıldığını ortaya koymaktadır. Beyanın dikkat çeken özelliklerinden biri, sürdürülebilirlik anlayışının eşitlik ve hakkaniyet çerçevesinde, katılımcı bir ortam oluşturarak ve

kapasite inşasına odaklanan bir insani ve toplumsal kalkınma anlayışı içerisinde geliştirilmesi niyetinin varlığıdır. Fakirlikle mücadelede hem çok boyutlu bir yaklaşımın hem de ülkelere özel zorluk ve fırsatların göz önünde bulundurulması da sürdürülebilir insani kalkınmaya yönelik yaklaşımı ortaya koymaktadır. Aynı saptama, ortaya konulan stratejilerin ‘ortak’ konumundaki devletler tarafından sahiplenilmesi ve tüm toplumsal tabakaların desteklendiği bir siyasi diyalogun oluşturulması şeklinde ifade edilen hedefler için de geçerlidir.

3. AB’nin Dış İlişkilerinde Sürdürülebilir Kalkınmanın Ticari Boyutları ve ‘Bölgesel Bütünleşme’

Yukarıda çizilen çerçevede, Avrupa Birliği üye devletlerinin siyasi karar ve eylemlerini altı konu başlığı üzerinde şekillendirmeye karar verdikleri görülmektedir (European Commission, 2000). Bunlardan biri, *ticaret ile kalkınma arasındaki bağlantı* ile ilgilidir. Özellikle kırılğan ekonomiye sahip devletler açısından hayati konumda olan bu yaklaşım, insani kalkınmanın sağlıklı bir sürdürülebilirliğe sahip olması için birçok nedenden ötürü güçlü avantajlar sağlama potansiyeline sahiptir. Zira ticaret politikalarının kalkınma hedeflerine destek olacak şekilde oluşturulması, sürdürülebilirliğin ana bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu durum, özellikle kalkınma odaklı ticari faaliyetlerin piyasanın sağladığı fırsatlara adil erişim fırsatı vermesi durumunda çok net olarak ortaya çıkacaktır. Böyle bir durumda, bireylerin -ve çeşitli grupların- arasındaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında kayda değer ilerlemeler sağlanacağı ileri sürülebilir. Buna ek olarak, yatırım ve istihdam olanaklarının -ve dolayısıyla da ekonomik istikrarın- sağlanacağı, yaşam kalitesinin artacağı bir ortamın sağlanması mümkün olabilir. Böyle bir ortamda, AB ile ‘ortak’ devlet arasındaki ilişkiler de daha ileri seviyelere taşınacak ve ‘ortak’ açısından daha iyi bir ortamın oluşması mümkün olacaktır. Daha ileri bir aşamada, bu durumun siyasi istikrar üzerinde de olumlu etkileri olacağı savunulabilir. Tüm bu kazanımlar, doğal olarak, ‘ortak’ devletin küresel ekonomiyle uyumunu artırma ve küresel rekabet ortamında daha güçlü bir aktör haline gelmesini sağlama açısından da önem taşımaktadır.

İkinci başlık, *bölgesel bütünleşme ve iş birliği* başlığı altında tanımlanmıştır. Burada -bir önceki paragrafta kısmen ifade edilen ‘küresel ekonomiyle bütünleşme’

fırsatına ek olarak- çatışma çözümü ve sınır aşan sorunların çözüm süreçleri açısından sağlanabilecek faydalara dikkat çekildiği görülmektedir. Avrupa Dış Eylem Servisi tarafından da net olarak belirtildiği şekilde, AB'nin çatışmaların önlenmesi ve çözümüne yönelik çabaları, küresel barış ve refahın sağlanmasını hedeflemektedir (EEAS, 2021). AB'nin çatışmaları önleme çalışmalarında özellikle iki mekanizmaya sıklıkla başvurduğu görülmektedir. Bunlardan biri olan *AB Çatışma Erken Uyarı Sistemi*, yüksek bir çatışma riski altındaki devletleri saptayan, önceliklendiren ve değerlendiren bir risk yönetimi sistemi olarak tanımlanmaktadır. Dört yıla kadar uzanan bir zaman aralığıyla yapısal risk faktörlerini belirleyen bu sistem, AB'deki siyasi karar alıcıların çatışma risklerini azaltmalarına ve çatışmayı önleme yöntemlerini belirlemelerine olanak tanıyacak şekilde kurgulanmıştır (EEAS, 2020). *Ufuk Taraması* adlı diğer mekanizma, AB'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan eğilimleri, zorlukları ve potansiyel çatışmaları öngörmesine olanak tanıyarak proaktif önlemlerin alınmasına olanak tanımaktadır (ESPAS, 2018). AB'nin bu mekanizmalar sayesinde oluşturabildiği güvenlik, kalkınma ve diplomatik eylemleri birleştiren kapsamlı yaklaşım sayesinde çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi süreçlerine -ve dolayısıyla da küresel barış ve istikrara- belirli ölçülerde katkı sağladığı ileri sürülebilir.

Bir önceki paragrafta da hatırlatıldığı üzere, AB'nin sınır aşan sorunların çözümüne yönelik çeşitli çabaları bulunmaktadır. Bu çabaların somutlaştığı temel örneklerden biri olan 'Avrupa Takımı', koronavirüs salgınının ilk aşamalarında 'ortak' statüsündeki devletlere yardım amacıyla karşılaştığı zorluklara daha iyi yanıt verebilmek amacıyla kurulmuştur. Söz konusu yapının bu çalışma açısından önemi, kalkınma alanındaki işbirliği stratejilerinin etkisini artıran eşgüdüm şemalarının oluşturulmasını sağlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Takım içerisinde AB, üye devletler, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası yer almaktadır (European Commission). *Avrupa Yeşil Mutabakatı* (AYM), sınır aşan sorunlarla mücadeleye verilebilecek bir başka örneği teşkil etmektedir. Her ne kadar AB stratejisi olarak geliştirilmiş olsa da AYM'nin Birlik sınırları ötesinde de çeşitli politika alanlarına etki ettiği görülmektedir. Bu etkiler, çevrenin korunmasıyla ilgili olumlu gelişmelere, istihdam yaratılmasına, 'çevreci' ekonomik büyümeye ve sürdürülebilir kalkınma süreçlerine olanak sağlamaktadır (Sandri vd., 2023).

4. AB'nin Kalkınma Desteğinde Sosyal Anlayış

Makroekonomik politikaların desteklenmesi ve sosyal hizmetlere eşit erişim şeklinde ifade edilen üçüncü başlık, gelişmekte olan ülkelerin ulusal bütçeleri üzerinde büyük bir yük oluşturan dış borç miktarının azaltılmasına yönelik çabaları ve -öncelikle sağlık ve eğitim alanlarına odaklanan- sektörel destek faaliyetlerini içermektedir. Bu çerçevede üretim artışı ve ekonomilerin çeşitlendirilmesine destek sağlayan AB, aynı zamanda yönetim alanında da ilerleme kaydedilmesini amaçlamakta ve ticaret ile kalkınmanın uyumlu ve birbirlerini tamamlar nitelikte olmasını amaçlamaktadır (European Commission, 2012). Bu yaklaşımın yoksul kesimlere ekonomik ve ticari faaliyetler sonucunda oluşan zenginliklerden mümkün olduğunca daha fazla yarar sağlama amacını içerdiği özellikle hatırlatılmalıdır. AB bu amaç doğrultusunda ülkelerin reform çabalarına, yasa dışı mali faaliyetlerle mücadele süreçlerine, bilimsel faaliyetlerine ve dezavantajlı kesimlerin finansal hizmetlere erişimine destek olmaktadır. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen kalkınma uzlaşısı bu desteğin ifade edildiği en kapsamlı hukuki belgelerden biridir. Söz konusu belgede de belirtildiği üzere, vergilendirme, yolsuzlukla mücadele, kamu harcamalarının yeniden düzenlenmesi ve tüm bireylerin kaliteli temel hizmetlere erişimini teşvik etmek amacıyla yasa dışı mali faaliyetlerle mücadeleye destek vermektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelere kapsayıcı sürdürülebilir büyümenin sağlanmasına yardımcı olmak için araştırma ve yenilikçiliğe -teknolojik işbirliklerini de kapsayacak şekilde- destek olan AB, bu farklı ölçeklerdeki finansal hizmetlere geniş kitleler tarafından erişimi teşvik etmeyi de amaçlamaktadır. (Official Journal of the European Union, 2017).

Bir önceki paragrafta da belirtildiği üzere, AB'nin gelişmekte olan ülkelere sosyal hizmetlere 'hakkaniyete uygun' bir erişimi garanti etme taahhüdünde bulunurken insani kalkınma açısından son derece önemli bir konuma sahip olan sağlık ve eğitim alanlarına özel bir vurgu yaptığı görülmektedir. Bu noktada, Avrupa Yatırım Bankasının (AYB) yüksek kaliteli ve maliyetlerin 'makul' seviyede olduğu sağlık hizmetlerinin sağlanabilmesi için -kimi zaman çeşitli uluslararası ortaklıklardan da faydalanarak- tıbbi araştırma programlarına ve genel olarak sağlık sektörüne mali kaynak sağladığı görülmektedir [Perplex2]. Koronavirüs salgını dönemindeki

tedavi ve hastalığın yayılmasını engelleme çalışmalarına verdiği destek, bu tür finansmanlara örnek olarak gösterilebilir. Eğitim alanında verilebilecek önemli örneklerden biri ise *Avrupa Takımı* yaklaşımında görülebilmektedir. Kendisini “dünya çapında kaliteli eğitim için önemli bir ortak” olarak betimleyen AB; Afrika, Latin Amerika ve Pasifik bölgelerini kapsayan eğitim yatırımlarını 2027 yılına kadar 6 milyar avronun üzerine çıkarmayı hedeflemektedir (OCHA, 2023).

Temel sosyal hizmetlere erişim açısından son derece önemli olan ve insani kalkınma çalışmalarının odak noktalarından birini oluşturan *ulaşım*, dördüncü dördüncü başlığı oluşturmaktadır. Ulaşım sektörünün sağlıklı bir işleyişe sahip olması, dünyanın her yerinde olduğu gibi, gelişmekte olan ülkelere de ekonomik büyüme ve toplumsal kapsayıcılık açısından büyük öneme sahiptir. Bu önem, özellikle alım gücünün -ve buna bağlı olarak da özel araç sayısının- düşük olduğu coğrafyalarda daha da net bir şekilde açığa çıkmaktadır. AB'nin bu alandaki desteği, Avrupa Takımı projeleri ile örneklendirilebilir. Nitekim Dakar'ın toplu taşıma ağının yenilenerek güçlendirilmesi için söz konusu kurum tarafından Senegal'e 320 milyon avro tutarında bir kaynak sağlandığı görülmektedir (EIB, 2023). ‘Yeşil ulaşım’ olarak adlandırılan bir diğer proje; AYB, Fransa Kalkınma Ajansı ve Avrupa Komisyonu tarafından Lagos'ta güneş panelleriyle çalışan gemilerin üretimi amacıyla oluşturulmuştur (European Commission, 2023).

Bir sonraki başlık, *gıda güvenliği ve sürdürülebilir ve kırsal kalkınma* şeklinde oluşturulmuştur. Özellikle son yıllarda görülen uluslararası sorunlar nedeniyle küresel seviyede şiddetli bir ‘gıda güvensizliği’ ortamının oluştuğu yadsınamaz. 2019'da başlayan koronavirüs salgını, petrol fiyatlarında buna bağlı olarak gelişen artış ve 2022'den beri Rusya'nın Ukrayna'da sürdürdüğü savaş hem gübre fiyatlarında artışa neden olmuş hem de azalan tarımsal üretimin dünya piyasalarına sürümünü olumsuz yönde etkilemiştir. İthal edilen buğdayın Orta Doğu'da %75 (OECD, 2022), Doğu Afrika'da ise %90 oranında (AFDB, 2022) Rusya ve Ukrayna kaynaklı olması, gıda güvensizliğinin kritik boyutlarını gözler önüne sermektedir.

AB'nin bu karanlık tabloyu iyileştirme çabaları arasında dikkat çekici olanlardan biri, Fransa'nın liderlik ettiği ve G7 üyeleri ile Afrika Birliğinin dâhil olduğu *Gıda ve Tarım Dayanıklılık Misyonu* adlı girişimdir. Misyon; piyasalara ürün temininde

şeffaflığı garanti eden ve kolaylaştırıcı etki yapan bir ‘ticaret sütunu’, krizden en çok etkilenen ülkelerde makul fiyat seviyelerini sağlamayı ve tarımsal üretimi artırmayı amaçlayan bir ‘dayanışma sütunu’, ve savaşın en çok etkilediği ülkelerde tarımsal kapasiteyi sürdürülebilir bir şekilde güçlendirmeyi hedefleyen bir ‘üretim sütunu’ üzerine inşa edilmiştir (Ministère de l’Europe et des Affaires Etrangères, 2022). Bu girişimden kısa bir süre sonra, Avrupa Komisyonunun da bir eylem planı hazırlayarak Avrupa Parlamentosuna, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyine, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine sunmuş olması dikkat çekicidir. Bu plan, Ukrayna depolarında bekleyen tarım ürünlerinin mümkün olan en hızlı şekilde olarak dünya pazarlarına ulaştırılmasını sağlayarak -ve ülkede tarım üretiminin sürdürülebilmesini sağlayarak- gıda güvensizliğini sonlandırmayı amaçlamıştır.

5. AB’nin Kurumsal Kapasiteleri İnşa Etme ve Güçlendirme Çabaları: İnsan Hakları ve Sürdürülebilir Kalkınma Alanlarının Bir Diğer Kesişimi

AB’nin kalkınma belgesindeki son başlığı *güçlendirilmiş kurumsal kapasite inşası* oluşturmaktadır. Kapasite inşası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından ifade edilen şekilde, “bireylerin, kuruluşların ve toplumların zaman içinde kendi kalkınma hedeflerini tanımlama ve gerçekleştirme kapasitelerini elde ettikleri, güçlendirdikleri ve sürdürdükleri bir süreç” olarak tanımlanabilir (UNDP, 2009: 3). AB’nin kapasite inşasına yönelik çabaları, sadece kalkınma süreçlerini değil, bu süreçlerin kapsadığı demokrasi, güvenlik ve savunma gibi alanları da kapsamaktadır (EPRS, 2017: 6-7). Nitekim, AB Bakanlar Konseyinin kabul ettiği ‘dış ilişkilerde demokrasi desteği’ temalı belge, AB tarafından verilecek demokrasi desteğini “[tüm] devlet kurumlarının, siyasi aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer aktörlerin (...) kapasitelerini güçlendirme” amacıyla eşleştirmiştir (Council of the European Union, 2009: 1). Avrupa Komisyonun AB Bakanlar Konseyine ve Avrupa Parlamentosuna sunduğu “Güvenlik ve Kalkınmayı Destekleyen Kapasite İnşası- Ortakların Krizleri Önleyebilmesini ve Yönetebilmesini Sağlamak” başlıklı detaylı analiz ve öneri metni de hiçbir muğlaklığa yer bırakmayacak şekilde, güvenlik kavramının kapasite inşasındaki önemini vurgulamaktadır.

AB belgelerinde, kapasite inşa süreçlerinde askeri boyutun öneminin vurgulandığı öneriler de mevcuttur. Örneğin, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan bir tüzük önerisi, bu boyutla ilgili dikkate değer bir bölüm içermektedir:

[Ortak devletlerin] *kritik operasyonel ihtiyaçlarının karşılanmaması, kalkınma için temel hedeflere, yani barış ve insani güvenlik koşullarının geliştirilmesi* [ile ilgili hedeflere] *ulaşılmasını engellemektedir. Özellikle kırılğan bağlamlarda ve [çatışmaların sonlandırıldığı] ülkelerde askeri aktörlerin işleyişinin iyileştirilmesi ve yönetimlerinin güçlendirilmesi; barışa, insani güvenliğe ve istikrara ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Güvenlik sektöründe kapasite geliştirmeyi [hem donanım hem de eğitim ile ilgili olarak] finanse edememe, ortakların gelişim ihtiyaçlarını karşılama [potansiyelini] olumsuz etkilemektedir.* European Commission, 2016: 14).

Ek olarak, güçlendirilmiş kurumsal kapasite inşa süreçleri ile insan haklarını savunma çabaları arasındaki sıkı ilişkinin vurgulanmasında fayda bulunmaktadır. Bu bağlantının somutlaştığı en yeni örneklerden biri, Avrupa Komisyonunun AB üye devletleri ile birlikte Kasım 2021’de kurduğu *Avrupa Demokrasi Takımı* adlı oluşumdur. Demokrasiyi ve insan haklarını dünya çapında teşvik etmeyi, güçlendirmeyi ve korumayı amaçlayan ADT, ‘hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü’, ‘siyasi ve sivil katılım’ ve ‘medya ve dijital’ şeklinde ayrılan üç temel faaliyet alanına sahiptir (Summit for Democracy Resources). Ayrıca, AB’nin gelişmekte olan ülkelerle ilişkileri incelendiğinde, kapasite geliştirme yoluyla insan haklarını desteklediği bazı temel alanların varlığı rahatlıkla saptanabilmektedir. Örneğin, AB, ‘hukuk ve yargı reformu’ süreçlerine ‘insan hakları eğitimi’ ile dâhil olabilmekte ve hâkimlerin, savcılarının ve kolluk kuvvetlerinin eğitim almalarını sağlayabilmektedir. Sivil toplum ile ilişkilere bakıldığında, AB’nin insan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının hak savunuculuğu, ihlal takibi ve mağdurlara yardım çabalarına katkı sağladığı görülebilmektedir. Aynı paraleldeki katkılar, demokratik yönetim ve siyasi katılım ile ilgili girişimler şeklinde de somutlaşmaktadır. Benzer şekilde, AB’nin çeşitli eğitim ve bilgilendirme programlarına destek vererek halkların insan hakları konusunda farkındalığını artırma çabaları da hatırlatılabilir.

SONUÇ YERİNE

Tüm bu veriler ışığında, Avrupa Birliği'nde insan hakları ile sürdürülebilir insani kalkınma arasında net bir bağlantı olduğu ileri sürülebilir. Bu çalışma, söz konusu bağlantıyı iki ayrı temel üzerinde değerlendirme olanağı vermektedir. İlk olarak, iki kavram arasında girift bir ilişki bulunmaktadır. Sürdürülebilir insani kalkınma, insan haklarının temel alındığı bir süreçtir ve insan onurunu, eşitliği ve adaleti merkezine almak zorundadır. Böyle bir yaklaşım, zenginliklerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamakta ve siyasi katılımı güçlendirmektedir. Temel ihtiyaçların sağlandığı, ekonomik istikrarın korunduğu ve çevresel sürdürülebilirliğin garanti edildiği bir ortamda, barış ve güvenliğin de sağlanması mümkün olabilmektedir. Böyle bir ortam, uluslararası iş birliğinin mümkün olduğu durumlarda, daha güçlü bir insani kalkınmaya olanak sağlama potansiyeline sahiptir.

İkinci değerlendirme, AB'nin dış politika tercihleri üzerinden yapılabilir. Birlik, uluslararası ilişkilerinde insan haklarına bağlılığını çeşitli şekillerde gösterebilmektedir. Bu durum, insan haklarının AB dış politikası açısından 'temel' oluşturması nedeniyle şaşırtıcı değildir. Dış ilişkilerde temel hak ve özgürlükleri merkeze alan bir yaklaşım, kalkınmayı destekleyen politikaları da etkilemektedir. Ayrıca, çatışma çözümüne katkı sağlayan iş birliği mekanizmaları da sürdürülebilir insani kalkınma hedeflerine hizmet eder niteliktedir.

Sürdürülebilirlik hedeflerini destekleyen tercihler -geniş bir faaliyet alanını kapsadıkları için- gelişmekte olan ülkeler üzerinde kayda değer bir etki yaratmaktadır. Faaliyetlerini ekonomi ve ticaret ile sınırlamayan AB, bir taraftan sağlık, eğitim ve ulaşım gibi alanlara yönelirken, aynı zamanda kurumsal kapasite inşasına ve mevcut kapasitelerin güçlendirilmesine de destek olabilmektedir. AB tarafından verilen tüm bu desteğin -uygulamada görülen ve haklı eleştirilere hedef olan bazı yetersizliklere rağmen- gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir insani kalkınma çabalarına ileriki yıllarda da önemli ölçüde katkı sağlayacağı ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- AFDB. (2022, March 22). Ukraine war threatens food crisis and political upheaval across Africa, warns top economist. <https://www.afdb.org/en/news-and-events/ukraine-war-threatens-food-crisis-and-political-upheaval-across-africa-warns-top-economist-50269>
- Ballet, J., Dubois, J.-L., & Mahieu, F.-R. (2011). La Soutenabilité Sociale du Développement Durable: De l'Omission à l'Emergence. *Mondes en Développement*, 39(4), 89-110. Doi: 10.3917/med.156.0089
- Council of the European Union. (2009, November 17). Council conclusions on Democracy Support in the EU's External Relations. 2974th External Relations Council meeting. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/111250.pdf
- EEAS. (2020, October). EU conflict Early Warning System. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/ews_fact_sheet_2020.pdf
- EEAS. (2021, August 10). Conflict Prevention, Peace building and Mediation. https://www.eeas.europa.eu/eeas/conflict-prevention-peace-building-and-mediation_en
- EIB. (2023, February 28). Senegal: Global Gateway - Team Europe joins forces with Senegal for cleaner, safe and affordable transport in Dakar. <https://www.eib.org/en/press/all/2023-081-global-gateway-team-europe-joins-forces-with-senegal-for-cleaner-safe-and-affordable-transport-in-dakar>
- ESPAS. (2018). Horizon Scanning in Brief. <https://espas.eu/horizon.html>
- European Commission. (2000). Development policy of the European Community. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:r12001&from=EN>
- European Commission. (2012). Communication from the Commission to the European Parliament, The Council and the European Economic and Social Committee. Trade, growth and development: Tailoring trade and investment policy for those countries most in need. COM/2012/022 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0022>
- European Commission. (2016, July 5). Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) No 230/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 establishing an instrument contributing to stability and peace. COM(2016) 447 final/2. 2016/0207 (COD). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0447\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0447(01))
- European Commission. (2022, May 12). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An action plan for EU-Ukraine Solidarity Lanes to facilitate Ukraine's agricultural export and bilateral trade with the EU. COM(2022) 217 Final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0217>
- European Commission. (2023, October 19). Global Gateway: Commissioner Urpilainen launches a major EU package to drive education, energy and transport programmes across Nigeria. https://international-partnerships.ec.europa.eu/news-and-events/news/global-gateway-commissioner-urpilainen-launches-major-eu-package-drive-education-energy-and-2023-10-19_en
- European Commission. Team Europe Initiatives. https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/team-europe-initiatives_en
- Haynes, S. (2009). Displaced people and the challenge to development. *POLIS Journal*, 1(9), 1-55. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=bf72a83774cf7c17b845a2976ecd541c8a5eeff>

- Kaya, F., & Altuntaş, C. (2023). Seçili Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Sürdürülebilirlik Düzeyleri ile Kurumsal Sürdürülebilirliklerinin Analizi. *Europolitika*, 8(19), 42-62.
- Kirdar, Ü. (1998). A Trilogy of Basic Human Concerns: Human Rights; Sustainable Human Development; Human Security. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 3(4). <https://www.sam.gov.tr/perceptions/arsiv/volume-iii-perceptions-dec-1998-feb-1999-0>
- Koob, S. A., Jørgensen, S. S., & Sano, H.-O. (2017). Human Rights and Economic Growth. An Economic Analysis of Freedom and Participation Rights. The Danish Institute for Human Rights. Matters of Concern - Human Rights' Research Papers, No. 1. https://www.humanrights.dk/files/media/migrated/final_human_rights_and_economic_growth_-_an_econometric_analysis.pdf
- Koob, S. A., Jørgensen, S. S., & Sano, H.-O. (2018). Human Rights and Economic Growth. An Economic Analysis of the Rights to Education and Health. The Danish Institute for Human Rights. Matters of Concern - Human Rights' Research Papers, No. 4. https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/document/_%2019_02922-18%2040.%20wp_hr_economic_growth_2018%20-%20fd%20468486_1_1.PDF
- Mahieu, F.-R. (2008). Face aux 'Sacrifices Humains', le Développement Humainement Soutenable. *Revue Tiers Monde*, 3(195), 495-506.
- Ministère de l'Europe et des Affaires Étrangères. (2022, April 5). Sécurité alimentaire : mise en œuvre de l'initiative FARM. <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/developpement/autres-secteurs-d-importance/securite-alimentaire-nutrition-et-agriculture-durable/l-initiative-internationale-farm-food-agriculture-resilience-mission-pour-la/article/securite-alimentaire-mise-en-oeuvre-de-l-initiative-farm-05-04-22>
- OCHA. (2023, January 26). Quality education in Africa: EU launches €100 million Regional Teachers' Initiative. <https://reliefweb.int/report/world/quality-education-africa-eu-launches-eu100-million-regional-teachers-initiative>
- OECD. (2022). Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine. Interim Report. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/4181d61b-en/index.html?itemId=/content/publication/4181d61b-en>
- OHCHR. Technical Cooperation in the field of human rights. <https://www.ohchr.org/en/countries/technical-cooperation>
- OHCHR. (2023, December 12). The Future of Human Rights and Peace and Security. Roundtable 1. Human Rights 75 High-Level Event. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/udhr/publishingimages/75udhr/HR75-high-level-event-RT1-Peace-and-Security-Additional-Background-Paper.pdf>
- Official Journal of the European Union. (2017). Joint statement by the Council and the representatives of the governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the Commission. The New European Consensus on Development: 'Our World, Our Dignity, Our Future'. 2017/C 210/01. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42017Y0630%2801%29>
- Sandri, S., Hussein, H., Alshyab, N., & Sagatowski, J. (2023). The European Green Deal: Challenges and opportunities for the Southern Mediterranean. *Mediterranean Politics*, 1–12. <https://doi.org/10.1080/13629395.2023.2237295>
- Summit for Democracy Resources. About Team Europe Democracy. <https://summitfordemocracysources.eu/about/about-team-europe-democracy>
- United Nations. (1987). Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
- United Nations. (2015). Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

- UNDP. Human Development Index (HDI). <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>
- UNDP. (2009). Développement des Capacités: Un guide du PNUD. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/Capacity_Development_A_UNDP_Primer_French.pdf
- UNEP. (2019). Environmental Rule of Law: First Global Report. Nairobi. <https://www.unep.org/resources/assessment/environmental-rule-law-first-global-report>
- UN Office for Partnerships. (2020). 7 Actions We Are Taking to Keep the Promise of the SDGs. <https://unpartnerships.un.org/about-us>

Mapping the Roots of Cumulative Extremism Threat in Europe: An Examination in the Framework of Realistic Conflict Theory

Çağatay BALCI¹

Abstract: Cumulative extremism refers to a situation in which an extremist idea, narrative, or group leads to the radicalization and extremism of another group as a result of its own attitudes and behaviour. This concept is used interchangeably with terms such as mutual extremism, symbiotic radicalization, or reciprocal radicalization, and points to an exceptional axis of extremism. European countries are the places where the threat of cumulative extremism is most tangible. This is since European countries have multicultural social structures. While European countries have a system based on multicultural understanding and 'coexistence', the last 40 years of the 20th century have seen various challenges to this system. When cumulative extremism is viewed as a process of intergroup conflict and conflict reproduction, important conclusions and inferences can be drawn within the analytical framework offered by Realistic Conflict Theory.

Keywords: *Cumulative Extremism, Europe, Realistic Conflict Theory, Right-Wing Extremism.*

Özet: Kümülatif aşırıcılık, aşırı bir fikrin, anlatının veya grubun kendi tutum ve davranışlarının bir sonucu olarak başka bir grubun radikalleşmesine ve aşırıcılığına yol açtığı bir durumu ifade etmektedir. Bu kavram karşılıklı aşırıcılık, simbiyotik radikalleşme veya karşılıklı radikalleşme gibi terimlerle birbirinin yerine kullanılmakta ve istisnai bir aşırıcılık eksenine işaret etmektedir. Avrupa ülkeleri kümülatif aşırıcılık tehdidinin en somut olduğu yerlerdir. Bunun nedeni Avrupa ülkelerinin çok kültürlü toplumsal yapılarına sahip olmasıdır. Avrupa ülkeleri çok kültürlü anlayışa ve 'birlikte yaşama' dayalı bir sisteme sahipken, 20. yüzyılın son 40 yılı bu sisteme yönelik çeşitli meydan okumalara sahne olmuştur. Bu bağlamda, kümülatif aşırıcılık, gruplar arası çatışma ve çatışmanın yeniden üretimi süreci olarak görüldüğünde, realist çatışma teorisinin sunduğu analitik çerçevede önemli sonuçlar ve çıkarımlar elde edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kümülatif Aşırıcılık, Avrupa, Realist Çatışma Teorisi, Sağ Aşırıcılık.*

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, Orcid: 0000-0001-6553-4888, cgtyblc@hotmail.com

INTRODUCTION

Cumulative extremism is one of the specific dimensions of the extremist threat. It refers to a dynamic and reproductive process. It involves a symbiosis and an "endless loop" created by at least two main extremist ideologies, narratives or groups. Today, this process is largely practised by the jihadist movement-right-wing extremism dichotomy in Europe. Each extremist group blames the other for the problems of the in-group it claims to represent. As the narratives of extremist groups are shaped in this way, the communities defined as the counter-group are mutually positioned as 'legitimate targets and enemies'. As a result, groups that form the axis of cumulative extremism may use violence against each other as well as against members of wider communities that they define as 'out-groups'. This situation is common in Europe. In this respect, cumulative extremism can be defined as an existential threat to Europe. This situation requires a more concrete explanation of the roots of cumulative extremism in order to combat this threat in Europe. This study presents the danger that the threat of cumulative extremism poses to Europe. It does so by analysing the roots of cumulative extremism and the conditions under which this threat is reproduced. In this context, the roots of cumulative extremism are explained from the perspective of Realistic Conflict Theory.

1. Cumulative Extremism and Europe

Cumulative extremism refers to a situation in which an extremist idea, narrative, or group leads to the radicalization and extremism of another group as a result of its own attitudes and behaviour. This concept is used interchangeably with terms such as mutual extremism, symbiotic radicalization, or reciprocal radicalization, and points to an exceptional axis of extremism (Schmid, 2014, p.12). According to classical theories, factors that emerge or give impetus to radicalization and extremism often include feelings of relative deprivation, injustice, inequality, and the need for belonging among individuals or a particular group. However, in the context of cumulative extremism, the mere existence of a particular group can become a source of extremism for another group.

Thus, different extremist groups focus their justification for existence and struggle on specific grievances and socio-political goals, as well as on the aim to eliminate

or suppress another group, which they define as an opponent or enemy (Duckitt, 2003, p.562). This leads to the development of narratives and strategies of the two different extremist groups that form the axis of cumulative extremism, antagonistically. As cumulative extremism emerges, the extremist groups reproduce their narrativistic ground for justification of existence in relation to the existence of the opposing groups. The narrative and organizational reproduction of these groups ultimately leads to the reproduction of the situation of cumulative extremism itself.

Regarding narrative and organizational patterns, the groups that make up the axis of cumulative extremism tend to adopt a rigid 'us versus them' or 'us versus enemies' distinction. These definitions do not include only the extremist groups themselves. Instead, these definitions refer to the wider communities and collective identities (such as the identity of a nation, ethnicity, social class, minority, or religious group) that extremist groups claim to represent (Schmid, 2014, p.14). Once these definitions of in-group and out-group are made sharply, specific qualities are attributed to the two groups. Accordingly, positive qualities (such as goodness, purity, innocence, being right, and having the right values) and also victimization are attributed to the in-group, defined as us, while negative qualities such as guilt and responsibility are attributed to the out-group, defined as the enemy.

In this way, each extremist group reciprocally attributes the responsibility of problems of the ingroup, that it claims to represent, to the opposing group. While the narratives of the extremist groups are shaped in this way, the communities defined as the opposing group are reciprocally positioned as “legitimate targets and enemies” (Lygren and Ravndal, 2023, p.394). As a result, the groups that form the axis of cumulative extremism can use violence against each other as well as against members of the wider communities that they define as 'out-groups'. This situation is often observed in Europe.

European countries are the places where the threat of cumulative extremism is most tangible. This is since European countries have multicultural social structures. While European countries have a system based on multicultural understanding and 'coexistence', the last 40 years of the 20th century have seen various challenges to this system. In particular, the intensification of migration from Middle Eastern and African countries to European countries during this period has created socio-

political problems that target the understanding of multiculturalism and coexistence (Abbas, 2020, p.7). In this context, political approaches that perceive migration to European countries as a risk and a threat, as well as the problems experienced by migrant groups in the context of integration and adaptation to the culture and social structure of the countries to which they migrate, have laid the foundations for the cumulative problem of extremism.

The global jihadist ideology, which has gained impetus in the 1980s and has become one of the most important dimensions of extremism. Following the attacks of 9/11, global jihadism, which began to be accepted as a global threat, and the presence of terrorist organizations based on this ideology have affected cumulative extremism in Europe in several different ways (Abbas, 2020, p.7). The first is that terrorist organizations based on global jihadist ideology turned to a strategy of carrying out terrorist attacks in European capitals such as Madrid and London in the early 2000s. This situation initiated a process in which European countries felt the threat of global jihadism most acutely. On the other hand, the instability and conflict environment caused by global jihadist movements in Middle Eastern countries has increased migration from this region to European countries. Thus, this situation has begun to accelerate the cumulative extermination in Europe. The problems experienced by Muslim communities migrating to European countries in the countries to which they migrate, their perception of discrimination, exclusion, and injustice, on the one hand, and local societies' perception of migrants as potential threats in the context of jihadist extremism and the resulting xenophobia, on the other, have strengthened the ground for cumulative extremism (Lygren and Ravndal, 2023, p.396). In addition, the narratives and reciprocal actions developed by right-wing extremists and right-wing extremist ideology, which have been operating in Europe for many years, and by jihadist groups and extremists seeking to find a “safe haven” among the immigrant masses, have led to cumulative extremism becoming a major threat in Europe today.

2. Roots of Cumulative Extremism in the context of Realistic Conflict Theory

Academically, many approaches to explaining and addressing the mechanism, functioning, and reproduction of cumulative extremism have been proposed. However, there are very few studies in the literature on the roots of this mechanism.

In this context, it is instructive to use social psychological approaches to better understand and explain the roots of cumulative extremism. In particular, Realistic Conflict Theory sheds light on the roots of cumulative extremism. This theory is one of the most important approaches to explaining intergroup conflict and the causes and origins of this conflict.

When cumulative extremism is viewed as a process of intergroup conflict and conflict reproduction, important conclusions and inferences can be drawn within the analytical framework offered by Realistic Conflict Theory. Realistic Conflict Theory, unlike other approaches in the literature, points to the objective conditions and foundations of conflict and competition between groups (Morrison and Ybarra, 2008, p.159). In this context, Realistic Conflict Theory argues that the arguments of Symbolic Conflict Theory are superficial and claims to deepen them. Realistic Conflict Theory considers the cause of conflict between groups as the motivation to possess or control material resources. Within this framework, it challenges the arguments of Symbolic Conflict Theory by suggesting that realist motivations lie behind the processes perceived as symbolic conflict (Zarate, Garcia, Garza and Hitlan, 2004, p.103). This theory argues that the struggle for control over limited resources increases the propensity for conflict between groups and emphasizes that mutual narratives and symbols are symbolic forms of this struggle.

At this level, the views of T. Homer-Dixon help to explain the roots of cumulative extremism in Realistic Conflict Theory. Thomas Homer-Dixon's "Environment, Scarcity and Violence", published in 1999, is a pioneering work in this field. In his analyses, Homer-Dixon argues that environmental security is a phenomenon that gains meaning within the framework of different perceptions by social groups. Accordingly, in any country or society, different political, ethnic, religious-sectarian, or class differentiations may identify the environment and natural resources with group identities. As a result of these groups identifying the environment and natural resources with their group identities, environmental security becomes part of identity security. This situation has many implications at the societal level.

Homer-Dixon explains these effects through the concepts of structural scarcity, ecological marginalization and contextual factors (Homer-Dixon, 1999, p.14).

According to Homer-Dixon, structural scarcity occurs when a political, ethnic, religious-sectarian, or class group that has the majority of power in a society establishes dominance and control over natural resources and causes deprivation to other groups (Homer-Dixon, 1999, p.15). The dominance-deprivation equation formed within this framework is linked to group identities. However, as a result of the effects of structural scarcity, it lead to the process of ecological marginalization. Ecological marginalization is defined by Homer-Dixon as the migration of groups whose access to and use of natural resources is restricted as a result of structural scarcity, or the damage to natural resources and the environment caused by agricultural activities carried out with primitive methods in the absence of technological know-how (Homer-Dixon, 1999, p.16). Ecological marginalization is often accompanied by migration to cities, leading to deeper sociological fractures. Structural scarcity, ecological marginalization, and their consequences often create a dynamic within the group identities that exist in the society in question. According to Homer-Dixon, when this dynamic is combined with contextual factors and variables such as dissatisfaction, perceptions of discrimination and deprivation, the search for superiority, and prejudices held by members of group identities, conflict and violence manifest themselves (Homer-Dixon, 1999, p.17). In this process, the fact that perceptions of power-deprivation at the level of the environment and natural resources are effective is an expression of identity-based violence and conflict.

In this context, Homer-Dixon's points facilitate the explanation of the roots of cumulative extremism from a Realistic Conflict Theory perspective. According to Homer-Dixon, the struggle for control and resources between groups often creates a basis for conflict. One of the manifestations of this situation is cumulative extremism. Looking at the narratives that feed cumulative extremism, we can see situations such as scarcity/limitation of resources, and identification of group identity with resources or space. Each party to cumulative extremism blames the other for their group's lack of access to resources, argues that they are discriminated against based on their group identity, and claims that the other group threatens the place and the resources found there, which they define as belonging to their group (Kalevi, 2012, p.193). In this way, cumulative extremism creates intergroup conflict

and violence based on mutual access to resources, control and domination of resources, and deprivation of resources (Schnurr and Swatuk, 2012, p.6)

CONCLUSION: CUMULATIVE EXTREMISM AS A “REALISTIC CONFLICT” IN EUROPE

When cumulative extremism is analysed from the perspective of Realistic Conflict Theory, the roots of cumulative extremism in Europe can be better explained. In this context, an examination of the narratives of the parties generating cumulative extremism in Europe reveals, first, that the scarcity and ecological marginalisation arguments of jihadist extremists provide an important rationale. Accordingly, jihadist extremists claim that Western countries are exploiting the resources of Muslim societies in the Middle East and North Africa, usurping the resources that belong to them and condemning them to deprivation and poverty, as a result. This narrative is supported by the argument that Muslim societies were forced to migrate to Europe because of the usurpation of their resources and that they are trying to reclaim their usurped resources in this way (Lygren and Ravndal, 2023, p.398). These arguments of jihadist extremists in Europe are therefore clearly in line with the approach proposed by Realistic Conflict Theory. These groups argue that the “Muslims”, which are described as in-group by them, have faced extortion and exploitation, whereas God has given them control over the resources of the whole earth inherently, and that violence and the use of force are necessary to achieve this.

On the other hand, right-wing extremist groups, which are the other component of cumulative extremism, identify European geography and its resources with the in-group identities they define (Jens, 2018, p.25). According to the narratives of these groups, immigrants and Muslims from the Middle East and Africa seek to usurp and exploit the resources of European societies. In this context, right-wing extremist groups position themselves as Europe's protectors against this "extortion" and "occupation". In this framework, right-wing extremism basically takes a defensive position in order not to lose control over Europe's resources and geography. This situation feeds into narratives based on xenophobia and prejudice and also underlines the narrative of right-wing extremists defending themselves and the "cultural superiority" of the societies that they claim to represent, against "outdated and archaic religious movements" (Betz and Johnson, 2017, p.72).

This situation also highlights the importance of using alternative narratives rather than counter-narratives to counter cumulative extremism in Europe. While counter-narratives are seen as one of the most effective tools in the fight against extremism, they can be counterproductive in the fight against cumulative extremism. This is because counter-narratives in the fight against extremism only serve to reproduce extremist narratives by providing counter-arguments. However, countering cumulative extremism requires alternative narratives that transcend both reciprocal extremist narratives. It must also create a different paradigm to challenge the given extremist narratives that give rise to cumulative extremism. In this way, the impact of cumulative extremist narratives can be mitigated and perceptions of group identities can be reshaped. This can help to eradicate cumulative extremism and its narratives and break the links between perceptions of group identities and the sources that create the grounds for realistic conflict.

REFERENCES

- Abbas, T. (2020). Far Right and Islamist Radicalisation in an Age of Austerity: A Review Of Sociological Trends and Implications for Policy, International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague.
- Betz, H.G. & Carol, J. (2017), The Nostalgic Ideology of the Contemporary Radical Populist Right. C. Mudde (Ed) in *The Populist Radical Right* (pp.68-82), Taylor-Francis Publishing.
- Duckitt, J. (2003). Prejudice and Intergroup Hostility. D. Sears, L. Huddy and R. Jervis (Eds). In *Oxford Handbook of Political Psychology* (pp. 559-601). Oxford University Press.
- Homer-Dixon, T. (1999). Environment, Scarcity and Violence. Princeton University Press.
- Korpela, M. K. (2012). Place Attachment S. D. Clayton, (Ed) in *The Oxford Handbook of Environmental and Conservation Psychology* (pp.189-207). Oxford University Press.
- Lygren, S. & Ravndal, J.A. (2023). Why Reciprocal Intergroup Radicalisation Happened between Islamists and Anti-Islamists in Britain but Not in Norway. *Terrorism And Political Violence*, 35(2), 390–408.
- Morrison, K.R. & O. Ybarra, O. (2008). The Effects Of Realistic Threat And Group Identification on Social Dominance Orientation. *Journal of Experimental Social Psychology* (44), 156–163.
- Rydgren, J. (2018). The Radical Right: An Introduction. J. Rydgren (Ed). In *The Oxford Handbook of the Radical Right* (pp.23-39) Oxford University Press.
- Schmid, A. (2014). Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin? The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague.
- Schnurr, M.A. and Swatuk, L.A. (2012). Towards Critical Environmental Security. M. A. Schnurr and L. A. Swatuk (Eds) in *Natural Resources and Social Conflict* (pp. 1-14) Palgrave Macmillan.
- Zarate, M.A., Azenett, B.G., Garza, A. and Hitlan, R.T. (2004). Cultural Threat and Perceived Realistic Group Conflict As Dual Predictors of Prejudice, *Journal of Experimental Social Psychology* (40), 99–105.

BREXIT VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİ

Yunus Emre ÖZBEK¹

Özet: Bu makalede, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ne (AB) katılımından Brexit'e uzanan tarihsel süreci, Brexit kararının alınmasındaki siyasi, ekonomik, sosyal kültürel neden ve etkileri, Brexit kampanya süreci boyunca tarafların pozisyonları, Birleşik Krallık ve AB arasındaki Brexit müzakere süreci ve Brexit sonrası AB'nin geleceği değerlendirilmektedir. Makalede aynı zamanda, Brexit sürecinde ve sonrasında oluşan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerin AB'nin gelecekteki politikalarına ve yönetişimine nasıl etki edebileceği, AB'nin Brexit sonrası dönemde karşılaştığı zorlukları ve adapte olma stratejileri ele alınmakta ve AB'nin bu zorlukları aşma potansiyeline odaklanarak, birlik içindeki dayanışma ve politika arayışları analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Birleşik Krallık, Avrupa Birliği, Brexit, Avrupa Birliği'nin Geleceği.*

Abstract: In this article, the historical trajectory from the United Kingdom's accession to the European Union (EU) to Brexit, the political, economic, social, and cultural reasons and effects behind the decision to Brexit, the positions of the parties during the Brexit campaign process, the Brexit negotiation process between the United Kingdom and the EU, and the future of the EU after Brexit are evaluated. The article also addresses how the political, economic, social, and cultural changes that have occurred during and after the Brexit process may affect the EU's future policies and governance. It discusses the challenges faced by the EU in the post-Brexit period and its adaptation strategies, focusing on the potential of the EU to overcome these challenges by analyzing solidarity and policy pursuits within the union.

Keywords: *United Kingdom, European Union, Brexit, European Union's Future.*

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-7945-7892, E-posta: yunusemreozbek2007@gmail.com

GİRİŞ

AB, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasının barış, istikrar ve ekonomik bütünleşmesini sağlamak amacıyla karşılıklı bağımlılık temelinde kurduğu büyük bir siyasi ve ekonomik örgütlenmedir. Avrupa bütünleşme hareketlerine başlarda mesafeli duran Birleşik Krallık, 1957 yılında Roma Antlaşmaları ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) sonrasında AET'ye üye olma girişimlerinde bulunmuş fakat bu süreçte de üyelik başvuruları iki defa veto edilmiştir.

Birleşik Krallık, 1973 yılında elde ettiği AB üyeliğini, 2016 yılında gerçekleştirilen Brexit "British Exit" referandumuyla sonlandırmak istemiştir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılışını temsil eden Brexit kararının alınması öncesinde Birleşik Krallık'ta AB'den çıkışın gerekliliğine dair kampanya süreçleri yaşanmış, AB'den ayrılma yanlıları ve AB'de kalma yanlıları olarak iki kamp oluşmuştur. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandum sonucunda, %51,9 oy oranıyla Birleşik Krallık halkı AB'den ayrılma yönünde oy kullanmıştır. Bu tarihten sonra, Birleşik Krallık ve AB arasında Brexit müzakereleri başlamış, ayrılış sonrası AB ile Birleşik Krallık ilişkilerinin nasıl olacağına dair görüşmeler yapılarak 31 Ocak 2020 itibariyle Birleşik Krallık AB'den ayrılmış, sonrasında 01 Şubat-31 Aralık 2020 tarihlerinde geçiş süreci yaşanmıştır (Walker, 2021, 06 January).

Bu makalede, Brexit sürecinin tarihsel arka planını incelemek ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının nedenlerini ve sonuçlarını ele almak, aynı zamanda AB'nin geleceğinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Brexit, AB tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve AB'nin geleceği üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Makalede ayrıca, Brexit sonrası AB geleceğinin nasıl şekilleneceği, Birleşik Krallık ile ilişkilerin nasıl devam edeceği, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılışı ile birlikte AB'nin söz konusu süreçten hangi boyutlarda etkileneceğinin anlaşılmasına yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

1. Birleşik Krallık'ın AB'ye Katılışından Brexit'e Uzanan Tarihsel Süreç

Birleşik Krallık; İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'den oluşmaktadır. Kuzey İrlanda, Birleşik Krallık'a 12 Mayıs 1921 tarihinde dahil olmuştur. 1920

yılında kabul edilen İrlanda Yasası (Government of Ireland Act), İrlanda Adası'nı iki ayrı hükümete bölmüştür: Birleşik Krallık'ta kalan Kuzey İrlanda ve bağımsız bir İrlanda Serbest Devleti (şu anki İrlanda Cumhuriyeti) olarak kurulan güney bölgesidir. Bu ayırım, İrlanda'nın tarihindeki bağımsızlık mücadeleleri ve etnik, dini ve siyasi farklılıkların sonucudur. Kuzey İrlanda'da çoğunluğu Protestan olan bir nüfus bulunurken, güney bölgeleri çoğunlukla Katoliklerin yaşadığı bir bölgedir (Cengiz & Kutlu, 2021, s. 367). Bu farklılıklar, Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'a dâhil edilmesi kararının alınmasında etkili olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım ortamından sonra Avrupa'da barışı hakim kılmak, savaşların önüne geçebilmek amacıyla Avrupa'nın ekonomik ve ticari sisteminin tekrar ayağa kalkabilmesine yönelik Avrupa'da bütünleşme hareketleri başlatılmıştır. Bu kapsamda 1950 yılında Schuman Planı ile öncelikli olarak Fransa ile Almanya arasında sorun teşkil eden Ruhr Bölgesi sorununun çözümü için yüksek bir otorite teşkil edilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) oluşturan Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg), İtalya, Batı Almanya ile Fransa Paris Antlaşması'nı imzalamıştır (Rittberger, 2001, s. 674). Söz konusu antlaşma 1952 yılında yürürlüğe girmiştir. Birleşik Krallık'ın AB'ye katılımı, AKÇT'nin kurulmasından sonra ilerleyen yıllarda bir dizi önemli dönemeçten geçtikten sonra gerçekleşmiştir.

AKÇT'nin kurulması, Avrupa bütünleşmesi bakımından önemli bir aşamadır. Ancak, Birleşik Krallık, bu aşamada AKÇT'ye katılmamıştır. Birleşik Krallık, II. Dünya Savaşı'nda zafer kazanan ve savaşın yıkımından çok fazla etkilenmeyen bir ada devletidir. Siyasi kültürü ve imparatorluk geçmişi, onu Avrupa'daki diğer ülkelerden ayırmaktadır. Dönemin şartlarına göre Birleşik Krallık, sürekli çatışma içinde olan ve zayıf gördüğü Avrupa uluslarıyla iş birliği yapmaktan imtina etmiştir (Samur, 2016, ss. 216-218). Söz konusu süreçte Birleşik Krallık'ın, bağımsız bir dış politika izlemek istemesi ve bütünleşme sürecine mesafeli bir tutum içinde olması, sürece olan tavrını ortaya koymuştur. AKÇT'ye mesafeli bir duruş sergileyen Birleşik Krallık, 1957 yılında imzalanan ve 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşmaları ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurucu antlaşmalarına da katılmama kararı almıştır. Zamanın koşulları içinde Birleşik Krallık, bütünleşme adımlarının kendi

ekonomik ve stratejik çıkarlarına uygun olmadığını düşünerek hareket etmiş ve bağımsızlığını koruma arzusuyla politika ve stratejiler belirlemiştir.

Birleşik Krallık Hükümeti, söz konusu antlaşmalardaki birçok ulusal unsurun yanısıra, İngiliz Milletler Topluluğu ülkeleriyle olan bağlantılarının zarar görmesinden endişe duymuştur. Birleşik Krallık aynı zamanda, sterlinin merkezi bir para biriminin kullanılacağı “tek dünya ekonomik sistemi” politikasını izlemek istediğinden AET’ye katılmakta başlarda tereddüt etmiştir. Ancak AET Antlaşması’nın 1958 yılında yürürlüğe girmesi sonrasında kısa zaman içinde elde ettiği kayda değer başarı, Birleşik Krallık tarafından gözlenmiştir (Mor, 2010, s. 509). Bu süreci müteakip Birleşik Krallık, AET’ye alternatif olarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi olan EFTA’yı kurmuştur.

EFTA’nın kurulması, 1960 yılında Stockholm’de imzalanan bir antlaşma ile gerçekleşmiştir. EFTA, üye ülkelere ticaret liberalizasyonu sağlamayı amaçlamıştır. EFTA’nın kurucu üyeleri arasında bulunan ve halen o dönemde AB üyesi olmayan; Birleşik Krallık, Norveç, İsviçre, Portekiz, İsveç, Avusturya ve Danimarka gibi ülkeler vardır (Sholom, 2020). İzlanda, 1970 yılında EFTA’ya dahil olmuş, 1973 yılında Danimarka ve Birleşik Krallık, EFTA’dan ayrılarak Avrupa Topluluğu’na katılmışlardır. 1986 yılına gelindiğinde Finlandiya ve 1991 yılında Lihtenştayn EFTA’ya üye olmuşlardır. Zaman içinde EFTA üyeliğinden ayrılışlar yaşanmıştır. 2023 yılı sonu itibarıyla Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn EFTA üyeliklerini devam ettirmektedirler.

1961 yılında Birleşik Krallık, Avrupa bütünleşmesine dahil olmak için ilk başvurusunu yapmıştır. Birleşik Krallık’ın AET üyelik başvurusu 1963 yılında Fransa lideri Charles De Gaulle tarafından veto edilmiştir (Dinan, 2008, s. 137). Sonrasında Birleşik Krallık, AET’ye üyelik konusunda tekrar başvuruda bulunmuş ancak bu başvurusu da 1967 yılında Fransa lideri De Gaulle tarafından ikinci defa veto edilmiştir. Bu dönem, Birleşik Krallık’ın Avrupa ile olan ilişkilerinde bir belirsizlik dönemine işaret etmektedir. 1969 yılında De Gaulle’in istifasının ardından dönemin AB’sini temsil eden Avrupa Topluluğu ile Birleşik Krallık tarafları üyelik müzakerelerine tekrar başlamıştır. Müzakereler neticesinde 1973 yılında Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka Avrupa Topluluğu’na üye olmuştur

(Çağlar & Erkan, 2022, s. 871). 1973 yılında Ortadoğu’da Arap-İsrail savaşı sonrası yaşanan petrol krizinde, Arap üreticilerin petrol fiyatlarında yapmış olduğu fiyat artışları Avrupa Topluluğu üye ülke ekonomilerini ciddi olarak etkilemiştir (Dinan, 2008, s. 188).

Birleşik Krallık’ın Avrupa Topluluğu üyeliğinin devam etmesi yada sona ermesi için 1975 yılında Birleşik Krallık Başbakanı Harold Wilson konuyu referanduma götürmüştür. Neticede, %67 oranında Topluluk’ta kalma yönünde irade ortaya çıkmıştır (Dinan, 2008, ss. 200-201). 1979 yılına gelindiğinde Margaret Thatcher liderliğinde Muhafazakar Parti iktidara gelmiştir. Thatcher ortak para kullanımına ve gücün AT kurumlarında temerküz etmesi politikasına karşı çıkmış, sonrasında 1990 yılında Thatcher partisi içindeki AB yanlıları tarafından istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Thatcher sonrası görevi devralan John Major, Topluluk politikalarını içselleştiren bir tutum içinde bulunarak Thatcher’in aksi istikametinde bir politika izlemiştir (Heppell, 2007, ss. 485-486).

1992 yılında Maastricht Antlaşması imzalanmış, 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Maastricht Antlaşması ile birlikte Avrupa Topluluğu yerine “Avrupa Birliği” kavramı kullanılmaya başlanmıştır (European Union, 1992). Söz konusu antlaşma ile Birleşik Krallık, antlaşmanın para birliğini öngören düzenlemesinin dışında bırakılmıştır (Soytürk, 2017, s. 78). 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması’nın 1999 yılında yürürlüğe girmesi ile Schengen Alanı AB çapına yayılmış ve Birleşik Krallık özel bir protokolle bu alanın dışında bırakılmıştır. 2004 yılında dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair, AB Anayasası’nı referanduma götürme sözü vermiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise düşünce kuruluşu British Influence Başkanı Peter Wilding’in “Brexit” kelimesini ilk defa kullanmasıyla, kavram literatüre girmiştir (Wilding, 2012). 2013 yılında dönemin Muhafazakâr Parti lideri David Cameron seçim yatırımı olarak Birleşik Krallık halkına AB’den çıkış için referanduma gitme sözü vermiş (Hunt, 2013), sonrasında ise 2015 Mayıs ayında gerçekleşen genel seçimleri 330 milletvekili elde ederek kazanmıştır.

Cameron’un Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılmasını referanduma götürme taahhütü aslında iç siyasetten kaynaklı alınmış bir karardır. Cameron, AB’den ayrılmak isteyen Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi’nin (UKIP) anketlerdeki oy oranının

yükselişi nedeniyle sağ seçmenleri kendi safına çekebilmek için 2015 seçimlerinde tekrar seçildiği takdirde Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini referanduma götürmeyi vaadetmiştir. Cameron, AB ile yapmış olduğu pazarlıklarda; Birleşik Krallık'ın egemenliği, ekonomisi, göç ve göçmen sorunu ve rekabet politikası ile ilgili dört konuda anlaşma sağladığını ve AB'den yeterli tavizi aldığını beyan etmiştir (Smith, 2018). Mayıs 2015 tarihinde seçimleri kazanarak iktidara gelen Muhafazakar Parti lideri Cameron, seçim sürecinde vermiş olduğu referandum sözünü tutmuş ancak kampanya sürecinde liderliğini yaptığı Muhafazakar Parti ile birlikte AB'de kalmak doğrultusunda kampanya yürütmüştür.

Cameron iktidarı, 23 Haziran 2016 tarihinde Brexit referandumunu gerçekleştirmiştir. Birleşik Krallık, referandum ile halkına AB'den ayrılma ve AB'de kalma şeklinde iki seçenek sunmuştur. Referandum sorusu Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinin devam edip etmeyeceği şeklinde belirlenmiştir. Bu soru, Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkilerinin geleceği açısından önemli bir karar anlamına gelmekteydi. Referandum sonucunda halkın %51,9'u Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönünde oy kullanırken, geriye kalan %48,1'lik kesim ise AB'de kalma yönünde oy kullanmıştır (BBC News, 2016, 24 June). Kuzey İrlanda ve İskoçya'nın çoğunluğunun AB'de kalmak yönünde oy kullandığı; İngiltere ve Galler'in çoğunluğunun, özellikle orta sınıftan ekonomik durumu kötüye giden vatandaşların AB'den ayrılma yönünde oy kullandığı anket çalışmalarında görülmüş ve sonuç olarak Birleşik Krallık vatandaşları iradesinin AB'den ayrılmak istikametinde olduğu yapılan referandum sonucu ile tespit edilmiştir (Antonucci, Horvath & Krouwel, 2017).

Siyasi populizm ile hareket eden, 2015 yılında iktidara gelirken Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için referandum vaat eden Cameron, referandum sonuçlarının çoğunluğunu oluşturan oyların AB'den ayrılma istikametinde olacağını tahayyül edememiştir. Cameron, referandum sonuçlarının AB'den ayrılma yönünde oy çokluğu oluşturduğunu görünce başbakanlık görevinden istifa etmiş, yerine 2016 Temmuz ayında Theresa May göreve gelmiştir (Oliver, 2017, ss. 4-5).

29 Mart 2017 tarihinde Theresa May liderliğinde, AB ve Birleşik Krallık arasındaki ilişkilerin yeniden şekillendirilmesi amacıyla başlayan Brexit müzakereleriyle

(Brexit, 2019, 31 January); AB'den ayrılma koşulları, gelecekteki ticaret ilişkileri, İrlanda sınırı ve vatandaş hakları gibi temel konularda anlaşmaya varılmaya çalışılmıştır. AB'den ayrılmak için Birleşik Krallık, AB'nin Lizbon Antlaşması'nın 50. maddesini harekete geçirmiştir. 2019 yılında Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını başlatacak iki yıllık geri sayım süreci resmen başlamış, aynı yıl AB tarafından alınan kararla Brexit tarihi ertelenmiştir. Söz konusu müzakere süreci, birçok aşamadan geçmiş ve belirli zamanlarda çıkmazlara girmiştir. Tarafların farklı beklentileri ve çıkarları, müzakerelerin ilerlemesini engellemiştir. Özellikle İrlanda sınırı meselesi, müzakerelerin en zorlu konularından biri olarak öne çıkmış ve Birleşik Krallık, 31 Ocak 2020 tarihinde AB'den kesin olarak ayrılmıştır.

2. Brexit'in Nedenleri

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararı almasında çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu faktörler arasında, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel nedenler yer almaktadır. Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron tarafından, 2013 yılında AB'nin rekabet gücünü artırması için çeşitli adımlar atması gerektiği, adaleti ön plana alan, hesap verebilir nitelikte ve daha esnek bir sisteme kavuşması için yeniden yapılandırılması gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir (Gov.UK, 2013). Aynı zamanda Brexit öncesinde Avrupa'da yaşanan ekonomik dalgalanmaların ve küresel ekonomik değişimlerin Birleşik Krallık üzerinde oluşturduğu etkilerin siyasiler ve halk nazarında olumsuz olarak karşılanması, Brexit savunucularının sürekli vurguladığı egemenlik ve kontrol isteği, AB üyeliğinin Birleşik Krallık'ın iç işlerine müdahale niteliğinde algılanması, göçmenlerin işgücü alanına olumsuz etkileri, AB üyeliğinin Birleşik Krallık'ın geleneksel yapısına aykırı olduğunu iddia eden ciddi bir kesimin medya aracılığıyla bu konuyu sürekli vurgulamaları ve populizm içerikli siyasi söylem ve beyanlar, Brexit'in gerçekleşmesindeki esas nedenleri oluşturmuştur.

2.1. Birleşik Krallık'ın Brexit Kararının Siyasi Nedenleri

Brexit kampanyasının merkezinde göç ve göçmen sorunu yer almaktadır. Brexit savunucuları, AB üyeliğinin getirdiği serbest dolaşım hakkının, göçmen sayısının kontrol altında tutulmasını zorlaştırdığı tezini savunmaktadırlar (Menon vd., 2020,

s. 14). Brexit savunucularının, AB üyeliğinin Birleşik Krallık'ın egemenliğini sınırladığı ve kendi kararlarını almasını engellediğini düşünmeleri, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönünde söz konusu kıstasın propaganda malzemesi olmasına neden olmuştur. Aynı zamanda Birleşik Krallık, AB üyeliği sürecinde bir dizi reform talebinde bulunduğunu ancak bu taleplerin yeterince karşılanmadığını beyan etmiştir. Muhafazakâr Parti içindeki bölünmeler ve İşçi Partisi içindeki belirsizliklerin, siyasi partilerin Brexit tutumlarını etkilemesine ve siyasi populizmin artmasına neden olmuştur. Söz konusu süreçte, parti içi çekişmeler ve lider değişimleri, referandum sonuçlarına etki ederek Brexit sürecini şekillendiren önemli bir faktör olmuştur.

2.2. Birleşik Krallık'ın Brexit Kararının Ekonomik Nedenleri

AB üyeliğinin Birleşik Krallık'ın ekonomi politikalarını bağımsız olarak belirleme yeteneğini sınırladığı tezini ileri süren Brexit yanlıları, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılarak kendi ekonomi ve ticaret politikalarını belirlemesinin Birleşik Krallık'ın küresel menfaatleri bakımından daha uygun olacağını iddia etmektedirler. Birleşik Krallık'ın küresel pazarlara erişiminin kendi egemenliği dahilinde olması, egemen bir devlet olarak kendi anlaşmalarını yapma özgürlüğü kazanmasının ekonomik karar alma süreçleri üzerinde daha fazla kontrol sağlayacağı düşüncesi ve AB içindeki serbest dolaşımın, işgücü piyasasındaki dalgalanmalara ve ücret baskılarına neden olduğuna dair endişeler Brexit kararının alınmasında öne çıkan tezlerdir. Aynı zamanda Brexit kararının alınmasını savunanlar, AB üyeliği sürecinde yaşanan ekonomik değişimlerin, özellikle de gelir eşitsizliği artışının toplumda ekonomik adaletsizlik hissi yarattığı (Romei, 2016, 30 June), halk nezdinde hoşnutsuzluğa sebebiyet verdiğini ileri sürmüşlerdir. Bunların dışında ekonomik olarak önemli bir diğer konu ise, AB üyelik sürecinde Birleşik Krallık'ın AB bütçesine yapmış olduğu finansal katkılar ve bu katkıların karşılığında elde ettiği kazanımların ekonomik kayıplarına oranla daha düşük olduğu değerlendirmesi, Brexit kararının alınmasında önemli bir etken olmuştur.

2.3. Birleşik Krallık'ın Brexit Kararının Sosyal ve Kültürel Nedenleri

Birleşik Krallık içindeki Brexit savunucuları, AB üyeliği süresince Birleşik Krallık'ın ulusal kimliğinin ve kültürel bağımsızlığının tehdit altında olduğunu düşünmüşlerdir. Brexit kampanyasının merkezinde yer alan göç ve göçmen sorununda; serbest dolaşımın, göç ve göçmen akışlarını kontrol altında tutmayı zorlaştırdığı, göçmen sorununun Birleşik Krallık'ın kültürel, demografik ve sosyal yapısını derinden etkilediği, AB vatandaşları ve diğer göçmenlerin Birleşik Krallık ülkelerine serbest dolaşım ile yerleştikleri ve toplumun dinamiklerini derinden sarstığı tezleri öne sürülmüştür. Ayrıca Birleşik Krallık içinde görece varlıklı olan kesimin referandumda AB'de kalma yönünde oy kullanmaya meyilli olduğu, ekonomik durumu kötü olan kesimin ise ayrılma yönünde oy kullanmaya meyilli olduğu gözlenmiştir (Gidron & Hall, 2017, s. 1). Birleşik Krallık dışındaki diğer AB üyelerinde yaşanan ekonomik sorunların giderilmesi için aktarılan finansal kaynakların da Birleşik Krallık halkının kişi başına düşen gelirini azalttığı vurgulanmış, gelir eşitsizliği ve sosyal adaletsizlik kavramlarının sorgulanmasına ve AB'nin sosyal adalet politikalarının yerel ekonomiyi olumsuz etkilediği düşüncelerinin oluşmasına neden olmuştur.

3. Brexit Kampanya Süreci

Brexit kampanya süreci, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması için 2016 yılında yapılan referandum öncesinde ve sonrasında yürütülen siyasi ve toplumsal bir hareket olarak kabul edilmektedir. Kampanya süreci, hem AB'den ayrılmak hem de AB'de kalmak isteyen tarafların argümanlarını, stratejilerini, taktiklerini ve sürece olan etkilerini içermektedir.

Referandum kampanyası, iki temel kamp arasında gerçekleşmiştir. AB'de kalma yönünde kampanya yürüten "İngiltere Birlikte Daha Güçlü (Stronger In)" kampı, AB'nin ekonomik faydalarını, güvenlik ve demokrasi gibi unsurlarını vurgulayan kesimi oluşturmaktadır. Diğer kampanya yürüten kamp ise AB'den ayrılma yönünde hareket eden "İngiltere'nin İradesi (Vote Leave)" kampıdır (McMahon, 2016). Birleşik Krallık'tan ayrılmayı savunan ikinci kampın temel argümanları;

göçmenlik, AB'nin demokratik yapısındaki eksiklikler ve Birleşik Krallık'ın siyasi ve ekonomik bağımsızlığı gibi konulara vurgu olmuştur.

Kampanya döneminde, iki kamp da çeşitli propaganda yöntemleri kullanmıştır. AB'de kalma yönündeki kampanya, AB'nin ekonomik faydaları ve güvenlik gibi konularını vurgulamış, ekonomik uzmanların ve güvenlik uzmanlarının görüşlerine yer vermiştir. Kampanya, AB'nin Birleşik Krallık'ın ekonomisini güçlendirdiği, güvenliğini sağladığı ve demokratik değerlerini desteklediği mesajını vermiştir. AB'den ayrılma yönündeki kampanyada ise ağırlıklı olarak göç ve göçmenlik sorunlarının oluşturduğu olumsuz siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etkilere değinilmiş, AB'nin demokratik yapısındaki eksiklikleri gündeme getirmek suretiyle, medya aracılığıyla ve gösterilerle konuyu sürekli gündemde tutma propagandaları yapılmış, AB'ye ayrılan bütçe ile orantılı olarak gelir elde edilmediği (Çağlar & Erkan, 2022, s. 874), bütçenin Birleşik Krallık için aşırı bir yük getirdiği, buraya ayrılan bütçenin ekonomik kalkınma için ayrılması gerektiği tezi savunulmuş, AB'de kalmanın Birleşik Krallık'ın geleneklerini, sosyal ve kültürel dinamiklerini temelden sarstığına dair topluma duygusal ve ideolojik mesajlar verilmiştir.

Brexit kampanyası, Birleşik Krallık'ın siyasi partilerinin yanı sıra, sivil toplum örgütleri ve iş dünyası temsilcilerinin de katılımıyla yürütülmüştür. Referandum kararının verilmesinde, kampanya süreci önemli bir rol oynamıştır. Kampanya döneminde, AB'de kalmak ve AB'den ayrılmak yönünde iki temel kamp arasında yoğun bir rekabet yaşanmıştır.

Brexit kampanya süreci, Başbakan David Cameron'un 2013 yılında yapmış olduğu konuşmasında, 2015 seçimlerinde AB üyeliğini referanduma götürme sözü vermesiyle başlamıştır (Topaloğlu, 2018, s. 348). Daha sonra Cameron'un AB ile yapmış olduğu görüşmeler neticesinde AB'den bazı tavizler aldığını ilan etmesi ve sonrasında liderlik ettiği Muhafazakâr Parti ve AB'de kalmaya destek sağlayan İşçi Partisi ve Liberal Demokrat Parti ile birlikte, AB'de kalmak yönünde birlikte kampanya yürütmüşlerdir. Birleşik Krallık'ın bağımsızlık yanlısı partilerinden Ulusal Muhafazakâr Parti ve UKIP ise AB'den ayrılmak yönünde kampanya

yürütmüştür (Morillas, 2017, s. 57). UKIP eski lideri Nigel Farage, AB'den ayrılmak için kampanyanın liderliğini üstlenmiştir.

Brexit kampanyası aynı zamanda, Birleşik Krallık'taki sivil toplum örgütleri, medya kuruluşları, akademisyenler, ünlüler ve iş dünyasının önemli temsilcilerinin katılımıyla da yürütülmüştür. Sivil toplum örgütleri, medya kuruluşları, akademisyenler, ünlüler ve işveren temsilcileri de yine AB'de kalma yanlısı olanlar ve AB'den ayrılma yanlısı olanlar şeklinde iki kampa ayrılmıştır.

Brexit kampanya süreci bunlara ilaveten; ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisi altında yürütülmüştür. "Vote leave" kampanyası, AB'nin Birleşik Krallık'ın egemenliğini, demokrasisini, güvenliğini ve refahını tehdit ettiğini, AB'den ayrılarak bağımsız ve küresel bir güç olunabileceğini savunmuştur. "Stronger In" kampanyası ise, AB'nin Birleşik Krallık'ın barış, istikrar, işbirliği fırsatları sağladığını, AB'den ayrılmanın büyük bir risk ve belirsizlik yaratacağını savunmuştur. Brexit kampanya süreci, referandum gününe kadar süren anketlerde başa baş bir yarış olduğunu göstermiş ve nihayetinde referandumda, halkın %51,9'u AB'den ayrılma, %48,1'i ise AB'de kalma yönünde oy kullanmıştır.

4. Birleşik Krallık ile Avrupa Birliği Arasındaki Brexit Müzakere Süreci

23 Haziran 2016 tarihinde yapılan Brexit referandumunda, Birleşik Krallık halkının %51,9'unun AB üyeliğinden ayrılma yönünde oy kullanması neticesinde, AB'de kalma yönünde referandum kampanya süreci yürüten Başbakan Cameron görevinden istifa etmiş ve yerine Theresa May gelmiştir. Theresa May, AB'den ayrılış koşullarının yerine getirilmesi istikametinde bir plan hazırlayarak ayrılış koşullarını belirlemeye çalışmıştır.

Bu kapsamda 29 Mart 2017 tarihinde Theresa May yönetimindeki Birleşik Krallık, 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'nın 50. maddesinin devreye girmesi ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılış işlemlerinin başlatılması amacıyla AB Konseyi'ne başvurmuştur (Schnapper, 2020, s. 1). Lizbon Antlaşması'nın 50. maddesinde:

“Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Birlik’ten ayrılmaya karar verebilir. Ayrılma kararı alan üye devlet, niyetini Avrupa Birliği Zirvesi’ne bildirir. Birlik, söz konusu devletle, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeler ışığında, bu devletin Birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, ayrılmaya ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder. Anlaşmalar’ın ilgili üye devlete uygulanması, ayrılma anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihte, bunun gerçekleşmemesi halinde, Avrupa Birliği Zirvesi oybirliğiyle ve ilgili üye devletle mutabık kalarak süreyi uzatmadığı takdirde, 2. paragrafta belirtilen bildirimden iki yıl sonra sona erer.” (European Union, 2007).

Lizbon Antlaşması’nda AB’den ayrılmak isteyen üye devletin yapması gereken hususlar belirlenmiş, söz konusu madde, Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılma sürecini resmen başlatmıştır:

Birleşik Krallık ve AB arasında zorlu ve uzun süren müzakereler sonucunda 2018 yılının Kasım ayında AB’den ayrılma anlaşması hususunda mutabakata varılmıştır. Ancak, Theresa May’in 29 Mart 2019 tarihine kadar söz konusu ayrılma anlaşmasını Birleşik Krallık parlamentosundan geçirememesi nedeniyle Theresa May, 2019 yılında başbakanlık görevinden istifa etmiştir (Schnapper, 2020). Theresa May’den Brexit sürecini devralan Boris Johnson, ayrılış anlaşmasında bazı değişiklikler yaparak anlaşmayı Birleşik Krallık parlamentosuna onaylatmayı başarmıştır. 31 Ocak 2020 tarihi itibarıyla Birleşik Krallık AB’den resmen ayrılmıştır. Brexit sonrası süreç şartlarını belirlemek için Birleşik Krallık, AB ile uzlaşmaya vararak 30 Aralık 2020 tarihinde Ticaret ve İşbirliği Anlaşması (Trade and Cooperation Agreement) imzalamıştır. Anlaşma 01 Ocak 2021 tarihi itibarıyla geçici olarak uygulanmış ve 01 Mayıs 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ticaret ve İşbirliği Anlaşması, AB ve Birleşik Krallık arasındaki ticaret, güvenlik, ulaştırma, enerji, balıkçılık, iklim değişikliği, veri koruma, sosyal güvenlik ve diğer konularda yeni kurallar ve iş birliği mekanizmaları oluşturmaktadır. Anlaşma, AB ve Birleşik Krallık arasında gümrük vergisi ve kota olmadan ticaret yapılmasına olanak tanımakta, ancak her iki tarafın da gümrük kontrolleri, standart uyumu, sınır belgeleri ve diğer düzenlemelere uymasını şart koşmaktadır. Anlaşma sonrasında Birleşik Krallık ve AB’den yapılan açıklamalara göre hacmi 740 milyar avronun üzerinde olan karşılıklı ticaret; gümrüksüz, kesintisiz ve kotasız şekilde devamının teminat altına alındığı vurgulanmıştır (Euronews, 2021). Anlaşma ayrıca, AB ve

Birleşik Krallık arasındaki siyasi ve ekonomik bağların kopmasını engellemek ve ortak değerleri ve çıkarları korumak için bir çerçeve sunmaktadır (European Commission, 2021). Bu antlaşma, AB ile Birleşik Krallık arasındaki 47 yıllık ortaklığa son vermiş ve Birleşik Krallık'ın kendi kaderini tayin etmesinin önünü açmıştır.

5. Brexit Kararının Birleşik Krallık Üzerine Etkileri

Brexit, Birleşik Krallık'ın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Siyasi olarak, Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkileri önemli ölçüde değişim yaşamıştır. Ekonomik alanda Birleşik Krallık, AB ile olan ticaret anlaşmalarını yeniden müzakere etmek zorunda kalmıştır. Sosyal ve kültürel olarak ise, Birleşik Krallık'ta toplumsal kimlik, aidiyet, değerler, kültürel çeşitlilik, eğitim, araştırma ve bilim üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Brexit, halkı AB'ye karşı veya lehine olmak şeklinde ikiye bölerek Birleşik Krallık içinde kutuplaşmaya neden olmuştur.

5.1. Brexit'in Siyasi Etkileri

Brexit kararı sonrası Birleşik Krallık, AB'den siyaseten de ayrılarak bağımsız politikalar uygulamayı tercih etmiştir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması, AB ile olan siyasi iş birliği ve etkileşimini zayıflatmıştır. Brexit, Birleşik Krallık'ın AB'nin ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikalarına katılımını sona erdirmiştir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararının Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) üzerindeki etkilerine dair yapılan değerlendirmeler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Ayrılık kararının hem AB hem de Birleşik Krallık için olumsuz sonuçlara yol açacağı değerlendirilmektedir (Gözkaman, 2017, s. 358). Brexit aynı zamanda, Birleşik Krallık'ın AB kurumlarındaki temsil edilmesini ve karar alınmasındaki söz hakkının da ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Brexit, Birleşik Krallık'ın küresel siyasetteki pozisyonunu ve rolünü de etkilemiştir. Bu etki, Birleşik Krallık'ın büyük bir siyasi ve ekonomik blok olan AB'den ayrılması anlamına gelmekte ve bu durum, ülkenin küresel siyasi etkinliğinde ve nüfuzunda bir azalmaya neden olmuştur. Brexit, Birleşik Krallık'ın diğer ülkeler ve

uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerini yeniden tanımlama ihtiyacını ortaya çıkarmış, Birleşik Krallık'ın ABD, Çin, Hindistan, Avustralya, Kanada, Japonya, Türkiye gibi önemli ülkelerle yeni ticaret ve işbirliği anlaşmaları yapma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Ayrıca Birleşik Krallık'ın NATO, BM, Dünya Ticaret Örgütü, İngiliz Milletler Topluluğu gibi uluslararası kuruluşlardaki rolünü ve katkısını gözden geçirme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

5.2. Brexit'in Ekonomi Üzerine Etkileri

Brexit'in Birleşik Krallık ekonomisi üzerindeki etkileri, çeşitli boyutlarda ve derecelerde gözlenmiştir. Genel olarak, Brexit'in ekonomiye zarar verdiği konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır (Portes, 2023). Ancak, etkinin büyüklüğü, mekanizması ve sürekliliği konusunda belirsizlikler ve tartışmalar devam etmektedir. Brexit'in ekonomiye etkileri; ticaret, göç ve yatırım olmak üzere üç ana boyutta incelenebilir. Ticari boyutta Brexit, Birleşik Krallık'ın en büyük ticaret ortağı olan AB ile ticaretini zorlaştırmaktadır. Gümrük kontrolleri, standart uyumu ve sınır belgeleri gibi tarife dışı engeller artmış, bu da ticaret maliyetlerini, zaman kayıplarını ve belirsizlikleri artırmıştır. Brexit sonrası Birleşik Krallık üzerine yapılan akademik çalışmalara bakıldığında, Brexit'in ticaret üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Du, Satoglu & Shepotylo, 2023, s. 3). Brexit'in etkilerinin hissedildiği bir diğer alan ise göç ve göçmen konularıyla ilgilidir. Brexit, Birleşik Krallık'ın AB vatandaşlarına yönelik serbest dolaşımı sona erdirmiştir. Göç üzerindeki etkinin, ticaret üzerindeki etkiye nazaran daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Brexit sonrası Birleşik Krallık'ta ekonomiye etki eden diğer önemli etki ise yatırımlar boyutudur. Brexit, Birleşik Krallık'ın AB'nin tek pazarından ve gümrük birliğinden ayrılması anlamına gelmektedir. Brexit sonrası süreç, Birleşik Krallık'ın AB'ye olan doğrudan yabancı yatırımlarını ve AB'den gelen doğrudan yatırımları olumsuz olarak etkilemiştir.

5.3. Brexit'in Sosyal ve Kültürel Alanda Oluşturduğu Etkiler

Brexit, Birleşik Krallık'ta toplumsal kimlik, aidiyet ve değerler üzerinde derinlemesine etkiler yaratmıştır. Brexit referandumu, AB'ye olan tutumları bakımından Birleşik Krallık halkını ikiye bölmüş, bu da bireylerin kendilerini

İngiliz, İskoç, Gallerli, Kuzey İrlandalı veya Avrupalı olarak tanımlanmasına neden olmuştur (Bryant, 2010, s. 252). Bu durum, toplumsal bütünlük ve uyumsal zorluklara kapı aralamış, kutuplaşma ve ayrışma eğilimlerini artırmıştır. Ayrıca, AB vatandaşlarının serbestçe seyahat edebilme yeteneğinin kısıtlanması, ülkenin kültürel çeşitliliğinin homojenleşmesi yönünde etkileri olmuştur. Ayrıca, AB'nin kültürel programlarına ve fonlarına erişimde yaşanan kısıtlamalar, kültürel ve sanatsal işbirliği ve değişim olanaklarını sınırlamıştır.

Eğitim, araştırma ve bilim alanında da Brexit çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Birleşik Krallık'ın AB'nin eğitim, araştırma ve bilim programlarına katılımı üzerinde etkisi olmuştur. Erasmus+ gibi öğrenci ve akademisyen değişim programlarına devam edip etmeme konusunda yaşanan belirsizlikler, eğitimde uluslararası işbirliğinin sektöre uğraması ihtimalini ortaya çıkarmıştır.

6. Brexit Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği Üzerine

Avrupa Birliği, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin karşılıklı bağımlılık temelinde hareket etmelerini sağlamış, Avrupa'da tekrar bir savaşın yaşanmaması için oluşturulan ekonomik ve ticari bir örgüt niteliğinde, bütünleşme ve birlik projesi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, Birleşik Krallık'ın Brexit kararı, AB'nin geleceği konusunda yeni sorular ve tartışmaları gündeme getirmiştir.

Brexit, AB içindeki siyasi dengeleri temelinden etkilemiş ve kurumların işleyişinin sorgulanmasına neden olmuştur. AB, Birleşik Krallık'ın ayrılması sonucunda kendi iç dinamiklerini yeniden değerlendirmek zorunda kalmıştır. AB'nin siyasi geleceğinin, daha fazla bütünleşme mi yoksa daha esnek bir birliktelik mi sağlayacağı merak edilen bir soru olmuştur. Söz konusu ikilem, AB'nin siyasi ve kurumsal yapısının evrimini belirleyen temel bir sorundur.

Brexit, AB'nin ticaret politikalarını ve dış ilişkiler stratejisini yeniden düşünme ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. AB, Birleşik Krallık ile olan ekonomik ilişkilerini sürdürmeye odaklanırken, aynı zamanda küresel ticaret platformunda rekabet gücünü artırmak amacıyla yeni stratejiler geliştirmek durumundadır. Brexit kararı, AB'nin güvenlik ve savunma politikalarını da etkilemiştir. AB, askeri kapasitesini

güçlendirme ve ortak savunma stratejileri oluşturma konusunda yeni adımlar atmaktadır. AB, Birleşik Krallık ile kuracağı yeni güvenlik ilişkisini, AB'nin Norveç ile olan güvenlik ortaklığına benzer bir şekilde dizayn edebilir (Svendsen, 2021, ss. 529-530). Norveç, AB üyesi olmadığı halde AB ile güvenlik ve savunma alanlarında en fazla ikili anlaşma yapan üçüncü ülkedir. AB, Birleşik Krallık ile olan güvenlik ve savunma alanındaki iş birliğinde farklı bir düşünceyle hareket ederek Birleşik Krallık ile yollarını tamamen de ayırabilir. Brexit sonrasında zihinlerde yer alan en önemli güvenlik ve savunma politika sorularından biri, Avrupa politikasında gündeme gelen “AB ordusu” düşüncesinin nasıl bir geleceğinin olacağı sorusu olmuştur (Cunha, 2020). Söz konusu süreç en çok da AB üyesi ülkeler içindeki Atlantikçi ve Avrupalı tarafların gündeminde yer alarak uzun süre tartışılmaya devam edilecektir.

Birleşik Krallık'ın referandum kampanya sürecinde AB'den ayrılma yönünde kampanya yürüten kesimin propaganda malzemesi olarak sunduğu, AB'nin demokratik yapısına yönelttiği eleştirilere karşın AB içinde demokratik meşruiyet ve halk katılımı konuları beraberinde birtakım sorular getirmiştir. Söz konusu eleştirilere yönelik AB'nin gelecekteki demokratik modeli, halkın daha etkili bir şekilde temsil edilmesini sağlayan ve AB kararlarının daha geniş bir halk kesimi tarafından kabul edilmesini güvence altına alan bir model etrafında şekilleneceği değerlendirilmektedir.

SONUÇ

“Brexit ve Avrupa Birliği'nin Geleceği” makalesinde; Brexit sürecinin AB üzerindeki etkileri ve AB'nin geleceği konusundaki önemli sorunlar ele alınmıştır. Brexit, AB'nin tarihinde önemli bir dönemeç olmuş ve birlik içindeki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklere derinlemesine etki etmiştir.

Siyasi olarak Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması, AB içindeki dengeleri değiştirmiş ve birlik, egemenlik ve bütünleşme konularında yeni bir değerlendirme sürecine girilmiştir. Bu, AB'nin siyasi yapılanmasında meydana gelen evrime ve üye ülkeler arasındaki ilişkilere yeni bir boyut getirmiştir. Ekonomik açıdan Brexit, ticari ilişkilerde ve ekonomik bütünleşmede belirgin değişikliklere neden olmuştur.

AB, Birleşik Krallık ile olan ticaretini yeniden düzenlerken, küresel ticaret alanında rekabet avantajını sürdürebilme stratejileri geliştirmek durumunda kalmıştır. Sosyal ve kültürel boyutta Brexit, AB içindeki toplumsal aidiyeti ve kültürel çeşitliliği etkilemiş, Birleşik Krallık içinde toplumsal kutuplaşmalara sebep olmuştur. Aynı zamanda AB'nin kültürel programlarına ve iş birliğine kısıtlamalar getirilmiş, bu da kültürel alanda bir dönüşüme işaret etmiştir.

Gelecekte, AB'nin karşılaştığı bu zorluklarla başa çıkabilmesi için stratejik ve etkili bir şekilde evrilebilmesi önemlidir. AB, siyasi bütünleşmeyi güçlendirirken, küresel ekonomik değişimlere ayak uydurmalı ve demokratik meşruiyeti artırmalıdır. Sonuç olarak Brexit sonrası AB'nin geleceği, AB'nin karşılaştığı çeşitli zorluklar ve bu zorluklara yönelik alınacak stratejilerle şekillenecektir. AB'nin, hem iç hem de dış dinamiklere uyum sağlayarak, bütünleşmesini sürdürmek ve küresel düzeyde etkili bir aktör olarak varlığını devam ettirmek amacıyla yeniden yapılanma süreci içinde olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Antonucci, L., Horvath, L. G., & Krouwel, A. P. M. (2017). Brexit was not the voice of the working class nor of the uneducated-it was of the squeezed middle. LSE Blog: LSE. Erişim adresi: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/brexit-and-the-squeezed-middle/>
- BBC News. (2016, 24 June). EU Referendum. Erişim adresi: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results
- Brexit. (2019, 31 January). Brexit. All you need to know about The UK leaving The EU. Part 1. Erişim adresi: <https://www.brexit.com/brexit-all-you-need-to-know-about-the-uk-leaving-the-eu-part-1/>
- Bryant, C. G. A. (2010). English identities and interests and the governance of Britain. *Parliamentary Affairs*, 63(2), 250–265.
- Cengiz, Ç. & Kutlu, E. (2021). İrlanda Sorunu'nun tarihsel kökleri ve Brexit sonrası İrlanda Sorunu: Birleşik bir krallık mı, birleşik bir İrlanda mı?, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(44), 365-383.
- Cunha, A. (2020). Post-Brexit EU defence policy: Is Germany leading towards a European army? *E-International Relations*. Erişim adresi: <https://www.e-ir.info/pdf/85911>
- Çağlar, Hekimoğlu, K., & Erkan, S. (2022). Avrupa bütünleşmesinde Birleşik Krallık: Brexit referandumunu ve ayrılma süreci. *Manas Journal of Social Studies*, 11(2), 870-883.
- Dinan, D. (2008). Avrupa Birliği tarihi. (H. Akay, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Du, J., Satoglu, E. B. & Shepotylo, O. (2023). How did Brexit affect UK trade?. *Contemporary Social Science*, 1-18. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/21582041.2023.2192043>.
- Euronews. (2021, 01 Ocak). AB ve Birleşik Krallık arasında yürürlüğe giren ticaret anlaşması ilişkileri nasıl şekillendirecek?

- Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2021/01/01/ticaret-anlasmab-ile-birlesik-krallik-iliskileri-ni-nas-l-sekillendirecek>
- European Union. (1992). Treaty on European Union.
Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT
- European Union. (2007). Treaty of Lisbon amending the treaty on European Union and the treaty establishing The European Community. *Official Journal of The European Union*. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT>
- European Commission. (2021). The EU-UK Trade and Cooperation Agreement.
Erişim adresi: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22021A0430\(01\)&qid=1704467599001](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22021A0430(01)&qid=1704467599001)
- Gidron, N., & Hall, P. A. (2017). The Politics of social status: Economic and cultural roots of the populist right. *British Journal of Sociology*, 1–28.
- Gov.UK. (2013, 23 January). EU Speech at Bloomberg.
Erişim adresi: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
- Gözkaman, A. (2017). İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye. E. Esen & D. Şekeroğlu (Ed.), *Brexit-Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den ayrılmasından sonra Avrupa bütünleşmesi ve Türkiye-AB ilişkilerinde fırsatlar ve tehditler* (ss. 355-372). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Heppell, T. (2007). A crisis of legitimacy: the Conservative Party leadership of John Major. *Contemporary British History*, 21(4), 471–490.
- Hunt, A. (2013). David Cameron speech: UK and the EU. *BBC News*.
Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-21013771>
- McMahon, P. (2016). Countdown to the referendum. *Brexit Information*.
Erişim adresi: <http://brexitlegalguide.co.uk/countdown-to-the-referendum/>
- Menon, A., Barnard, C., Crowley, M., Hall, S., Ruter, J., and Portes, J. (2020, June). The Brexit negotiations: a stocktake. *UK in a Changing Europe*, 1-17.
- Mor, H. (2010). Avrupa Birliği bütünleşme süreci ve sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 499-541.
- Morillas, P. (2017). Setting the Brexit agenda: Populism and UKIP in the United Kingdom. *CIDOB Report(1)*, 57-59.
- Oliver, T. (2017). Fifty shades of Brexit: Britain's EU referendum and its implications for Europe and Britain. *International Spectator*, 52(1), 1-11.
Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1259802>
- Portes, J. (2023). The impact of Brexit on The UK economy: Reviewing the evidence.
Erişim adresi: <https://cepr.org/voxeu/columns/impact-brexit-uk-economy-reviewing-evidence>
- Rittberger, B. (2001). 'Which institutions for post-war Europe? Explaining the institutional design of Europe's first community.' *Journal of European Public Policy* 8 (5), 673-708.
- Romei, V. (2016, 30 June). The economic factors behind the vote for Brexit. *Financial Times*.
Erişim adresi: <https://www.ft.com/content/4b3c05f7-382d-33d9-b74b-5cb4cae945fc>
- Samur, H. (2016). Birleşik Krallık-Avrupa Birliği ilişkileri. *Ercüment Tezcan & İlhan Aras (Der.), Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme* (ss. 213-260). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Schnapper, P. (2020). Theresa May, the Brexit negotiations and the two-level game, 2017-2019. *Journal of Contemporary European Studies*, 1-12. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1753665>
- Sholom, O. (2020). The history of European Free Trade Association EFTA. RISE, 7018043.
Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/360015300_The_history_of_European_Free_Trade_Association_EFTA/link/625d475e709c5c2adb84718e/download?_tp=eyJjb2

50ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19

- Smith, J. (2018). Gambling on Europe: David Cameron and the 2016 referendum. *British Politics, 13(1)*, 1-16. Erişim adresi: <https://is.muni.cz/el/fss/podzim2019/EVSb2096/93483003/SmithJulie2018.GamblingonEuropeDavidCameronandthe2016referendum.BritishPoliticsVol.13No.1pp.1O16.pdf>
- Soytürk, M. (2017). Büyük Britanya'nın Avrupa Birliği ile ilişkisi ve Brexit. *The Journal of International Scientific Researches, 2(4)*, 72-82.
- Svendsen, Ø. (2021). The security and defense aspect of Brexit: Altering the third country balance? M. Riddervold, J. Trondal & A. Newsome (Ed.), *The Palgrave Handbook of EU Crises*. Palgrave Macmillan ve Springer Nature Switzerland, Cham, 525-543.
- Topaloğlu, G. (2018). Avrupa Birliği'nden ayrılma hakkı ve Brexit süreci. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(34)*, 341-365.
- Walker, N. (2021, 06 January). Brexit timeline: events leading to the UK's exit from the European Union. House of Commons Library Research Briefing. Erişim adresi: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7960/CBP-7960.pdf>
- Wilding, P. (2012). Brexit begins: Who is Peter Wilding? The man who coined Brexit. Erişim adresi: <https://www.thesun.co.uk/news/10869501/who-peter-wilding-brexite/>

AVRUPA PARLAMETOSU'NDAKİ SİYASAL PARTİLERİN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE BAKIŞI

Zeynep ŞEN¹

Özet: Avrupa Parlamentosu'nda (AP) yer alan siyasi partilerin Avrupa Birliği'ne (AB) aday bir ülke olan Türkiye ile ilgili değerlendirmeleri önem arz etmektedir. Öyle ki, Avrupa Birliği Antlaşması'nın AB'ye katılım sürecinin yasal dayanağı olan 49'uncu maddesinde Birliğe katılacak olan ülkelerin AP'nin onayına tabi olması gerekliliğinden söz edilmektedir. Bu çalışmada, 2019 seçimleri sonrasında AP'de yer alan siyasi partiler ve bu siyasi partilerin Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine ilişkin yaklaşımları, 2021 Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Raporuyla birlikte değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Parlamentosu, Siyasi Partiler, Türkiye-AB İlişkileri.

Abstract: The evaluations of the political parties in the European Parliament (EP) regarding Turkey, a candidate country for the European Union (EU), are important. So much so that in Article 49 of the Treaty on European Union, which is the legal basis for accession to the EU, it is mentioned that the countries that will join the Union must be subject to the approval of the EP. In this study, the political parties in the EP after 2019 elections and their approaches to Turkey's EU membership process will be evaluated together with 2021 European Union Commission Turkey Report.

Keywords: European Parliament, Political Parties, Turkey-EU Relations.

¹ Doktora Öğrencisi, Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
E-mail: zeynep.sen@sbu.edu.tr / ORCID : 0000-0002- 5117-9288

GİRİŞ

Avrupa Parlamentosu (AP), 450 milyona yakın Avrupa vatandaşının temsilcilerinden oluşur. AP üyeleri, 1979 yılından beri beş yılda bir Avrupa Birliği (AB) vatandaşlarının oylarıyla doğrudan seçilmektedir. (David and David, 2003, p. 19). Mayıs 2019'da yapılan seçimlerde 751 AP üyesi seçilmiş, ancak AP'nin üye sayısı 31 Ocak 2020'de Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını takiben 705 (biri başkan olmak üzere) olarak güncellenmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2022a).

Parlamentoda yer alan partiler, siyasal birlik antlaşması içinde ulusal partilerin federal ittifakı olarak tanımlanmakta ve söz konusu ittifak partileri, Avrupa düzeyinde politikaların oluşmasını sağlamak üzere iş birliği yapmayı amaçlamaktadırlar (Jansen,1998, p.12). AP'nin ulusal parlamentolardan farklılık gösteren yönleri mevcuttur. AP, Konsey gibi yasama gücüne sahip olmasına rağmen, üye devletlerin ulusal parlamentolarının çoğunun yaptığı gibi resmi olarak inisiyatif alma hakkına sahip değildir. AB'nin ilk kurumu olan Parlamento, Konsey ile eşit yasama ve bütçe yetkilerini paylaşmaktadır (Palabıyık ve Yıldız, 2007; aktaran Akçay ve Deniz, 2021). Aynı şekilde AB bütçesi üzerinde de eşit kontrole sahiptir. Sonuç olarak, AB'nin yürütme organı olarak hizmet veren Avrupa Komisyonu, Parlamento'ya karşı sorumludur (Marguand, 1979; aktaran Akçay ve Deniz, 2021).

AP'de üyelerin oturma düzeni milliyetlerine göre değil, mensup oldukları siyasi gruplara göre belirlenmiştir. Parlamento'da bulunan siyasi grupların her biri bir başkan (veya bazı gruplarda iki eş başkan), bir büro ve bir sekreterlikten oluşan yapı içinde örgütlenmiştir. Üyelere tahsis edilen yerler, grup başkanları ile anlaşarak soldan sağa siyasi görüşe göre belirlenir.

Genel kuruldaki her oylamadan önce siyasi gruplar, meclis komisyonları tarafından hazırlanan raporları ve bunlara ilişkin değişiklikleri masaya yatırır. Siyasi grup tarafından benimsenen duruma grup içindeki tartışmalar neticesinde ulaşılır. Hiçbir üye belirli bir şekilde oy kullanmaya zorlanamaz (European Parliament, 2022a). Bu çalışmada; AP'nin işleyiş mekanizması ve parlamento seçimleri, 2019 yılı AP seçim sonuçlarına göre parlamentoda yer alan siyasi grupların kuruluş süreçleri ve parti programları ile bu partilerin Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine dair yaklaşımları ve AP'nin 2021 yılı Türkiye Raporu başlıklar altında incelenecektir.

1. Avrupa Parlamentosu ve Seçimler

AP, AB düzeyinde siyasi tartışmaların yapıldığı ve kararların alındığı önemli bir zemindir. Geçmişi, 1951 yılında Paris'te 6 üye ülke (Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) tarafından imzalanan antlaşma ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurumsal yapısında yer alan ortak Meclise dayanmaktadır. 1962 yılının mart ayında alınan bir karar ile antlaşmalarda resmen "Meclis (Assembly)" olarak geçen ismi "Avrupa Parlamentosu (European Parliament)" olarak değiştirilmiştir. 8 Nisan 1965'te imzalanan ve 1 Temmuz 1967'de yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile AP, AKÇT, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) için tek Parlamento olmuştur (Beutler, Bieber, Pipkorn and Streil, 1987, p.34).

AP üyeleri, kanunların çıkarılması ve AB kurumlarının demokratik bir şekilde çalışmasını sağlamak için tüm üye devletlerdeki seçmenler tarafından doğrudan seçilir (European Parliament, 2022b). Avrupa anlaşmaları, AB'nin doğrudan seçilmiş organı olan Parlamento'ya oldukça geniş yetkiler tanımıştır. Parlamento'nun en önemli yetkilerinden biri yasama yetkisidir. Parlamento, Konsey'deki AB hükümetlerinin temsilcileriyle birlikte AB mevzuatını kabul etmekten sorumludur. 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ve 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ile bazı değişiklikler yapılan ortak karar prosedürünün yeni adı "Olağan Yasama Usulü" (Ordinary Legislative Procedure) olarak belirlenmiştir (Tezcan 2012, s.301; aktaran Ultan, 2016). Olağan yasama usulünde, her iki kurum da eşit yasama organları olarak hareket eder. Bazı özel durumlarda başka prosedürler geçerli olabilir.

Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından AP, artık AB'nin tüm yıllık bütçesi hakkında karar verme yetkisini Avrupa Birliği Konseyi ile paylaşmaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2022b). Parlamento ve Konsey, yıllık AB bütçesi üzerinde anlaşmak zorundadır. Ayrıca, AP Üyeleri'nin başta AB'nin yürütme kolu olan Avrupa Komisyonu olmak üzere AB kurumlarının çalışmalarını denetleme yetkisi de bulunmaktadır.

2009'un sonlarında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AP'nin yetkileri revize edilerek artırılmıştır. Parlamento'ya yeni kanun yapma yetkileri getirilirken, AB

bütçesinin hazırlanması konusunda onu Bakanlar Konseyi ile eşit bir zemine oturtmuştur. Ayrıca Parlamentonun diğer kurumlarla çalışma şeklini de değiştirmiştir. Tüm bu reformlar, Avrupa seçimlerinde oyunu kullanan seçmenin daha fazla söz sahibi olması için gerçekleştirilmiştir.

2. Avrupa Parlamentosu'nda Yer Alan Siyasi Partiler

AP'de, siyasi partilerin kuruluşu ilk kez 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması ile resmen düzenleme kapsamına alınmıştır. (Kreppel, 2004, p.179). AP'de 2019 seçim sonuçlarına göre 7 siyasi grup bulunmaktadır. Bir siyasi grup oluşturabilmek için 23 üye gereklidir ve üye devletlerin en az dörtte biri grup içinde temsil edilmelidir. Üyeler birden fazla siyasi gruba ait olamaz. Herhangi bir siyasi gruba ait olmayan üyeler Bağımsız Üyeler olarak bilinirler (European Parliament, 2022c).

Tablo 1. 2019 Yılı Avrupa Seçim Sonuçlarına Göre Parlamentoda Yer Alan Siyasal Gruplar

SİYASAL GRUP ADI	MEVCUT SANDALYE SAYISI	MEVCUT SANDALYE ORANI
Avrupa Halk Partisi (EPP)	182	%24,23
Sosyalist ve Demokratların İlerici İttifakı (S&D)	154	%20,51
Avrupa'yı Yenile (Renew Europe)	108	%14,38
Yeşiller/Avrupa Özgür Birliği (Greens/EFA)	74	%9,85
Kimlik ve Demokrasi (ID)	73	%9,72
Avrupa Muhafazakârlar ve Reformistler (ECR)	62	%8,26
Avrupa Birleşik Solu - Nordik Yeşil Sol (GUE/NGL)	41	%5,46
Bağımsızlar	57	%7,59

Kaynak: European Parliament (2022e).

2.1. Avrupa Halk Partisi (European People's Party - EPP)

AP'deki en büyük ve en eski gruptur. Resmi olarak 1976'da kurulmuşsa da köklerini Avrupa'nın Kurucu Babaları Robert Schuman, Alcide De Gasperi ve Konrad Adenauer'e kadar dayandırmaktadırlar. Kurumsal temelleri Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış olan Milliyetçilik akımlarına karşı barışın korunması için oluşturulmuş olan Hıristiyanlık temelli Uluslararası Demokratik Partiler Sekreterliği'ne kadar götürülebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasına gelindiğinde tekrar örgütlenmiş olan Orta ve Doğu Avrupa'daki Hıristiyan Demokratların komünist partileri kapatılmış ve akabinde bu partiler tarafından Orta Avrupa Hıristiyan Demokrat Birliği kurulmuştur. 1976 yılında Avrupa Halk Partisi adını almıştır (European People's Party, 2022a).

EPP; Hıristiyan Demokrat, muhafazakâr ve liberal muhafazakâr ideolojiye sahip olan merkez bir sağ partidir. Hem Hıristiyanlığı hem de muhafazakârlığı bünyesinde barındıran EPP'nin aile değerlerini önemseyen, özgürlük, adalet ve dayanışma ilkelerini savunan bir bakış açısı mevcuttur. Sosyal Hıristiyan bireyin inşasını destekleyen EPP aynı zamanda da İncil ve Hıristiyan kültürel mirasına sahip çıkmıştır. 2019 yılındaki AP seçimleri sonucunda 187 koltuk kazanmıştır. Federal bir Avrupa'yı savunan EPP, Federal Avrupa'nın hem Birlik içindeki çeşitliliği koruyacağını hem de sorunlara ortak çözümler bulmanın önü açacağını düşünmektedir (Kiriş, 2013, s. 127).

2019 seçimlerinde EPP'nin manifestosunun temel noktalarına bakıldığı zaman ortaya koyduğu bakış açısı net bir şekilde anlaşılmaktadır. 2019'daki EPP Seçim Manifestosu, "Avrupa için birlikte yeni bir fasıl açalım" sloganı ile ilan edilmiştir-tir. EPP bu Manifestosunda 21. yüzyıl dünyasının daha az güvenli bir yer olduğundan bahisle, tespit ettiği yeni tehditlerden bazılarını da sıralamıştır. Bu tehditler; Çin ve Rusya'nın otoriterliği, kontrolsüz göç ve buna bağlı olarak oluşan nüfus baskısı, küresel iklim değişiklikleri, egoizm ve milliyetçilik temalarını gündeme alan popülistler ve demagoglar, Avrupa özgür toplumu için birer tehdit unsuru olan teröristler ile serbest ticaret, ekonomik büyüme gibi değerleri red-deden ve toplumun geniş bir kesimini kapsamakta yetersiz kalan yeni Yeşil hareketin dar görüşlülüğü şeklinde dile getirilmektedir. (Kiriş, 2020, s.142)

Ayrıca Manifesto’da, Türkiye’nin üyelik müzakere sürecine tepkiyle yaklaşılırken göç ve sığınmacılar konusunda da Türkiye ile iş birliği ve anlaşmalar yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu manifestoda genel anlamda korumacı bir dil kullandığı ve Avrupa’nın tarihsel ve kültürel kimliğine atıf yaptığı görülmektedir. Bu seçimlere EPP’nin klasik merkez sağ çizgisini koruyarak ve yeni oluşturduğu politika konularını da kendi perspektifinde yorumlayarak girdiği söylenebilir. EPP, 2019 manifestosunda Türkiye’nin Avrupa değerlerinden uzak olduğunu bu nedenle de AB üyeliği için iyi bir seçenek olmadığını, Türkiye'nin katılım müzakerelerinin durdurulmasını savunurken, Türkiye ile ortaklık, ekonomik iş birliği ve göç konularında anlaşmalar yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır (European People’s Party, 2022b).

2.2. Sosyalistlerin ve Demokratların İlerici İttifakı (Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament - S&D)

2019’da yapılan seçim sonuçlarına göre 145 koltuk ile AP’deki en büyük ikinci siyasi partidir. Avrupa Sosyalist Partisi ve sola yakın olan İtalyan demokratlar ile birlikte kurulmuştur. Merkez sol bir grup olan S&D, resmi olarak 1992’de kurulmuş olsa da kökenleri Sosyalist Enternasyonal’in 1951 yılının temmuz ile ağustos ayı arasındaki döneminde Schuman Planı’nı tartışmak için oluşturduğu çalışma grubuna kadar götürülmektedir. Bu çalışma grubu tarafından 1952 yılında AKÇT Ortak Meclisi’nde Sosyalist Grup kurulmuş ve AET’nin 1957 yılında kurulmasından sonra aynı şekilde varlığını sürdürmüştür (Hix and Urs, 2002, p. 9).

Özgürlük, eşitlik, dayanışma, çeşitlilik ve adalet ilkelerine dayanan kapsayıcı bir Avrupa toplumu oluşturmayı hedeflemektedir. Grup üyeleri, daha güçlü ve daha demokratik bir Avrupa ve herkes için daha iyi bir gelecek yaratmak için sosyal adalet, istihdam ve büyüme, tüketici hakları, sürdürülebilir kalkınma, finansal piyasa reformu ve insan hakları için mücadele etme kararlılığındadır. Ekonomik kriz dönemlerinde işsizlikle mücadele etmeyi, insanlara AB'ye olan güvenlerini geri vermek ve gelecekleri için umut vermeyi amaçlamaktadır (Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats, 2022a).

S&D Grubu tarafından; Türkiye’nin AB’ye katılım sürecinin her zaman ateşli bir destekçisi olduğu ancak, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gözetilmediği sürece,

AB'ye katılım müzakerelerinin askıya alınması gerekliliği vurgulanmaktadır. S&D AP Milletvekili Nacho Sanchez Amor tarafından hazırlanan raporda ise, Türkiye'nin özgürlük ve hukukun üstünlüğü açısından önemli bir ilerleme kaydetmeden, AB'nin Türkiye ile 2018'den bu yana fiilen durmuş olan katılım müzakerelerini yeniden başlatmayı tasavvur edemeyeceği ve üyelik sürecinin beş yıl daha ayakta kalamayabileceği uyarısında bulunulmuştur (Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats, 2022b).

2.3. Avrupa'yı Yenile (Renew Europe - RE)

Yeni bir siyasi grup olan RE, 108 sandalye ile Parlamento'daki üçüncü en büyük gruptur. Liberal-merkezci olan parti, Parlamentonun şu anki dokuzuncu döneminde, Avrupa için Liberaller ve Demokratlar İttifakı'nın (Alliance of Liberals and Democrats for Europe - ALDE) halefi olarak kurulmuştur. Grup insanların ihtiyaçlarını karşılamaya ve Avrupa sorunlarına AB çözümleri bulmaya odaklandıklarından söz etmektedir.

Grubun öncelikleri arasında; demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel hakların savunulmasında ön saflarda yer alma, sürdürülebilir bir geleceğe yatırım, herkes için daha güçlü bir ekonomi ve fırsat ile güçlendirilmiş ve tutarlı bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) yer almaktadır (Reneweuropogroup, 2022). RE'nin Dış İlişkiler Komitesi'ndeki koordinatörü ve Türkiye'nin gölge raportörü Hilde Vautmans Türkiye- AB ilişkileri ile ilgili olarak;

"Türkiye'de demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklar konusundaki gerileme devam etmekte ve çatışmacı ve bir dış politika izlenmektedir. Türkiye Avrupa yolundan giderek uzaklaşırken, katılım müzakerelerini nasıl sürdürebileceğimizi anlamıyorum. Türkiye acilen rotasını değiştirmese, Komisyon üyelik müzakerelerini resmi olarak askıya almalıdır."

şeklinde görüş bildirmiştir (Golenu, 2021).

2.4. Yeşiller ve Avrupa Özgür İttifakı (Group of the Greens/European Free Alliance – The Greens/EFA)

2019 yılında yapılan seçim sonuçlarına göre 74 üye ile en yüksek temsilini elde ederek AP'nin dördüncü büyük grubu olmuştur. 1984 yılından itibaren AP'de temsil edilen Yeşiller (The Greens), Avrupa Özgür İttifakı (European Free Alliance - EFA) ile güçlerini birleştirerek 1999 yılında The Greens/EFA grubu olarak kuruldu.

The Greens/EFA, hem Avrupa'yı iklim ve çevre koruma, barış ve sosyal adalet açısından küresel bir lider yapmak için hem de insan hakları ve kendi kaderini tayin hakkı için mücadele etmektedir. The Greens /EFA, cinsiyeti veya cinsel yönelimi, yaşı, ırkı veya dini ne olursa olsun herkesin onurlu ve tatmin edici bir hayat yaşayabileceği bir toplumu savunmaktadır (The Greens/Efa, 2022a).

Grubun siyasi hedefleri arasında; iklim değişikliği ile mücadele ve biyolojik çeşitliliğin korunması, toplumun adil ve eşit kılınması, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin korunması, Avrupa'nın açık ve kapsayıcı bir toplum haline getirilmesi, dijital devrimin insanların hizmetine sunulması, AB'nin dünyada fark yaratan bir konuma getirilmesi ve Feminist bir AB bulunmaktadır. The Greens/EFA Grubu, Avrupa Komisyonu ve Konseyi'nden demokrasi, temel haklar, hukukun üstünlüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliğini Türkiye ile yenilenen ilişkilerin ön saflarına taşınmasını talep ediyor (The Greens/Efa, 2022b).

2.5. Kimlik ve Demokrasi Grubu (Identity and Democracy Group - ID)

Yeni kurulmuş bir grup olan ID, 64 üyesi ile AP'nin en büyük beşinci grubudur. İş sahaları ve büyüme yaratmak, güvenliği artırmak, yasa dışı göçle mücadele etmek ve AB'yi daha az bürokratik hale getirmek, odaklandıkları konular arasındadır.

Grubun politik söylemlerinde; özgürlüğün korunması, Avrupa halklarının ve uluslarının egemenliği, yerelliği ve kimlik ön plandadır. İşbirliğine dayalı bir Avrupa fikrinden ilhamla AB'de köklü bir reform ihtiyacına dikkat çekmektedirler. İyi korunan dış sınırlar ile daha güvenli bir Avrupa ve terörizmle mücadelede daha güçlü bir iş birliği için mücadele gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar. Parti Tüzüğü'ne göre, üyeler Türkiye'nin muhtemel üyeliğine kesin olarak karşı çıkmaktadırlar (The Identity and Democracy Group, 2022).

2.6. Avrupa Muhafazakârlar ve Reformistler (European Conservatives and Reformists Group - ECR)

ECR Grubu, AP'de 2009 yılında Prag Deklarasyonu'nun kurucu ilkeleri uyarınca kurulmuş bir merkez sağ siyasi gruptur. ECR, 2019 seçimleri sonucunda 62 üye ile AP'de yer alan altıncı siyasi parti olmuştur.

Üyeler, ademi merkezîyetçilik, insanları ve iş dünyasını birbirine bağlama, adil ve serbest ticareti teşvik etme ve güvenli bir Avrupa tesis etme konularına odaklanmaktadır. Ulusal hükümetlerinin egemenliğine saygı duyan bir AB'nin daha güçlü bir gelecek inşa edebilecek bir AB olduğuna inanmaktadırlar (The European Conservatives and Reformists Group, 2022a)

Hedefleri arasında; istifham ve refah yaratmak, Kovid-19 salgınından kurtulmak, vatandaşları ve sınırları korumak, üye devletlerin haklarına ve egemenliğine saygı duymak, karşılanabilecek bir maliyetle küresel çevreyi korumak, Birliğin verimliliğini ve etkinliğini arttırmak ve küresel ortaklarla iş birliği yer almaktadır. (The European Conservatives and Reformists Group, 2022b) ECR grubu, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj ve araştırma faaliyetleri ile Yunanistan ve Kıbrıs'ın deniz bölgelerindeki meşru haklarını ihlal ettiğini, Türkiye'nin, AB'nin önemli bir ortağı ve bir aday ülke olarak insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve deniz hukuku da dâhil olmak üzere uluslararası hukuk ilkelerini uygulaması gerektiğini belirtirken, Ayasofya ve Kariye kilisesini camiye çevirme kararını da kınadıklarını dile getirmektedir. Bu gelişmelerin AB-Türkiye ilişkileri yelpazesini olumsuz etkileyeceği konuyla ilgili olarak AB'nin Türkiye ile diyalogu kolaylaştırması ve tüm tarafların geniş kapsamlı tek taraflı eylemler yerine diplomasiye öncelik vermesi gerekliliği vurgulanmaktadır (The European Conservatives and Reformists Group, 2022c).

ECR Grubu üyelerinden Jan Zahradil 15 Eylül 2020 tarihli beyanatında, AB içinde Türkiye'nin üyeliğine itirazda bulunanların bu itirazla ilgili olarak kültür farkını öne sürmelerinin samimi olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanların asıl korkuları eski oyunlarını oynayamayacak olmalarıdır." Zahradil, Türkiye'nin AB üyesi olması halinde Almanya ile birlikte AP'de en çok üyeye sahip olacak olmasının ve AB Konseyi'nde belirleyici bir oy hakkına kavuşacak olmasının Fransa ve Almanya'yı endişelendirdiğini anlattı (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2022c).

2.7 Avrupa Parlamentosu'ndaki Sol Grup (The Left Group in the European Parliament - GUE/NGL)

Haziran 1994 Avrupa Seçimlerinden sonra, sosyal demokrat olmayan solun tüm güçlerini bir araya toplama süreci başlatılmış ve diğer partileri de kapsayacak

şekilde genişletilen bu ittifak, Avrupa Birleşik Solu Konfederal Grubu (The Left Group in the European Parliament - GUE/NGL) adı altında dördüncü parlamento döneminin başında siyasi bir grup olarak kurulmuştur. Üye partiler; İspanya Birleşik Solu, Fransa Komünist Partisi, İtalya Komünist Yeniden Kuruluş Partisi, Portekiz Komünist Partisi, Yunanistan Komünist Partisi ve Yunanistan Synaspismos Partisi idi (The Left in the European Parliament Grup, 2022a). İşçileri, çevreyi, feminizmi, barışı ve insan haklarını savunmaktadır. Siyasi hedefleri; uluslararası dayanışmaya dayalı, sosyal açıdan eşitlikçi ve sürdürülebilir bir Avrupa'nın inşasıdır.

AB ve ülkelerinin, temel politikalarının şimdiye kadar bu hedefleri gerçekleştirilemediğini, AB politikasının hem AB içinde hem de dünyanın geri kalanına yönelik olarak radikal biçimde pazar odaklı bir rekabet mantığına dayandığını beyan etmektedirler. AB'nin bir halk projesi haline getirilmesi ve seçkinlerin bir projesi olarak kalmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Kamu yararı için çalışacaklarını, neoliberaler ve aşırı sağın her zaman karşısında olacaklarını vurgulamaktadırlar (The Left in the European Parliament Grup, 2022b).

Grup üyeleri, AB'nin Türkiye ile ilişkilerini demokratik ilkelere, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne bağlanması gerektiğini vurgulamaktadır (The Left in the European Parliament Grup, 2022c). AB-Türkiye ilişkilerinin son birkaç yılda istikrarlı bir şekilde kötüleştiğini ve bunun da iki taraf arasındaki iş birliğini son derece zorlaştırdığı görüşündeler. Ayrıca üyeler, 2021 Parlamento Raporu'ndaki Gümrük Birliği'nin modernize edilerek Türkiye ile farklı bir ilişkiye 'pencere açmak' konusunda ısrarcı olunmasına, Türkiye'nin mevcut anlaşma kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi gerekçesiyle uzun süredir karşı çıkmaktadırlar. Türkiye'nin AB'ye yönelik hedeflerini somut ve tutarlı eylemlerle kanıtlaması gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar (The Left in the European Parliament Grup, 2022d).

3. Avrupa Parlamentosu 2021 Türkiye Raporu

AP her yıl, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle ilgili AB Komisyonu tarafından hazırlanan raporları kendi siyasi görüşlerini de içerecek şekilde yayımlamaktadır. 18.05.2022 tarihli, 2021 AB Komisyonu Türkiye Raporuna ilişkin değerlendirmede

Türkiye ile AB arasında özellikle de hukukun üstünlüğü ve temel hak ve hürriyetler ile ilgili ciddi çekincelerinin bulunduğundan söz edilmiştir. Bu çekincelerin giderilmesi bakımından gerekli reformları gerçekleştirmeye yönelik siyasi iradenin eksikliğinden de endişe duyulduğu yinelenmiştir. Türkiye'nin AB'ye katılım süreciyle ilgili taahhütlerinde son iki yılda sürekli bir gerileme olduğunu vurgulanmış; bu alanda açık ve önemli bir ilerleme olmadan, Parlamento'nun Türkiye ile 2018'den beri fiili olarak durmuş olan katılım müzakerelerinin yeniden başlamasının düşünülmemeyeceği belirtilmiştir.

Raporda AB ile Türkiye arasında 16 Eylül 2021'de iklim değişikliği konusunda gerçekleştirilen üst düzey diyalogların, 12 Ekim 2021 tarihli Göç ve Güvenlik konulu üst düzey diyalogun, Kovid 19 salgını da dahil olmak üzere sınır ötesi sağlık tehditlerine ve halk sağlığına yönelik üst düzey diyalogun memnuniyetle karşılandığına yer verilmiştir.

Ayrıca Türkiye'nin, AB'nin birlikte ilerlemek istediği hayati bir müttefik olduğu; siyasi, ekonomik ve dış politika açısından stratejik bir öneme sahip olduğu vurgulanırken Türk makamlarının AB 'ye üyelik yönündeki bağlılığını taahhüt eden sözlerini, eyleme geçirmesi yönünde kararlılık göstermesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Taahhütlerin gerçekleştirilmesi durumunda Konsey'e, askıya alınan üst düzey siyasi diyalogu, ekonomi, enerji ve ulaştırma ile üst düzey sektörel diyalogları yeniden başlatma çağrısında bulunulmuştur. Raporda, Türkiye'deki ekonomik duruma ilişkin duyulan derin endişe ifade edilirken; AB ile daha güçlü ve daha yakın bir ilişkinin bazı zorlukların hafifletilmesine ve Türk halkının yaşam standartlarının iyileştirilmesine yardımcı olacağına inanıldığına değinilmiştir (European Parliament, 2022d).

4. Sonuç ve Değerlendirme

Hem AP'nin 2021 Türkiye Raporu hem de Parlamento'da yer alan siyasi partilerin Türkiye-AB ilişkilerine yönelik yaklaşımlarının incelenmesi, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin değerlendirilebilmesine imkân sunacaktır. 2021 Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Raporunda, bazı noktalara dikkat çekildiği görülmektedir. Özellikle de hukukun üstünlüğü ve temel hak ve hürriyetler ile ilgili reformların hayata geçirilmesi konusundaki siyasi irade eksikliğinden, Türkiye'nin AB'ye

katılım süreciyle ilgili taahhütlerinde son iki yılda gerileme olduğundan, bu taahhütler konusunda ciddi bir ilerleme kaydedilmeden Parlamento'nun Türkiye ile 2018'den beri fiili olarak durmuş olan katılım müzakerelerinin yeniden başlamasının düşünülemeyeceğinden söz edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin, AB'nin birlikte ilerlemek istediği; siyasi, ekonomik ve dış politika açısından stratejik önemi haiz bir ülke olduğu vurgulanırken, Türk makamlarının raporda yer verilen eksiklikleri gidermeye yönelik somut adımlar atması konusundaki gerekliliğe dikkat çekilmiştir.

3 Ekim 2005'te başlayan Türkiye-AB tam üyelik müzakereleri, 24 Kasım 2016 yılında AP tarafından alınan bir tavsiye kararı ile geçici olarak askıya alınmış, 2018 yılından itibaren de fiili olarak durmuştur. Katılım müzakerelerinin yeniden başlayabilmesi için raporda sözü edilen konularla ilgili reformların uygulamaya konulması AB-Türkiye ilişkilerinin yeniden ilerletilmesi bağlamında önem arz etmektedir.

AP'de yer alan siyasi grupların ideolojilerine, parti tüzüklerine ve söylemlerine bakıldığında ise genel olarak Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine karşı oldukları söylenebilir. AP'deki en büyük ve en eski grup olan EPP; Hıristiyan Demokrat, muhafazakâr ve liberal muhafazakâr bir ideolojiye sahip olan bir merkez sağ partisidir. EPP, Türkiye'nin Avrupa değerlerinden uzak olduğunu, AB üyeliği için iyi bir seçenek olmadığını ve Türkiye'nin katılım müzakerelerinin durdurulmasını savunmaktadır. ALDE'nin halefi olarak kurulan ve yeni bir siyasi grup olan RE, Parlamento'daki üçüncü en büyük gruptur. Liberal-merkezci olan parti, Türkiye'de demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklar konusundaki gerileme devam etmesi, çatışmacı bir dış politika izlemesi ve Avrupa yolundan giderek uzaklaşması gerekçesiyle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadır. AP'nin en büyük beşinci grubu, yeni kurulmuş bir grup olan ID'nin, Parti Tüzüğü'ne bakıldığında üyelerin Türkiye'nin muhtemel üyeliğine kesin olarak karşı çıktıkları görülmektedir. Sol Grup, AB-Türkiye ilişkilerinin son birkaç yılda istikrarlı bir şekilde kötüleştiğini ve iki taraf arasındaki iş birliğinin de gitgide zorlaştığını ifade etmektedir. Türkiye'nin AB'ye yönelik hedeflerinin somut ve tutarlı eylemlerle kanıtlanmaması ve yükümlülüklerini erine getirilmemesi gerekçesiyle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıktıklarını söylemektedirler.

AP içindeki en büyük ikinci siyasi parti olan 2019'da yapılan seçim sonuçlarına göre 145 koltuk ile AP'deki en büyük ikinci siyasi parti olan S&D, merkez sol bir gruptur. Grup, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün gözetilmesi şartıyla, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini destekleyeceğini belirtmiştir. 1984 yılından itibaren AP'de temsil edilen Yeşiller, Avrupa Özgür İttifakı ile güçlerini birleştirerek 1999 yılında The Greens/EFA grubu olarak Parlamento'nun dördüncü büyük grubu olmuştur. The Greens/EFA, Türkiye ile yenilenen ilişkilerin ön saflarına demokrasi, temel haklar, hukukun üstünlüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuların ön saflara taşınmasını talep ederken, Türkiye'nin AB üyelik sürecini desteklemiştir.

ECR Grubu, 2009 yılında kurulmuş bir merkez sağ siyasi partidir. Grup, AB'nin Türkiye ile diyalogu kolaylaştırması ve tüm tarafların geniş kapsamlı tek taraflı eylemler yerine diplomasiye öncelik vermesi gerekliliğini aksi takdirde, AB-Türkiye ilişkilerinin olumsuz etkileyeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca grup üyelerinden Jan Zahradil ise AB içinde Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanların kültür farkını öne sürerken samimi olmadıklarını, üyelik durumunda Türkiye'nin AB Konseyi'nde belirleyici bir oy hakkına sahip olmasının Almanya ve Fransa için endişe yarattığını ifade etmektedir. ECR'nin söylemlerine bakıldığında 2000'li yılların başındaki Türkiye karşıtlığını sürdürmediği söylenebilir. Her ne kadar Türkiye'nin AB üyeliğinin ateşli bir savunucusu olmasa da karşı çıkmadığı da söylenebilir.

Parlamentodaki gruplardan EPP, RE, ID ile GUE/NGL Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkarken; S&D ve The Greens/EFA Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir. ECR grubu ise, her ne kadar Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin destekçisi olmasa da süreçle ilgili bazı olumsuzluklara dikkat çekmesine rağmen karşı olduğunu da belirtmemiştir. Parlamentodaki grupların genel olarak Türkiye'nin AB üyeliğine karşı oldukları sonucuna varıldığında, Türkiye'nin AB'ye katılım süreciyle ilgili taahhütlerini gerçekleştirmeye yönelik reformları hızlı bir şekilde uygulamaya geçirmesinin, AB'ye tam üyelik sürecinde oldukça önemli ve ileriye doğru bir adım olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

I. Kitaplar ve Makaleler

- Akçay, E. Y., & Deniz, H. E. (2021). Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasi Gruplar ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Süreci. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 19-46.
- Beutler, B., Bieber, R., Pipkorn, J., Ve Steril, J. (1987) *Die Europäische Gemeinschaft. Rechtsordnung und Politik*, Baden-Baden: Berlin
- Bozkurt, Ö. (1988), *Avrupa Parlamentosu, Yetkiler ve Usuller*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları
- David, J. ve David, E., (2003). *European Parliament*, New York: Palgrave
- Hix, S., ve Urs, L. (2002), *Shaping a Vision A History of the Party of European Socialists 1957 – 2002*, Brussels: Party of European Socialists.
- Jansen, Thomas. (1998), *The European People's Party Origins and Development*, Londra: Palgrave Macmillan
- Kiriş, H. M. (2013), Avrupa Parlamentosunda Siyasi Gruplar ve Parlamento Seçimleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 123-135.
- Kiriş, H. M. (2020), Avrupa Parlamentosu 2019 Seçimleri: Siyasal Gruplar, ulusal Partiler ve Yeni Eğilimler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 123-135.
- Kreppel, A., (2004), *The European Parliament and Supranational Party System*, Cambridge: Cambridge University Press
- Marguand, D., (1979), *Parliament for Europe*, London: J. Cape
- Palabıyık, M.S. ve Yıldız, A. (2007), *Avrupa Birliği*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık
- Tezcan, E., (2012), "*Avrupa Birliği'nde Politika Yapımı/Karar Alma*". *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politika*, Ankara: Seçkin Yayınları
- Ultan, M. Ö. (2017). Avrupa Birliği Yasama Prosedüründe Karar Alma Mekanizması Ve Geçiş Dönemi Analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 199-228.

II. İnternet Kaynakları

- European Conservatives and Reformists. (2022a), *The ECR Group Expresses Its Concern With Turkey's Actions In The Eastern Mediterranean*, 09.05.2024 Tarihinde Ecrgroup: https://ecrgroup.eu/article/the_ecr_group_expresses_its_concern_with_turkeys_actions_in_the_eastern_med Adresinden Alındı.
- European Conservatives and Reformists. (2022b), *Who We Are*, 09.05.2024 Tarihinde Ecrgroup: <https://ecrgroup.eu/ecr> Adresinden Alındı.
- European Conservatives and Reformists. (2022c), *Vision for Europe*, 09.05.2024 Tarihinde Ecrgroup: https://ecrgroup.eu/vision_for_europe Adresinden Alındı.
- European Parliament. (2022a), *About Parliament*, 09.05.2024 Tarihinde Europarl: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> Adresinden Alındı.
- European Parliament. (2022b), *The Political Groups Of The European Parliament*, 09.05.2024 Tarihinde Europarl: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/organisation-and-rules/organisation/political-groups> Adresinden Alındı.
- European Parliament. (2022c), *Group Of The Progressive Alliance Of Socialists And Democrats*, 09.05.2024 Tarihinde Europarl: <https://www.europarl.europa.eu/elections-2014/en/political-groups/group-of-the-progressive-alliance-of-socialists-and-democrats> Adresinden Alındı.
- European Parliament. (2022d), *REPORT On The 2021 Commission Report On Turkey*, 31.05.2024 Tarihinde https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0149_EN.html Adresinden Alındı.
- European Parliament. (2022e), *Political Groups in The European Parliament*, 09.05.2024 Tarihinde Result Elections: <https://results.elections.europa.eu/> Adresinden Alındı.

- European People's Party. (2022a), *Who We Are*, 09.05.2024 Tarihinde EPP: <https://www.epp.eu/who-we-are#timeline> Adresinden Alındı.
- European People's Party. (2022b), *EPP Manifesto 2019*, 09.05.2024 Tarihinde EPP: <https://www.epp.eu/files/uploads/2019/05/epp-manifesto-2019.pdf> Adresinden Alındı.
- Golenu, L. (2021), *Turkey: Renew Europe Calls On The Eu To Formally Suspend Accession Negotiations, If Ankara Doesn't Urgently Change Course*, 09.05.2024 Tarihinde Reneweuropegroup: <https://www.reneweuropegroup.eu/news/2021-05-19/turkey-renew-europe-calls-on-the-eu-to-formally-suspend-accession-negotiations-if-ankara-doesnt-urgently-change-course> Adresinden Alındı.
- Greens/Efa. (2022a), *Our Group*, 09.05.2024 Tarihinde Greens/Efa: <https://www.greens-efa.eu/en/who-we-are/our-group> Adresinden Alındı.
- Greens/Efa. (2022b), *Our Vision*, 09.05.2024 Tarihinde Greens/Efa: <https://www.greens-efa.eu/en/what-we-stand-for/our-vision> Adresinden Alındı.
- Identity And Democracy. (2022), *About*, 09.05.2024 Tarihinde Idgroup: <https://www.idgroup.eu/about> Adresinden Alındı.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2022a), *Ab Kurumları*, 09.05.2024 Tarihinde İkv: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3&id=8825&anahtar=avrupa%20parlaman%20tosu Adresinden Alındı.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2022b), *Kurumlar ve Karar Alma Mekanizması*, 09.05.2024 Tarihinde İkv: <https://oldweb.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=kurumlar&baslik=kurumlar%20ve%20karar%20alma%20mekanizmas%fd> Adresinden Alındı.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2022c), *Basında İkv*, 09.05.2024 Tarihinde İkv: <https://oldweb.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=basindaikv&id=2908&basliki> Adresinden Alındı.
- Renew Europe. (2022), *Priorities*, 09.05.2024 Tarihinde Reneweugroup: <https://www.reneweuropegroup.eu/priorities> Adresinden Alındı.
- S&D. (2022a), *Committee On Foreign Affairs*, 09.05.2024 Tarihinde Socialistsanddemocrats: <https://www.socialistsanddemocrats.eu/committees/committee-foreign-affairs> Adresinden Alındı.
- S&D. (2022b), *No Grounds For Resuming Accession Negotiations With Ankara*, 09.05.2024 Tarihinde Socialistsanddemocrats: <https://www.socialistsanddemocrats.eu/newsroom/no-grounds-resuming-accession-negotiations-ankara> Adresinden Alındı.
- The Left. (2022a), *Gue/Ngl Group Declaration*, 09.05.2024 Tarihinde Left.Eu: <https://left.eu/history/> Adresinden Alındı.
- The Left. (2022b), *Parliament Rewards Turkey Despite Provocations&Violations*, 09.05.2024 Tarihinde Left.Eu: <https://left.eu/parliament-rewards-turkey-despite-provocations-violations/> Adresinden Alındı.
- The Left. (2022c), *About*, 09.05.2024 Tarihinde Left.Eu: <https://left.eu/the-group/> Adresinden Alındı.
- The Left. (2022d), *Eu-Turkey "Positive Agenda" Has Failed*, 09.05.2024 Tarihinde Left.Eu: <https://left.eu/eu-turkey-positive-agenda-has-failed/> Adresinden Alındı.

Badiou'nun Sonsuz Düşünce Yapıtı Bağlamında Sarı Yeşiller Eylemleri

Selin GÜREL KİBRİTOĞLU¹

Özet: 2018 yılında akaryakıt fiyatlarında yapılan düzenlemeyle Fransa'da başlayan Sarı Yeşiller protestoları kısa sürede geniş çaplı kitlesel eylemlere dönüşmüştür. Bu eylemlerde yaşanan hayat pahalılığı, çalışan kesimin yaşadığı güçlükler ve sosyal yardım alanında yapılan düzenlemeler temel motivasyon olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte protestocular dizel akaryakıtlardaki fiyat artışını Avrupa Birliği ile ilişkilendirmişlerdir. Avrupa Birliği çevre politikası kapsamında dizel kullanımının azaltılması çalışmaları protestocular tarafından eleştirilmiştir. Macron bu nedenle Sarı Yeşiller'i çevre konusunda duyarsız olmakla eleştirmiştir. Sarı Yeşiller'in bu yeniden çerçevelenişi onları tartışmalı bir konuma getirmiştir. Tartışmaya Fransız filozof Alain Badiou da katkıda bulunmuştur. Sarı Yeşiller'in ne denli ilerici ve yenilikçi olduklarını tartışan Badiou birtakım sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmanın amacı, Badiou'nun 'dört felsefi arzu' düşüncesi bağlamında Sarı Yeşiller hareketini incelemektir. Sarı Yeşiller ayrıca postmodern eylem anlayışı bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Sarı Yeşiller, Alain Badiou, postmodernizm, protesto, Avrupa Birliği.*

Abstract: The Yellow Vest protests, which started in France with the regulation of fuel prices in 2018, turned into large-scale mass actions in a short time. The cost of living experienced in these actions, the difficulties experienced by the working class and the regulations made in the field of social assistance have emerged as the main motivation. However, the protesters have linked the price increase in diesel fuel to the European Union. Efforts to reduce diesel use within the framework of the European Union environmental policy have been criticized by protesters. For this reason, Macron has criticized the Yellow Vests for being insensitive about the environment. This reframing of the Yellow Vests has put them in a controversial position. French philosopher Alain Badiou also contributed to the discussion. Discussing how progressive and innovative the Yellow Vests are, Badiou has reached a number of conclusions. The aim of this study is to examine the Yellow Vests movement in the context of Badiou's 'four philosophical desires' thought. The Yellow Vests will also be examined in the context of the postmodern understanding of action.

Keywords: *Yellow Vests, Alain Badiou, postmodernism, protest, European Union.*

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, selinkibritoglu@gmail.com. Orcid: 0009-0003-1748-6334.

GİRİŞ

“Bu dünya çizgisel bir gelişim sükunetini değil, bir dizi dramatik kriz ve paradoksal olay sergiler.” (Badiou, s. 24).”

Çağımızın kitlesel protestolarına damgasını vuran ilk önemli olay Arap Baharı, ikincisi ise Sarı Yelekliler eylemleridir. Bu iki eylem birçok yönden benzerlik gösterse de en önemli benzerlikler sosyal medya üzerinden örgütlenme biçiminde olmuştur. Çağımızın en belirgin özelliği gelişen teknoloji ve doğanın projelendirilerek kullanılması çabalarının kol gücüne yani emekçi kesime ekonomik anlamda darbe vurmasıdır. Yüzyılın postmodern düzeninde kimlik, kültür, cinsiyet ve savaş karşıtlığı temaları eylemlere yansımaktadır. Bu dönemde eylemler kollektif güçleri açığa çıkarırken küreselleşme karşıtlığını da artırmaktadır. Bu karşıtlık 1999 Seattle eylemleri ile gün yüzüne çıkmıştır (Öztürk ve Yıldırım, 2020, s. 107). Zamanla modern hak arayışları ile postmodern eylemler arasında bir uzaklaşma görülmüştür. Sarı Yelekliler tam da bu geçişte yer almaktadır.

Sarı Yelekliler (Gilets Jaunes) eylemleri 17 Kasım 2018’de akaryakıt zamlarından hemen sonra başlamıştır. Sosyal medya üzerinden örgütlenen bir dizi eylemci küçük bir bölgede başlattıkları protestoların ülkenin geneline yayılmasını öngörmemiş olsalar da kısa sürede iki yüz bin kişinin katıldığı ve diğer şehirlere de yansıyan kitlesel eylemler yaşanmıştır (Tatham ve Peters, 2023). Artan yaşam pahalılığı, Avrupa Birliği ile eşgüdümlü olarak geliştirilen çevre politikalarının getirdiği vergi yükü ve vadedilen vergi düzenlemelerinin gerçekleşmemesi gibi nedenler eylemlerin kısa sürede yayılmasında etkili olmuştur. Eylemler kısa sürede Fransa’da sosyal devletin yaşadığı krize ve çalışan sınıfın ekonomik sorunlar karşısında ödediği bedellere yönelmiştir. Sarı Yelekliler, hem yeni türde bir eylem biçimini ortaya koyması hem de Avrupa Birliği ile ilişkiler içinde Fransız sosyal devletin krizini göstermesi bakımından önemli olmuştur (Wilkin, 2020).

Fransız asıllı politik felsefeci Alain Badiou eylem, olay, etik ve postmodernizm çalışmalarıyla yaşayan en etkili düşünürlerden biridir (Noys, 2009). Sonsuz Düşünce yapıtında gerçeklik, siyaset, eylem ve olay çözümlemeleri geliştiren Badiou'ya göre içinde bulunduğumuz çağın iki temel problemi modern yapıların önlenemez biçimde yıkılışı ve dil felsefesinin yeni gerçekliği anlamakta gösterdiği yetersizliktir. Postmodernizmle beraber olay ve eylemin yapısı değişmiş ve felsefe dünyası bir kriz yaşamıştır. Modern dünyanın kitle eylemi, ideolojik hareketleri ve devrim kavrayışını yerini daha parçalı bir hareket biçimine bırakmıştır. Bu çağdaş durum Badiou'ya göre dört engelle karakterize olmaktadır: mal-mülk, iletişim, teknik iş bölümü ve güvenlik takıntısı. Buna karşın yeni tip eylem bu dört engeli dört öge ile; isyan, mantık, evrensellik ve risk ile karşılamaktadır (Badiou, 2016). Postmodern dönemin eylem yapılarını bu iki dörtlü sergileyecektir.

O halde, Sarı Yelekliler eylemleri Badiou'nun bu çözümlemesi içinde tutarlı bir konuma oturmakta mıdır? Gelişen yeni eylem türü ve protesto biçimi Badiou'nun düşünceleri ile açıklanabilmekte midir? Bu çalışmanın amacı Sarı Yelekliler eylemlerini Badiou'nun Sonsuz Düşünce yapıtında geliştirdiği dört engel ve dört öge çözümlemesi bağlamında incelemektir. Çalışmanın ilk bölümünde Badiou'nun çözümlemesi sunulacak ve ikinci bölümde Sarı Yelekliler hareketi yeni türden bir eylem olarak incelenecektir. Çalışmanın devamında Sarı Yelekliler hareketini Badiou'nun kavramlarıyla açıklamanın olanakları aranacaktır. Sonuç bölümünde bu çözümlemenin Avrupa Birliği için ne anlama geldiği sorunsallaştırılacaktır.

1. Badiou'da Dört Engel ve Dört Öge

Sonsuz Düşünce yapıtının temelinde felsefenin dört boyutlu arzusu yer almaktadır. Felsefe arzusu (le désir de philosophie) temelde bir isyan olarak görünmektedir. Düşünce (ya da idea) dünya (ya da uzam) ile karşılaştığında bir memnuniyetsizlik hali yaşar. Bu hem klasik felsefenin ikilemi olarak hem de modern siyaset felsefesinin bir problemi olarak görülmelidir. Bu onun arzusundaki isyan ögesinin temelidir. Ancak bununla beraber, yaygın olarak bilindiği gibi, felsefe aynı zamanda mantıklı bir eylemdir. Zira muhakeme etme gücüne ve akla dayanmaktadır. Üçüncü olarak felsefe tüm insanlığa seslenme gücünde olduğundan zorunlu olarak evrensellik taşır. Bu üç nedenle felsefe bir risktir. Düşünmenin gücü ve özgürlüğü

onu riskli kılmakta ve risk almasına neden olmaktadır (Badiou, 2006, s.12). Badiou'ya göre bugün dünya felsefi arzusunun dört ögesine yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Bu dört öge dört engelle karşılaşmakta ve bir eylem olarak felsefe durdurulmaya çalışılmaktadır.

Badiou felsefi eylem arzusunun karşısına “mal mülk” engelini koymaktadır. Çünkü modern kapitalist dünya gerçek olmayan bir özgürlük dünyasıdır. Onun özgürlüğü bir seçme illüzyonuna dayanmaktadır. Mevcut sistemde dünya verili olarak özgürdür. Onda isyan edilesi hiçbir şey yoktur. Ancak bu özgürlük yalnızca mal mülk sahibi olanlar için geçerli, tek-biçimli ve yönlendirilmiş bir özgürlüktür. Bir anlamda sistemin gerekçelerine koşullanmıştır. İsyen arzusunun karşısında “zaten” özgür olan dünya ve mal mülk sahibi olmaya koşullanmış bir özgürlük kullanımı koşulu konmaktadır (Badiou, 2006, s.12). Felsefi arzusunun mantık boyutu da aynı mekanizmanın baskısı altındadır. Mevcut dünyanın iletişim rejimi mantık-dışıdır. İletişimin yerini kopuk sözlerin, beyanların ve yorumların yan yana getirilmesi almaktadır (Badiou, 2006, s.13). Burada dikkat çekici olan Badiou'nun mantığı olumlu ama iletişimi olumsuz anlamda kullanmasıdır. Sarı Yelekliler ile ilgili bölümde bu konu detaylıca açıklanacaktır.

Felsefi arzusunun evrensellik boyutu ise uzmanlaşma, parçalanma ve teknik değişkenlikler nedeniyle bugün baskı altında kalmaktadır. Üretim ve çalışmanın sonsuzca dallanıp budaklandırıldığı bir dünya karşısında evrensellik teknik iş bölümü düzeyine inmiştir (Badiou, 2006, s.13). Badiou'nun Marksist literatürden yararlandığı bu bölümde asıl anlatılmak istenen aslında sınıf eyleminin evrensel sona erişidir. Üretim, ücretler ve sosyal konular öylesine çeşitlenmiştir ki çalışan sınıflar için evrensel bir öğeden söz edilemez olmuştur. Bu durum eylemin yapısını tamamen değiştirmektedir. Son olarak risk boyutu güvenlik takıntısı ile karşı karşıyadır. Artık kimse riskli kararlar alamamaktadır çünkü her şey giderek daha hesaplama ve inceleme gerektirmektedir. Hayat güvenlik hesaplarına hasredilmiş bir vaziyettedir ve her düşünce güvenlik riski gibi görünmektedir.

Badiou'nun bu çözümleme ile postmodernist argümanları eleştirdiği savunulabilir. Öyle ki felsefenin arzusu (ya da genelde arzu) onun için parçalanmışlık, dağılmış tikel arzu ya da bireysel eylem değildir. O hala mantıksal bir çerçevede gerekçeler

ve karşılamalar sunmakla ilgilenmektedir. Marksist çalışmaların geleneksel refleksiyle eylem çözümlemesini sınıf çözümlemesine götürmektedir. Eylemi kendinde bir gerçeklik olarak görmekte ve arzuya dayandırmaktadır. Sarı Yelekliler hareketinin gerçekçi bir özümlemesi bu tabloda uygun bir yere yerleşecektir.

2. Yeni Türde Bir Eylem Olarak Sarı Yelekliler

Fransız Devrimi sosyal haklar için yapılmış bir toplumsal olaydır ve bu türde ilk örneklerdendir (Can ve Taşçı, 2016, s. 157). Fransa tarihinde vergi protestoları ise her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Kronolojik olarak öne çıkan eylemler arasında 1358 tarihli Grand Jacqueire isyanı, 1382 tarihli Revolte des Maillotins isyanı, 1542 yılında tuzdan alan Gaballe vergisi nedeniyle yaşanan Crise de Gaballe, 14. Louis döneminde çıkan Bonnets Rouges ve 1789 Fransız Devrimi sayılabilir (Güler, 2021, s. 33). 1968 hareketlerine gelince modern isyanlar yerini postmodern eylemlere bırakmaya başlamıştır. Modern eylemler daha maddi koşullara dayalıyken postmodern dönemde cinsiyet, kimlik, kültür gibi ögeler toplumsal olaylara temel oluşturmuştur. Öztürk ve Yıldırım'a göre 68 hareketleri sistem dışı ve alternatif yaşam ve dayanışma ögelerinin öne çıktığı kırılmayı oluşturmuştur (Öztürk ve Yıldırım, 2020, s. 105).

Touraine (1993) gibi kimi düşünürler kültürel konuları çatışma alanları olarak görüp modern bilim anlayışının çöküşüyle modern eylem anlayışının çöküşünü bir arada değerlendirmişlerdir. Arap Baharı'nı da bu çerçevede değerlendirmek mümkün olabilir. Badiou'ya göre "bir Fransız için Mayıs '68 olaylarının beyan edilmemiş ya da isimsiz kalmış vaadi ihtiva etmeyi sürdürdüğü açıktır (2006, s. 35)." Dolayısıyla günümüz Fransız eylemleri o dönemdeki eylem biçiminin devamı olarak görülmektedir. Tam da bu nedenle Sarı Yelekliler bir sınıf oluşturmamış ama sadece demokratik ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkmışlardır (Badiou, 2019). Zira halkı isyana götüreren başlıca nedenler çalışan kesimlere yönelen vergi artışı, Fransa'da akaryakıt fiyatlarının Avrupa rekoru kırması gibi güncel gerekçelerdir (Albayrak, 2019, s. 57).

Son yıllarda Avrupa'da yükselişe geçen sağ popülizme karşı zafere ulaşan Macron cumhurbaşkanı olarak seçildiğinde Avrupa Birliği'ne karşı De Gaulle tarzı bir

yaklaşım geliştirmişti (Garcia Hernandez, 2023). Devam eden 2008 krizinin etkilerini en aza indirmek için kemer sıkma politikalarına yönelen genç cumhurbaşkanı kimi gruplarca “zenginlerin başkanı” olarak anılmıştı. Genç ve heyecanlı bir siyasetçi olarak aldığı ekonomik kararlarla çeşitli toplumsal sınıflar tarafından vergi adaletsizliği ile suçlandı. Tecrübe ve liderlik bakımından Hollande kadar etkili olmadığı düşünülen Macron, ‘emeğin değerini azaltmakla’ eleştirilmekten kurtulamadı (Grossman, 2019). Sarı Yelekliler eylemleri tam da Macron göreve geldikten bir yıl sonra 17 Kasım 2018’de akaryakıt zamlarından sonra başlamıştır. Tıpkı Arap Baharı’nda olduğu gibi sosyal medya üzerinden örgütlenen eylemciler kısa sürede ülkenin önemli bir bölümünde etkili olan eylemleri başlatmışlardır.

Bir sosyal refah devleti olma amacını her daim taşıyan ve gelişmiş bir sosyal yardım mekanizmasına sahip olan Fransız toplumu alışık olmadığı kemer sıkma politikalarına reaksiyoner bir yanıt vermiştir. Sarı Yeleklilerin, Facebook üzerinden örgütlenmesini sağlayan eylemci 31 yaşındaki Maxime Nicolle olmuştur. Diğer öne çıkan gruplar öğrenci, şoför, emekli ve eski ordu mensubu gibi kişilerdir (Öztürk ve Yıldırım, 2020, s. 110-111).

Sarı Yelekliler gösterdiği benzerlikler nedeniyle sıklıkla Arap Baharı ile karşılaştırılmıştır. Arap baharı sürecinin küresel neoliberalizme karşı eylemler sınıfında olduğunu ve bu tarz eylemler için yeni bir dönemi başlattığını öne süren çalışmalara rastlamak mümkündür (Gürcan, 2019). Ancak, Sarı Yelekliler söz konusu olduğunda bu yorum fazla kestirme kalacaktır. Macron’un Sarı yelekli eylemcileri çevre sorunlarına karşı duyarsız kalmakla ve küresel ısınmayı yadsımakla suçladığı bilinmektedir (Gürcan, 2019, s. 449). Bu durum Sarı Yelekliler eylemlerinin Fransa’nın Avrupa Birliği ile ilişkileri konusunda bir hikâye anlattığını göstermektedir. Zira bilindiği üzere Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum konusunda Fransa birtakım ‘bedeller’ ödemek durumundadır. Gerek nükleer inşaatın ülkesindeki durumu gerekse daha genel anlamdaki enerji politikaları yeşil politikalar konusunda Fransa’nın işini Almanya’ya göre daha güç kılmaktadır.

Macron, Avrupa Birliği Fransa ilişkilerinde oldukça özel bir konumu işgal etmektedir. Fransız dış politikasında Avrupa Birliği konusunda geçmişten

günümüze iki eğilim gözlenmektedir. Fransa zaman zaman ‘Fransa’nın hak ve menfaatlerini koruyucu’ tarzda bazen de ‘Avrupa Birliği’nin sürekliliğinin ve değerlerinin savunucusu’ gibi davranmıştır. Fransız politika yapıcılar arasında tarih boyunca çok etkili diplomatlar bulunduğu görülmektedir. Dönemin koşulları gereği, Mitterrand dönemi hariç, cumhurbaşkanları Fransa’nın Avrupa Birliği’nin başat aktörü olması gerektiğini savunmuşlardır (Zenginoğlu, 2021, s. 79, 82). Fransa, zaman zaman Avrupa bütünleşmesi için frene basmayı tercih etmiş zaman zamansa bütünleşmeyi hızlandırıcı adımlar atmıştır. İngiltere’nin vetosundan Aachen Antlaşması sonrası Avrupa ordusu tartışmalarına kadar geniş bir spektrumda bu çeşitlilik gözlenmektedir.

Avrupa Birliği politika alanlarından Sarı Yelekliler hareketini en doğrudan ilgilendiren ortak çevre politikasıdır. Bu politika kapsamında 2011 mutabakatı, sıfır karbon hedefi ve 2030 emisyon kararları gibi politik sonuçlar Fransa’nın bazı politikalar geliştirmesini gerekli kılmıştır. Elektrikli araçlar başta olmak üzere çeşitli yeşil ögelere yönelik teşvikler artarken karbon vergisi gibi vergilerin gerekli olduğu Macron tarafından ilan edilmiştir (Bouza Garcia ve Oleart, 2022). Buradaki asıl amacın sürdürülebilir enerjiye geçişi kolaylaştırmak olduğunu açıklayarak politikalarını savunmuştur. Onun, eylemcileri ‘çevre konularına duyarsız’ olmakla suçlamasının temel nedeni budur. Sarı Yelekliler eylemlerde kullandıkları sloganları her ne kadar Fransız devriminden ödünç almış olsalar da bu nedenle Macron açısından devrimci olmaktan uzaktırlar. Macron bu nedenle Sarı Yeleklileri radikal sağcı olmakla, ilerleme karşıtlığıyla ve gerçekten devrimci olmamakla itham etmiştir. Eylemciler bu durumu Macron’un çerçeveleme biçimi olarak yorumlamışlardır.

Toplumsal dinamizmi açıklarken sınıflara dayanan pek çok kuramcıya göre bu hareketlerin temelinde kapitalizmin kendine has bir durumu vardır. Modern kapitalizm olarak adlandırılan Neo-Liberalizm refah devletinin çökmesi, işsizliğin artışı, emek sömürsünün artması, Avrupa entegrasyonunun getirdiği işgücü akını gibi nedenlerle krizdedir. Bu kriz nedeniyle eşitsizlik tarihsel tavanlarını görmekte ve ademi-merkeziyetçi yapı bu yönde dönüşmektedir (Gürcan, 2019, s. 71-94). Ancak bu klasik anlatı prekarya tanımını tartışmaları bağlamında yerinden edilmiştir. Prekarya, yeni bir toplumsal sınıf olarak son 20 yılda yaygın bir kullanım alanı

bulmuştur. Yeni batılı bu sınıf ne işçi ne burjuva olan “eğreti-güvencesiz” çalışan sınıf olarak kabul etmektedir. Bu sınıf özellikle Avrupa’da giderek genişlemektedir. İlk kez 1980’lerde yine Fransa’da oluşturulan bu tanım başta geçici işçileri, mevsimlik çalışanları tanımlamak için kullanılsa da zamanla çok daha geniş bir tartışma zemini işlevi görmüştür (Güvendi, 2019, s. 3). Klasik yorum ya prekarya sınıfını proleterya olarak almakla mantıksal tanım hatasına düşmekte ya da prekarya sınıfını proleterya tanımları ile çözümlenmektedir. Genelde son 20 yılın Avrupa siyasetinde olup bitenleri anlamak özelde Sarı Yelekliler’in güncel bir çözümlenmesini yapabilmek için bu kavram çiftinin ötesine geçmek gerekmektedir.

3. Dört Öge ve Sarı Yelekliler

Badiou’nun dört öge öğretisi gereği düşünsel eylemi bir isyan, mantık, evrensellik ve risk olarak gördüğünü ancak günümüzde mal-mülk kaygısının, iletişimdeki aşırı bozulmanın, uzmanlaşmaya dayalı bölünmenin ve takıntıya varan güvenlik endişesi ile bu eylemin bastırıldığı bilinmektedir. Sarı Yelekliler eylemlerinde bu dört ögenin (ya da bunların yokluğunun) ve engellerinin açıkça görüldüğü bir durum söz konusudur. Hem Fransa’nın genel politik iklim ve geleneğinin hem de Sarı Yelekliler eylemlerinin bir çözümlenmesi bunu gösterecektir.

Fransa’nın tarihi isyanların ve devrimlerin tarihidir. Fransız halkı geçmişten bu yana felsefi düşünceler, ekonomik koşullar ve sosyal durum gereği sürekli bir isyan ve ilerleme mentalitesine sahiptir. Bu durum Sarı Yelekliler’in gerçekten bir isyan olup olmadığı sorusunu sorunsallaştırmaktadır. Sarı Yelekliler eylemlerinin temelinde derinlemesine bir isyan değil ama vergi düzenlemelerine bir karşı çıkış görülmektedir. Çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerle Fransa devletinin klasik sosyal devlet anlayışını sürdürüyor oluşu sosyal yardımlara dayanan ekonomilere sahip Fransız ailelerinin tepkisini çekmiştir. Macron’un regülasyon gayretleri sosyal karşılığını bulamamıştır (Clegg, 2022). Dolayısıyla ortada ideal durum ile reel durum arasında yaşanan bir derinlemesine ayırım ve bunun sonucu olan bir isyan değil; ekonomik bir ses duyurma gayreti vardır. Dolayısıyla bu hareket Badiou’nun “mal-mülk” kavramına bir yalın isyandan daha fazla uymaktadır.

Bir isyan olan felsefi eylem ikinci olarak mantıksal bir harekettir. Hareketin mantıklı olması; ölçülü, düşünsel olarak tutarlı ve uygun bir eylem olması anlamına gelmektedir. Ancak bunlardan öte eylemin mantığı iletişimde açığa çıkar. İletişimin doğru olması eylemin mantıklı olmasına hizmet eder. Günümüz dünyasında mantık, bozuk iletişimin baskısı altındadır. Mesaj doğası gereği mantık sınırlarını zorlama gücündedir. Sarı Yelekliler eylemlerinde taşınan pankartlarda yazılı olan sloganlar; mantık iletişim ilişkisi örneğini açığa iyi bir biçimde sunmaktadır. Örneğin, bir pankartta “Fatigué de travailler, payer et fermer ma gueule!” yani “Çalışmaktan, ödemekten, susmaktan yoruldum!” ve bir diğerinde “Touche pas a mon f’ric!” “Le peuple qui a faim ne lachera rien” yani “Parama dokunma! Aç insanlar asla pes etmeyecek!” denmektedir. Pek çoğu nükteli olan bu sloganlarda mevcut durumun bozuk bir iletişimle ajite edildiği görülmektedir. Özellikle ekonomik durum gerçekçi olmayan bir düzeyde parasızlıkla ilişkilendirilmiştir.

Badiou'nun felsefi arzudan üçüncü beklentisi onun evrensel bir mesaj ve evrensel bir idea olmasıdır. Ancak evrenselliğin karşısında postmodernizmin bölünmesi, yardımlaşması ve uzmanlaşması yer alır. Evrenselin bütünlüklü doğası ve gerçekliği onu sınıf mücadeleleri gibi eylemlerde gösterirken uzmanlaşma olarak adlandırılan bölünmüşlük Sarı Yelekliler örneğinde gördüğümüz gibi sınıfın karşısına kimliği koyar. Özünde Sarı Yelekliler tamamen kimlikçi bir eylem mekanizması değil hibrit yapıda bir harekettir. Touraine'e göre post-modern toplum sosyal ilişkilerin bir karmaşıklığını sergiler (Touraine, 1993). Bu karmaşıklık Badiou'da uzmanlaşma olarak adlandırılan ve evrenselliğin yerini alan kavramdır. Duru ve yansız biçimde sağduyuya dayanıldığında Sarı Yeleklilerin evrensel olarak ne mesaj verdiği belirgin görünmez. Aynı zamanda bu eylemler ileri götürülemez ve tekrar edilemez bir yapıdadır. Badiou'nun Sarı Yelekliler konusundaki bir diğer çekincesi bu olmalıdır.

Felsefi eylem arzusundan son beklenti onun bir risk alma biçiminde görünmesidir. Felsefe, gerçeklik karşısında elde ettikleri ile riskli düşünceler geliştirmeye yazgılı olur. Öyle ki mantıklı felsefi eylemin bir meydan okuma olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde güvenlik takıntısı ve her alandaki güvenlik sistemleri öyle bir duruma gelmiştir ki değil düşüncede gündelik yaşamda bile riskin yolu kapanmıştır. Badiou bunu ‘zar atılamayan düşünce’ ifadesiyle

Mallarmé'ye gönderme içinde anlatmaktadır. Sosyal sigorta sistemleri, işsizlik ödemesi mekanizmaları hatta iş görüşmesi izinleri modern sistemin risk yoksunluğu mekanizmalarıdır. Sarı Yelekliler böyle bir durumda ve bir geçiş aralığında, risklerin artışına karşın güvenlik uğruna geliştirilmiş bir eylemdir. Yani Badiou'nun ifade ettiği arzu ögesi tersine çevrilmiş biçimde gerçekleşmektedir. Tam da bu nedenle onun için Sarı Yelekliler felsefe arzusuna dayanan bir eylem olarak görülmemektedir.

SONUÇ

Protestoların ve eylemlerin tarihi makul ve mantıklı isyanların şiddet olayları ile lekelenerek kendi içinden sönmelenmesinin tarihidir. Weberyen anlamda şiddet tekeli olan devlet karşısında güç kullanımının mantıksal olanağı giderek yok olmuştur. Özellikle Fransa geleneksel olarak isyanın, toplumsal hareketlerin ve yukarı yönlü politik gelişmelerin merkezi konumundadır. Avrupa Birliği ile ilişkilerde bu durum Sarı Yelekliler özelinde ortaya çıkan demokratik açıktaki kendini göstermiştir. Macron yönetimi Avrupa Birliği ekseninde gelişen çevre politikalarının ve ödenen ekonomik bedelin meşru açıklamasını geliştirememiştir. Bu nedenle eylemlerde politik söylem Avrupa Birliği'ne yönelmiştir. Sarı Yelekliler dolaylı anlamda Avrupa Birliği çevre politikasının karşısına konumlanmıştır. Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin Sarı Yelekliler konusundaki tutumu kapsam problemi gereğince konu edilmemiş olsa da birliğin meşru hak arayışları ve çevre politikalarının uygulanması konusunda bir ikileme düştüğünü öne sürmek sürpriz olmayacaktır.

Badiou'nun (2019) "Sarı Yeleklilerde yeni veya ilerici hiçbir şey fark etmedim." deyişinde Sarı Yelekliler'in tipik bir eyleme dönüşmüş olmasının etkisi yadsınamaz. Günümüzde artık uzun erimli bir eylem serisi haline gelen çiftçi eylemlerinde de benzer bir örüntü görülebilir. Çiftçi eylemlerinin nedenleri sistemsel problemler, tarım sektörünün içine düştüğü durum ya da tarım emeğindeki gözle görülür değer düşüşü değildir. Çiftçiler dizel yakıt kullanımında devlet sübvansiyonunun kademeli düşüşünü eleştirmek için Paris'in ünlü Roma Zafer Takı'na giden yolları kapatacak kadar büyük eylemler yapmışlardır. Hem Sarı Yelekliler eylemlerinde hem de çiftçi protestolarında ortak olan yeşil dönüşüme

entegre olamama problemidir. Bu durum aslında her dönüşüm ve her yenilik için geçerlidir. Yeniliklere uyum herkes için eş zamanlı olmamaktadır. Başka bir deyişle tüm kesimler aynı çağı yaşamamaktadır.

Tüm bu tabloyla beraber Badiou, Sarı Yelekliler'i meşru bir hareket olarak tanımlamaktadır. Kalabalıklar sokaklara hangi motivasyonla çıkmış olursa olsun köylülerin çoraklaştığı küçük ve orta ölçekli kasabaların sessizleştiği ve kamu hizmetlerinin özelleştiği bir durum olarak yaşanan hızlı yoksullaşma yadsınabilir görülmemektedir. Vergi artışlarının asıl nedeni yaşanan hızlı yoksullaşmadır (Badiou, 2019). Bu yorumu Badiou'nun aslında karamsar bir Marksist olmasıyla beraber okumak yerinde olacaktır. Başka çalışmalarında kendisi de çevre konularını ve çevre etiğini incelemiş bir filozof olarak dizel yakıtlarla ilgili nesnel durumu göz ardı ettiği anlaşılmaktadır. Tüm toplumsal hareketleri ekonomik gerekçelere dayandırmak tutarlı bir felsefi pozisyon olsa da Sarı Yelekli eylemleri ve Avrupa Birliği çevre politikası arasındaki ilişkileri incelemek için yeterli olmayabilir.

Sonuç olarak Badiou'nun Sarı Yelekliler konusundaki karamsar tutumu ile onun dört öge anlayışı arasında bir tutarlılık olduğu anlaşılmaktadır. Ona göre Sarı Yelekliler ne yeni ne ilericidir, bu nedenle onların hareketinden bir devrim çıkması beklenmemelidir. Çünkü Sarı Yelekliler'i harekete geçiren zihinsel arka planda isyan, mantık, evrensellik ve riskten oluşan felsefi arzu yoktur. Bunun yerine mal-mülk, iletişim, teknik iş bölümü ve güvenlik takıntısı vardır. Bir anlamda ikinci dördü ilkinin kapitalist düzen içindeki karşılıklarıdır, modern semptomlardır. Macron'un Avrupa Birliği çevre politikalarını temel alarak Sarı Yelekliler ile karşı karşıya gelişinde de benzer bir düşünme yolu olduğu savunulabilir. Macron için bu hareket birliğin çevre konusundaki politikaları karşısında gerici kalmaktadır. Tüm bu bağlam içinde Sarı Yelekliler'in Fransız Marksizmi ve Avrupa Birliği çalışmaları ekseninde yeniden ve yeniden çözümlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, S. (2019). Sarı Yeleklilerin Demokrasi Arayışı. *Europolitika*, 3(2), 56-58.
- Badiou, A. (2006). *Sonsuz düşünce*. Metis Yayınları.
- Badiou, A. (2019). Lessons from the "Yellow Vests" movement. *African Yearbook of Rhetoric*, 9(1), 14-19.
- Bouza García, L., & Oleart, Á. (2022). Make Europe great again: The politicising pro-European narrative of Emmanuel Macron in France. *Tracing the Politicisation of*

- the EU: The Future of Europe Debates Before and After the 2019 Elections, 271-293.
- Can, A., & Taşcı, U. (2016). Teoriler Işığında Toplumsal Olayların Gelişimi Ve Yönetimi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1).
- Clegg, D. (2022). A more liberal France, a more social Europe? Macron, two-level reformism and the COVID-19 crisis. *Comparative European Politics*, 20(2), 184-200.
- Gerbaudo, P. (2023). From Occupy Wall Street to the Gilets Jaunes: On the populist turn in the protest movements of the 2010s. *Capital & Class*, 47(1), 107-124.
- Grossman, E. (2019). France's Yellow Vests—Symptom of a chronic disease. *Political Insight*, 10(1), 30-34.
- Gürcan, E. C. (2019). Bir “siyasal süreç” olarak Fransız Sarı Yelekliler hareketi'nin ortaya çıkışı. *Mülkiye Dergisi*, 43(2), 435-458.
- Güvendi, M. A. (2019). Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum. *İnsan ve Toplum*, 9(4), 133-150
- Gürcan, E. C. (2019). Küresel Kapitalizmin Krizi, Sınıflar ve "Yeni" Toplumsal Hareketler. *Praksis*, 50(2).
- Noys, B. (2009). ‘Monumental Construction’: Badiou and the politics of aesthetics. *Third Text*, 23(4), 383-392.
- Standing, G. (2018). The precariat: Today's transformative class?. *Development*, 61, 115-121.
- Tatham, M., & Peters, Y. (2023). Fueling opposition? Yellow vests, urban elites, and fuel taxation. *Journal of European Public Policy*, 30(3), 574-598.
- Touraine, A. (1993). The crisis of progress. *European Review*, 1(2), 117-123.
- Wilkin, P. (2020). Fear of a yellow planet: the Gilets Jaunes and the end of the modern world-system. *Journal of World-Systems Research*, 26(1), 70-102.
- Yıldırım, S. A. Toplumsal hareketler ve medya: Gezi Parkı ve Sarı Yelekliler örneği (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Zenginoğlu, S. (2021). Fransa'da Emmanuel Macron Dönemi: Değişimin Ve Sürekliliğinin Anatomisi. *The Journal of Social Science*, 5(9), 78-87.

Brexit Sonrasında Birleşik Krallık'ın Uzay Politikaları¹

Mahmut Can ÖZDEMİR²

Özet: Uzay güvenliği, gelişen dünyada yeryüzünde güvenliğin sağlanmasında kullanılan uzay varlıklarının korunması açısından önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşik Krallık, Brexit referandumu ile birlikte yalnızca dünyada değil, uzayda da Avrupa Birliği'nden ayrıldığını göstermiştir. Avrupa Birliği'nin uzay politikasında önemli bir aktör olmasına rağmen, artık Birleşik Krallık Avrupa Birliği üyesi olmadığı için, Galileo gibi önemli uzay sistemlerine erişemeyecektir. Bu durum karşısında Birleşik Krallık, kendi uzay sistemlerini geliştirme konusunda yerlilik kararı almış ve uzay dış politikasında Avrupa Birliği'nden farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Soğuk Savaş'tan bu yana uzay gücü olarak kabul edilen ABD ve Rusya'nın yanı sıra, yükselen uzay güçleri Hindistan, Çin ve İsrail arasında, Brexit sonrası Birleşik Krallık'ın yeni uzay ortaklarını nasıl belirleyeceği bu çalışmada incelenecektir. Bu araştırma, Brexit sonrasında Birleşik Krallık'ın uzay politikasında meydana gelen değişimleri derinleştirerek, uzay dış politikasında hangi ortakları seçeceğini ve hangi uzay aktörleri ile iş birliği yapacağını detaylandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: *Brexit, Birleşik Krallık, Uzay Politikaları, Avrupa Birliği, Uzay Güvenliği*

Abstract: Space security emerges as an important issue in protecting space assets used to ensure security on Earth in the developing world. The United Kingdom, with the Brexit referendum, has demonstrated that it is separating from the European Union not only on Earth but also in space. Despite being a significant actor in space policy, the European Union will no longer grant the United Kingdom powers to crucial space systems like Galileo, as the UK is no longer a member. In response, the United Kingdom has decided to develop its own space systems domestically and has adopted a different approach from the European Union in its space foreign policy. This study will examine how the United Kingdom will determine its new space partners after Brexit, among rising space powers such as India, China, and Israel, as well as the traditional space powers, the United States and Russia, which have been recognized since the Cold War. This research will delve into the changes in the United Kingdom's space policy post-Brexit and detail how it will choose its partners and which space actors it will collaborate with in its space foreign policy.

Keywords: *Brexit, United Kingdom, Space Policies, European Union, Space Security*

¹ Bu makale, 23-26 Mayıs 2024 tarihleri arasında, Bahçeşehir Üniversitesi katkılarıyla Uluslararası İlişkiler Konseyi tarafından düzenlenen 10. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi'nde 'Birleşik Krallık'ın Uzay Savunma Sanayi Çalışmalarının Brexit Sonrasında İç ve Dış Politikasına Olan Etkileri' başlığı ile bildiri özeti olarak sunulmuştur.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. E-mail: can.ozdemir126@gmail.com, OrcID: 0009-0008-9940-545X

GİRİŞ

Birleşik Krallık'ın (BK) Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılması (Brexit) sonrasında, bu ayrılığın etkileri sadece dünyada değil, uzayda da hissedilmiştir. BK, Brexit sonrasında uzayda nasıl bir politika izlemiştir? İşte bu araştırma sorusunun cevaplanabilmesi adına bu çalışmada Astropolitik teorik çerçeve ışığında durum çalışması sağlanacaktır. Astropolitik teorik çerçeve, uluslararası ilişkiler ve jeopolitik alanlarında uzayın stratejik önemini analiz eden bir yaklaşımdır. Bu teori, uzayın, devletlerin ulusal güvenlik, egemenlik ve küresel güç dengeleri açısından hayati bir öneme sahip olduğunu savunur. Astropolitik, geleneksel jeopolitik teorilerin uzaya uyarlanmış halidir ve devletlerin uzaydaki hakimiyet arayışlarını, askeri kapasitelerini ve teknolojik üstünlüklerini incelemektedir. Everett C. Dolman, bu teorinin öncülerinden biri olarak, uzayın stratejik kontrolünün, tıpkı kara, deniz ve hava gibi, devletler arası rekabette belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Bu çerçeve, BK'nın Brexit sonrası uzay politikalarını değerlendirmek için de kullanılabilir. Brexit sonrası dönemde, BK'nın bağımsız uzay stratejileri geliştirme çabaları, Astropolitik perspektiften analiz edildiğinde, ulusal güvenlik ve küresel rekabette stratejik üstünlük sağlama arayışlarının bir yansıması olarak görülebilir. Böylece, Astropolitik teori, uzayın modern uluslararası ilişkilerdeki kritik rolünü anlamak için kapsamlı bir araç sunar (Dolman, 2002, s. 23).

Bu çalışmanın amacı, BK'nın Brexit sonrasında uzay politikalarında yaşanan değişiklikleri ve bunun uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Brexit süreci, BK'nın AB'den ayrılmasıyla sonuçlanmış ve bu durum, ülkenin uzay politikalarında önemli dönüşümlere neden olmuştur. Bu çalışmanın önemi, BK'nın uzay politikalarının nasıl şekillendiğini ve bu politikaların uluslararası uzay iş birlikleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik kapsamlı bir bakış sunmasında yatmaktadır. Literatürde, Brexit'in uzay politikalarına etkileri üzerine sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Ertuğral, Brexit'in Kuzey İrlanda Barışı üzerindeki etkilerini incelerken, uzay politikalarına dair genel bir çerçeve sunmaktadır (Ertuğral, 2020, s. 249-270). Ayrıca, Giusti ve Mirkina, AB'nin dış ilişkilerindeki değişimleri ele alırken, BK'nın Brexit sonrası uzay politikalarındaki dönüşümleri de incelemektedir (Giusti ve Mirkina, 2019, s. 55). Bu çalışmalara ek olarak, Bowen, Brexit'in uzay stratejilerine olan etkilerini detaylı bir şekilde analiz etmiştir (Bowen, 2022, s. 78). Dolayısıyla, mevcut literatür, Brexit'in genel etkilerini ele

alırken, bu çalışmanın literatüre katkısı, BK'nın uzay politikalarındaki spesifik değişimlere ve bu değişimlerin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerine odaklanmasıdır.

Çalışmanın literatüre katkısı, BK'nın Brexit sonrası uzay politikalarının detaylı bir analizini sunarak, bu alandaki bilgi boşluğunu doldurmak olacaktır. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan yöntemler arasında, BK ve AB'nin uzay politikalarına dair resmî belgelerin incelenmesi, ilgili literatür taraması ve uzman görüşmeleri yer almaktadır. Özellikle, uzay politikalarındaki değişimlerin incelenmesi için nitel veri analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntem, Brexit'in uzay politikaları üzerindeki etkilerini derinlemesine anlamayı ve bu etkilerin uluslararası uzay iş birlikleri üzerindeki yansımalarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmadaki ana başlıklar arasında, Brexit'in uzay politikalarına etkisi, BK'nın bağımsız uzay stratejileri, ABD ve BK arasındaki uzay iş birlikleri ve AB ile BK arasındaki uzay politikalarındaki ayrışmalar yer almaktadır. İlk başlık altında, Brexit sonrası BK'nın AB'nin Galileo projesi gibi önemli uzay girişimlerine erişiminin kısıtlanması ve bunun sonucunda kendi bağımsız uzay-savunma sistemlerini kurma çabaları incelenmektedir (Fossum ve Lord, 2023, s. 102). İkinci başlık, BK'nın ulusal güvenlik ve uzay varlıklarının güvenliğini sağlamak amacıyla geliştirdiği yeni stratejileri ele almaktadır. Üçüncü başlık, ABD ve BK arasındaki uzay iş birliklerinin Brexit sonrası nasıl şekillendiğini ve bu iş birliklerinin uluslararası uzay politikalarına katkılarını değerlendirmektedir. Son olarak, dördüncü başlık, AB ve BK arasındaki uzay politikalarındaki ayrışmaları ve bu ayrışmaların uluslararası iş birlikleri üzerindeki etkilerini tartışmaktadır (Glencross, 2016, s. 88).

1.Uzay Güvenliği

Uzay, modern dünyanın en önemli ve sahiplenilmemiş bölgelerinden biri olmuştur. Ancak, bugün yalnızca gözlemlemekle kalmadan; uzay, birçok ülke için stratejik bir hedef haline gelmiştir. Uzaydaki varlık, dünya ötesindeki kaynaklara erişim, dünya etrafında güvenliği sağlama ve bilimsel keşiflerin yanı sıra, askeri ve politik üstünlük sağlama potansiyeli taşımaktadır. Uzayın stratejik üstünlüğü, uzay araştırmalarına ve çalışmalarına olan ilginin giderek artmasına sebebiyet vermektedir. Günümüzde, birçok ülke uzay programlarına yatırım yaparak uzayda varlıklarını sürdürmeyi amaçlamakta ve bunun bir sonucu olarak, uzayın askeri ve

politik önemi de giderek arttığı gözlemlenmektedir. Birçok ülke, uzaydaki varlıklarını artırarak askeri ve politik üstünlük sağlama potansiyelini araştırma yolunda ilerlemektedir. Bu bağlamda uzayda gözlem, keşif, iletişim, istihbarat toplama, askeri operasyonlar ve daha fazlasını içermektedir. Özellikle, uzaydaki varlığın askeri ve istihbarat operasyonları için kritik bir öneme sahip olması birçok ülke için önem arz etmektedir. Komuta, kontrol ve istihbaratta askeri açıdan belirleyici bir liderlik, askeri uyduların kullanımına dayanan tam bir "bilgi üstünlüğü" gerektirmektedir (Wolter, 2005, p. 45-46). Uydu tabanlı iletişim sistemleri, askeri birlikler arasında iletişimi sağlamak ve operasyonları koordine etmek için hayati öneme sahip olup, ayrıca, uzaydaki gözlem uyduları, düşman faaliyetlerini izlemek ve stratejik bilgiler toplamak için kullanılmaktadır. Uzaydaki varlığın politik önemi de giderek artmakta, birçok ülke, uzaydaki varlıklarını politik amaçlar için kullanarak uluslararası arenada etkilerini artırmayı amaçladıkları gözlemlenmektedir. Uzay araştırmaları ve keşifleri, bir ülkenin bilimsel ve teknolojik ilerlemesini göstermektedir. Uzay araştırmaları aynı zamanda uluslararası itibarı artırır ve uzaydaki varlığın uluslararası iş birliği için bir katalizör olarak kullanılmasını da gösterir. Örneğin, Uluslararası Uzay İstasyonu (ISS) gibi ortak uzay projeleri, farklı ülkeler arasındaki iş birliği ve diplomatik ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlar. Uzay, aynı zamanda kaynakların keşfi ve kullanımı için büyük potansiyel barındırmaktadır. Dünya gezegeninin ötesindeki kaynaklara erişim, enerji, madenler ve diğer doğal kaynaklar açısından büyük fırsatlar sunarak, bu kaynaklara erişim, birçok ülkenin uzay programlarına olan ilgisini arttırmaktadır. Ancak, uzaydaki kaynakların kullanımıyla ilgili uluslararası hukuki ve politik sorunlar da ortaya çıkmakta, uzayda faaliyet gösteren ülkeler arasında kaynakların paylaşımı konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkarmakta ve bu da uluslararası gerilimlere neden olabilmektedir. Bugün uzay için var olan yasal düzen, uluslararası toplumun ABD ve eski Sovyetler Birliği'nin uzayda bir silahlanma yarışına girmesini önleme çabalarıyla yakından ilgilidir (Wolter, 2005, p. 9). Uzayın stratejik önemi giderek artmakta ve birçok ülke uzayda varlığını sürdürerek askeri ve politik üstünlük sağlama potansiyelini araştırma yolunda adımlar atmaktadır. Uzay, kaynakların keşfi ve kullanımı için büyük fırsatlar sunarken, uluslararası ilişkileri ve güvenlik politikalarını da etkileyebilmekte, bu nedenle, uzayın stratejik önemi giderek daha fazla önem kazanmakta ve uluslararası toplumun dikkatini çekmektedir.

2. Brexit'in Birleşik Krallık Uzay Politikası Üzerine Etkileri

Referandum sonucunda BK'nın Kuzey ve Güney bölgeleri (Londra hariç) arasında farklı oy sonuçları gözlemlenmiştir. Referandum sonucunda İngiltere ve Galler ayrılma yönünde oy kullanırken, İskoçya ve Kuzey İrlanda kalma yönünde oy kullanmıştır (Beech and Lee, 2023, p. 81). BK'nın AB'den ayrılma kararı Brüksel'e, Türkiye de dâhil olmak üzere stratejik ortaklarıyla ilişkilerini farklılaştırılmış entegrasyon biçimleri doğrultusunda yeniden tasarlama fırsatı sunabilmiştir (Giusti and Mirkina, 2019, p. 95). BK kanadında, Galileo gibi önemli uzay sistemlerine yatırım yapmış olmasına rağmen, Brexit sonrasında bu sistemlere erişimde BK'nın AB üyesi olmaması nedeniyle kısıtlamalar meydana gelmiştir. Galileo, AB tarafından oluşturulan ve küresel konumlandırma ve navigasyon hizmetleri sunan bir uzay sistemi olarak 15 Aralık 2016'da 28 uydusu ile aktif hale gelmiştir. BK, bu projeye önemli bir miktarda kaynak sağlamış ve gelişimine katkıda bulunmuştur. Ancak, Brexit süreciyle birlikte, BK'nın Galileo sistemine erişimi sınırlı hale gelmiş ve bu durum ülkenin uzay teknolojisi ve savunma alanındaki stratejik konumunu etkilemiştir. Avrupa Uzay Ajansı'nın (ESA) Galileo'nun inşası için "Avrupa'nın bağımsızlığının başlıca neden" olduğunu iddia etmesi şaşırtıcı olmamıştır (Beidleman, 2006, p. 35). Galileo'nun yanı sıra, BK'nın ESA ile olan ilişkisi de Brexit sonrası belirsizlikle karşı karşıya kalmıştır. ESA, Avrupa'nın uzay araştırmaları ve keşifleri için önemli bir kurumu olarak hizmet etmekte ve BK, ESA'nın aktif bir üyesi olarak bulunmaktadır. Ancak, Brexit'in ardından, BK'nın ESA'ya üyeliği ve katkıları konusunda belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Bleddyn Bowen'a göre;

“Brexit, AB'nin en önemli uzay projelerinden biri olan Galileo navigasyon sisteminin İngiltere'de inşa ediliyor olması nedeniyle İngiliz uzay ticaretini bilinmeyen bir bölgeye taşıyor. Bu uydular İngiltere'de inşa edilmişti ancak Brexit, İngiltere merkezli şirket ve fabrikalarla gelecekte yapılacak sözleşmeler konusunda şimdiden şüphe uyandırdı ve İngiltere için planlanan Galileo yer istasyonları AB'de başka bir yere taşındı. Dahası, Galileo'nun güvenli askeri sınıf sinyalleri olan Kamusal Düzenlenmiş Hizmet' in AB'den ayrıldıktan sonra Britanya tarafından kullanılamaması ihtimali de var (Bowen, 2018).”

Bowen'ın da bahsetmiş olduğu durum, BK'nın uzay araştırmaları ve keşiflerine olan katkısını ve erişimini, özellikle AB kaynakları ile desteklenen Galileo gibi projeler adına olumsuz etki yaratmıştır. Özellikle, AB'nin uzay programlarına katılım, BK'nın uzay endüstrisine ve araştırma faaliyetlerine önemli ölçüde katkı sağlamış, Brexit sonrasında, BK'nın bu programlardan ve ortaklıklardan ayrılması ile BK'nın uzay endüstrisinin rekabet gücünü ve yenilikçiliğini etkilemiştir. Ayrıca,

Brexit'in uzay politikası üzerindeki etkileri, uluslararası iş birliği ve ortaklıkların yeniden şekillendirilmesini gerektirmiş, Brexit sonrasında BK'nın uzay sektöründe yeni fırsatlar da ortaya çıkarmıştır. BK, kendi uzay sistemlerini geliştirme ve yerli uzay endüstrisini destekleme konusunda daha fazla özerklik kazanarak, özellikle Galileo benzeri küresel konumlandırma ve navigasyon sistemlerine alternatifler geliştirme fırsatı meydana gelmiştir. Bu sistemlerin temel keskin özelliği iletişim, istihbarat ve askeri alanlarda ülkelere sağladığı saha kontrol kolaylığı ve stratejik üstünlükleridir. 'Uzaya dayalı güvenlik maksatlı kullanımlar içinde; GPS'ler füze, uçak ve diğer araçlarını savaş alanında yönlendirmesi, diğer uydu sistemlerinin savaşan unsurlara gerçek zamanlı iletişim sağlaması, istihbarat ve hava durumu kabiliyeti temin edilmesi ön plana çıkmaktadır (Yılmaz, 2013, s. 40). Bu bağlamda uzay güvenliği açısından önem arz eden bu sistemlerin kendi yerli kaynakları ile veya yeni ortaklar ile kurması BK'nın uzay teknolojisi alanında yenilikçi ve rekabetçi bir konuma gelmesine olanak tanıyabilecektir. Ancak, Brexit' in uzay sektörü üzerindeki etkileriyle başa çıkmak için BK'nın ulusal düzeyde önemli politika ve strateji değişiklikleri yapması gerekecek; uzay endüstrisini desteklemek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini teşvik etmek ve uluslararası iş birliğini güçlendirmek için yeni politika çerçeveleri oluşturması gerekecektir. Ayrıca, BK'nın ulusal uzay ajansını ve uzay kuvvetleri komutanlığını güçlendirmek ve uzay politikasını koordine etmek için adımlar olarak nitelendirilecektir. BK uzay ajansı konusunda ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (National Aeronautics and Space Administration - NASA) da siyasetin 'üstünde' ya da ötesinde olmadığı gibi, önemi, etkileri ve katkıları bakımından tamamen sivil de değildir (Bowen, 2022, p. 60). Brexit'in BK'nın uzay sektörü üzerindeki etkileri derin ve karmaşık bir yapıda olması, Brexit'in etkilerinin henüz yeni bir düzlemde ilerlemesi nedeniyle yakından inceleme gerektirmektedir. Brexit sonrasında BK, AB'nin uzay programlarından ve ortaklıklarından kısmen ayrılmış ve kendi uzay sistemlerini geliştirme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır.

3. Birleşik Krallık Uzay Kuvvetleri ve BK Uzay Güvenliği Algısı

BK, uzay politikalarını belirlerken öncelikli olarak uydu ihtiyaçlarını karşılamayı ve bu uyduların güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Uydu teknolojileri, modern iletişim, navigasyon, gözlem ve askeri operasyonlar gibi birçok alanda hayati öneme sahip olması dolayısıyla, BK'nın bu alandaki faaliyetleri ulusal

güvenlik ve ekonomik çıkarlar açısından kritik önem taşımaktadır. Brexit sonrasında, BK kendi uzay-savunma ihtiyaçlarını karşılamak adına yeni stratejiler geliştirerek, BK hükümeti, uzay alanındaki faaliyetlerini artırmak ve kendi uydu fırlatma yeteneklerini geliştirmek için çeşitli aksiyonlar almıştır. Bu durumun ilk örneği, ABD merkezli Virgin Orbit ile yapılan ortak çalışmadır. Virgin Orbit ilk olarak Virgin Galactic olarak görevine başlamıştır. Virgin Galactic, İngiliz havayolu kralı Richard Branson tarafından kurulan yeni uzay şirkettir(Seedhouse, 2015, p. 136). Ancak, BK'nın uzay politikalarını uygulamaya koyma sürecinde yaşanan bazı zorluklar oluşmuş, özellikle, BK'nın İskoçya topraklarından gerçekleştirdiği bir uydu fırlatma denemesinde yaşanan anomali kaynaklı yüksek maliyetli olan başarısız fırlatma denemesi, bu zorlukların bir örneği olarak nitelendirilmektedir. Fırlatma sırasında meydana gelen teknik sorunlar nedeniyle fırlatma başarısız olmasıyla, BK'nın uzay politikalarını belirlerken karşılaştığı teknik ve operasyonel zorlukları ortaya koymaktadır. Uydu fırlatma faaliyetleri, teknik açıdan son derece yüksek teknoloji gerektiren karmaşık işlemler olmasıyla, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmeleri için birçok faktörün kusursuz bir şekilde bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu nedenle, BK gibi ülkelerin uzay politikalarını belirlerken ve uygulamaya koyarken ortaklarını çok dikkatli seçmeleri gerekmektedir. Elbette bu uyduların güvenliğinin sağlanmasının gerekliliği mevcuttur. Bu nedenle düşük irtifa uydular da dahi olmak üzere bu uyduların güvenliği için BK Uzay Komutanlığı çalışmalarını sürdürmektedir. Her ne kadar uydu güvenliği amacıyla üretilmemiş olsa da Dragon Fire gibi lazer silahları bu amaçla kullanılmak üzere geliştirilebilecektir. Dragon Fire bir lazer silah olarak şu anda insansız hava araçlarının tespit ve imhası için kullanılmaktadır. Dragon Fire'nin ilk kullanım alanı Rusya-Ukrayna krizinde Rus İnsansız Hava Araçlarının (İHA) imhası olarak planlanmaktadır.

BK'nın uzay politikalarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, ulusal düzeyde stratejik planlama, teknik kapasitenin geliştirilmesi ve Brexit sonrasında AB haricinde uzay dış politikasında yeni ortaklarını artırması gerekmektedir. Ayrıca, uzay teknolojileri ve uydu fırlatma faaliyetleri konusunda uzmanlaşmış insan kaynağının yetiştirilmesi ve teknik altyapının güçlendirilmesi de gerekmektedir. Ancak, Brexit sonrasında AB vatandaşlarının BK' ta rahatlıkla çalışma özgürlüğünün azalmasıyla bilim insanları dahil olmak üzere birçok iş grubunun

BK'ta bulunmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle Brexit sonrasında, BK'nın kendi uzay-savunma yeteneklerini güçlendirmesi ve uluslararası arenada rekabetçi bir konum elde etmesi önem arz etmektedir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için, BK hükümetinin uzay politikalarını belirlerken stratejik hedefleri net bir şekilde ortaya koyması ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli adımları atması gerekliliği mevcuttur. BK'nın uzay politikalarını belirlerken ve uygulamaya koyarken karşılaştığı zorluklar, ulusal güvenlik ve ekonomik çıkarlar açısından büyük önem arz etmektedir. Brexit sonrasında, BK'nın kendi uzay-savunma yeteneklerini güçlendirmesi ve uluslararası arenada rekabetçi bir konum elde etmesi için stratejik bir planlama ve uzay dış politikasına Brexit sonrasında gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, teknik kapasitenin geliştirilmesi, insan kaynağının yetiştirilmesi ve teknik altyapının güçlendirilmesi önemli adımlar olacaktır.

4. Brexit Sonrasında Birleşik Krallık Uzay Dış Politikası

BK, Brexit' in sonuçlarıyla yüzleşirken, uzay politikalarını AB'den bağımsız olarak geliştirmek zorunda kalmıştır. AB ile olan ilişkilerin nasıl şekilleneceği belirsizliğini korurken, BK, uzay sektöründe AB dışındaki aktörlerle daha fazla iş birliği yapma olasılığını değerlendirmiştir. Uzayın, artık sadece bilimsel bir araştırma alanı olmanın ötesinde, stratejik bir öneme sahip olması dolayısıyla, BK, uzay politikalarını sıkı bir şekilde belirlemek ve uygulamak zorundadır. Bu durumun temel nedeni günümüzde uzay alanında etkin olan ülkeler arasında AB dışındaki aktörler de giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Uzun zamandır uzayda etkin olan ülkelerin yanı sıra, Hindistan ve Çin gibi yeni güçler de bu alanda kendilerini göstermeye başlamışlardır. Bu bağlamda, uzay politikalarını belirlerken, BK'nın uzay ajansı ile birlikte dikkate aldığı birçok faktör mevcuttur. Bu faktörler arasında teknolojik yetenekler, stratejik hedefler, ekonomik kaynaklar ve uzay dış politikası yer almaktadır. Bu faktörler tümüyle, uzay politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. BK, uzay teknolojilerindeki liderliğini sürdürmek ve ulusal güvenliğini sağlamak için uzay programlarına yatırım yapmayı hedeflemiş, aynı zamanda, ticari uzay faaliyetlerine de odaklanarak ekonomik büyümeyi desteklemeyi amaçlamıştır. Ancak, BK'nın uzay politikalarını şekillendirirken karşılaştığı zorluklar da mevcudiyetini sürdürmektedir. Özellikle, Brexit sonrasında, AB ile olan olanakları sınırlı hale gelmiştir. Bu durum niteliğinde, BK'nın uzay dış politikasında daha fazla ortak

ihtiyacını artırmaktadır. Bu bağlamda, BK, uzay politikalarını AB dışındaki aktörlerle koordine etme konusunda dikkatli bir dengeleme politikası uygulamak durumundadır. Öncelikli olarak, ulusal çıkarları gözetirken, aynı zamanda uzay dış politikası ve ortaklığı da sürdürme potansiyelini elinde tutmaktadır.

Çin ve Hindistan özellikle uzay çalışmalarında düşük maliyet harcamalarıyla uzayda çalışmalar sağlamakta, ancak, BK'nın yakın politik ortaklarından İsrail'in de gelecek dönemde uzay-savunma alanında BK için yakın iş birliği ortağı olma potansiyeli mevcudiyetini sürdürmektedir. Bu durumun temelinde İsrail'in Ay çalışmaları ve savunma alanındaki gelişmeler gösterilebilir. Özellikle son dönemde yaşanan İsrail-Hamas geriliminde uzay-savunma sistemleri sayesinde bu gerilimde öncül konum alamaya hazırlıklıdır. Bu gerilim bağlamında uydu teknolojilerinin güvenliğinin sağlanmasının önemi anlaşılmıştır. Özellikle iletişim teknolojilerinin korunması gerektiği Husi'lerin Kızıldeniz'de bulunan küresel internet kablolarına yaptığı saldırı tehdidi uydu iletişiminin önem tekrar anlaşılmıştır. BK, Brexit sonrası uluslararası arenada konumunu güçlendirmek için uzay alanında stratejik adımlar atmaya yönelmekte ve sadece ekonomik ve bilimsel anlamda değil, aynı zamanda ulusal güvenlik ve savunma açısından da önem arz etmektedir. Çin ve Hindistan'ın uzay alanındaki başarıları göz önüne alındığında, BK'nın rekabetçi kalabilmesi için uluslararası iş birliğine ve yenilikçi stratejilere odaklanması gerekliliğini sürdürmektedir. İsrail'in uzay ve savunma alanındaki yetenekleri, BK için önemli bir uzay dış politikası ortağı sunmaktadır. İsrail, geçmişte başarılı Ay iniş çalışmaları gerçekleştirmiş³ ve savunma teknolojileri konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu nedenle, İsrail ile yakın bir iş birliği, BK'nın uzay ve savunma alanındaki yeteneklerini güçlendirebilir ve uluslararası rekabetçiliğini artırabilir. Gelecekte, BK'nın uzay politikaları ve stratejileri, uluslararası iş birliği ve teknolojik yeniliklerin etkisi altında şekillenecektir. Brexit sonrası dönemde, BK'nın uzay endüstrisi için belirlediği hedefler ve stratejiler uluslararası ortaklarla iş birliği içinde yürütülerek daha da güçlendirilebilir. BK için Hindistan ve Çin ile de uzayda ortaklığın sağlanması yüksek önem sağlamaktadır. Bu durumun temelinde, Hindistan'ın Ay'ın güney kutbuna Chandrayaan-3 ile başarılı inişi ve

³ İsrail Ay iniş aracı meydana gelen bir anamoli nedeniyle iniş sağlayamamıştır.

Çin'in Rusya ile ortak çalışarak yeni bir Tiangong Uzay Üssü/Laboratuvarı kurması gösterilebilir.

4.1. Uzay'ın Yükselen Güçleri: Çin ve Hindistan

BK için Hindistan ve Çin ile uzayda ortaklığın sağlanması, sadece teknolojik bir adım değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin bir karşılığı olarak değerlendirilebilecektir. Hindistan'ın Ay'ın güney kutbuna başarılı inişi, Chandrayaan-3 ile gerçekleşmiş, bu durum Hindistan'ın uzay programının önemli bir kilometre taşı olarak tanımlanmış ve uluslararası alanda büyük bir yankı uyandırmıştır. Çin'in ise Rusya ile birlikte ortaklaşa çalışmalar kaydederek yeni bir Tiangong Uzay Üssü/Laboratuvarı kurması, uzay araştırmalarında önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Hindistan ve Çin'in bu önemli başarıları, diğer ülkeler için de uzayda işbirliği ve ortaklık fırsatlarını beraberinde getirmektedir. Japonya da Ay programlarına başlamış ancak iniş başarısız olsa da aracın güneş panellerinin çalışmaması nedeniyle görev başarısız olmuştur. BK için Hindistan ve Çin ile uzayda ortaklık, birçok açıdan önem taşımaktadır. Özellikle, bilimsel ve teknolojik açıdan bu ortaklıklar, uzay araştırmalarının sınırlarını genişletebilecektir. Çin ve ABD arasındaki gerginliğin azalması da BK açısından büyük önem arz etmektedir. Yakın ve orta vadede, Çin'in ABD'nin askeri uydularından çok daha az bağımlı olduğu Çin uydularına saldırmakla tehdit etmek ters etki yaratabilir ve ABD'nin askeri kapasitesine ciddi zarar verebilecek bir karşılık için Çin'e kolayca gerekçe sağlayabilir (MacDonald, 2008, p. 14). Aynı şekilde Hindistan'ın da Çin konusunda endişeleri mevcuttur. Hindistan Genelkurmay Başkanı "Çin uzay programının hem saldırı hem de savunma içerikli olarak katlanarak artan bir hızla genişlediğini" ifade etmiş ve bir başka Hintli general de "zamanla uzay varlıklarımızı korumak için askeri bir yarışın içine çekileceğimizi ve kaçınılmaz olarak uzayda askeri bir rekabet yaşanacağını" gözlemlemiştir (MacDonald, 2008, p. 10). Ayrıca, yeni uzay üssü veya laboratuvarı gibi projeler, uluslararası bilimsel işbirliğinin ve araştırmaların daha geniş bir yelpazesine olanak tanımaktadır. Diplomatik açıdan bakıldığında ise, BK için Hindistan ve Çin ile uzayda ortaklık, özellikle Brexit sonrasında uluslararası ilişkilerde güçlü bir adım olarak algılanabilecektir. Uzay, yalnızca bilimsel bir alan değil, aynı zamanda ulusal uydu güvenliği ve ekonomik rekabetin de bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, uzaydaki ortaklıklar, ülkeler arasındaki ilişkilerin derinleşmesine ve güçlenmesine katkıda bulunmakta ve bu tür

ortaklıklar, bilgi ve teknoloji paylaşımını teşvik ederken, aynı zamanda uzay araştırmalarında daha etkili ve verimli bir işbirliği sağlamaktadır. Aynı zamanda, Hindistan ve Çin gibi yükselen uzay güçleriyle işbirliği yapmanın getirdiği bazı zorluklar da bulunmaktadır. Özellikle, bu ülkelerin kendi ulusal çıkarları ve stratejileri doğrultusunda hareket etmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla, BK'nın Hindistan ve Çin ile uzayda ortaklık arayışında dikkatli ve dengeli bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Bu durum neticesinde, ortaklıkların sürdürülebilirliği ve uzun vadeli başarısı için önem arz etmektedir. BK için Brexit sonrasında Hindistan, Çin, ABD ve İsrail ile uzayda ortaklık hem bilimsel ve teknolojik açıdan hem de diplomatik ve uluslararası ilişkiler açısından büyük önem taşımaktadır. Bu ortaklıklar, uzay araştırmalarının sınırlarını genişletecek, diplomatik ilişkileri güçlendirecek ve uluslararası işbirliğini teşvik edecektir. Ancak, bu ortaklıkların başarılı olabilmesi için dikkatli bir planlama ve işbirliği gerekecektir. Uzay, insanlığın geleceği için önemli bir keşif ve araştırma alanı olmaya devam etmektedir ve BK, bu alandaki potansiyeli en iyi şekilde değerlendirmek için diğer ülkelerle iş birliği yapma zorunluluğu mevcudiyetini sürdürmektedir.

5.2. Amerika Birleşik Devletleri

BK ve ABD, uzay keşifleri ve araştırmaları alanında uzun bir tarihe sahip iş birlikleri ile tanınmaktadırlar. Bu iş birliği, uzayın derinliklerinde keşfedilmeyi bekleyen olanakların kapılarını aralamış, ancak, Brexit sonrası, BK ve ABD arasındaki bu ortaklıkta yeni bir döneme girmiştir. ABD ile uzay ortaklığı, BK açısından ilk denemede olumlu sonuçlar doğurmamıştır.⁴ ABD füze sistemi anlaşmaları sayesinde BK'nın yerli bir nükleer füze kapasitesine sahip olması için askeri gerekçeler ortadan kalktıķça, BK'nın bir uzay gücü olma potansiyeli de ortadan kalkmıştır (Bowen, 2022, p. 82). İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte, BK ve ABD uzay yarışının öncüleri olarak konumlanmıştır. 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin Sputnik uydusunu uzaya fırlatmasıyla, ABD ve BK, uzaya olan ilgilerini daha da artırmış, NASA ve BK Uzay Ajansı'nın kurulmasıyla, resmi iş birliği başlamıştır. 1957'de Sovyet uydusu Sputnik'in fırlatılmasıyla uzay çağının başlangıcından bu yana devletler, uydu gözetimi gibi uzayın sözde "pasif" askeri kullanımlarına karşı durmuşlardır (Wolter,

⁴ ABD merkezli Virgin Orbit tarafından BK topraklarından ilk fırlatılan roket başarısızlığa uğramıştır.

2005, p. xvi). Bugüne kadar, ABD ve BK birçok ortak uzay misyonu gerçekleştirmişleridir. Mars keşiflerinden başlamak üzere, Uluslararası Uzay İstasyonu'na kadar birçok proje ve misyon, BK ve ABD iş birliğinin birer sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Elbette ABD ve BK ortaklığı kendi aralarında kalmamış eski İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) ülkelerinden Avustralya da BK için uzayda önemli ortaklardan birisi olmuştur. Avustralya ve BK, ABD için iki önemli müttefikdir, özellikle de Five Eyes Ortaklığı aracılığıyla uzay, nükleer ve istihbarat faaliyetlerinde bulunmaktadır (Bowen, 2020, p. 174).

BK ve ABD arasındaki uzay iş birliği, Brexit'ten etkilenmeden ve hatta güçlü bir şekilde devam etmiştir. Brexit sonrası dönemde, ABD ve BK arasındaki işbirliğinin daha da derinleştirilmesi için yeni fırsatlar ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. BK ve ABD, uzay çalışmaları alanında özellikle Brexit sonrasında ortak bir uzay güvenliği geleceği için en önemli adım Artemis Anlaşmaları olmuştur. Bu ortak uzay çalışmaları şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. Bilimsel ve Teknolojik Bilgi Paylaşımı: BK ve ABD, uzay araştırmaları alanında elde ettikleri bilgi ve teknolojiyi paylaşarak, iki ülkenin güçlü yönlerinden faydalanabilecek, özellikle uydu güvenliği, istihbarat ve uzay silahları gibi alanlarda ortak projeler geliştirebileceklerdir.
- b. Ortak Uzay Görevleri: BK ve ABD, yakın gelecekte ortak uzay görevleri organize ederek, uzayın derinliklerinde birlikte keşifler yapabilir. Bu görevlerle, Mars'a insanlı seferlerden Jüpiter'in uydularının keşfine kadar çeşitli alanlarda gelişim sağlayabileceklerdir.
- c. Eğitim ve İstihdam Programları: Özellikle Brexit sonrasında AB vatandaşı olan bilim insanlarının vize sorunlarının oluşması sonucunda artan istihdam ihtiyacı, ABD ve BK arasında, genç bilim insanlarının ve mühendislerin yetişmesine destek olmak için ortak eğitim ve işbirliği programları düzenleyebileceklerdir. Bu programlar ile birlikte, gelecekteki uzay-savunma alanının liderlerini yetiştirmek için önemli bir fırsat oluşabilecektir.
- d. Ticari ve Yatırım Ortaklığı: BK ve ABD, uzay-savunma endüstrisindeki ticari iş birliklerini güçlendirerek, ekonomik kalkınmayı ve istihdamı destekleyebileceklerdir. Özellikle uzay turizmi, iletişim ve savunma

uyduları ve uzay madenciliği gibi alanlarda ortak yatırımlar oluşturulabilecektir.

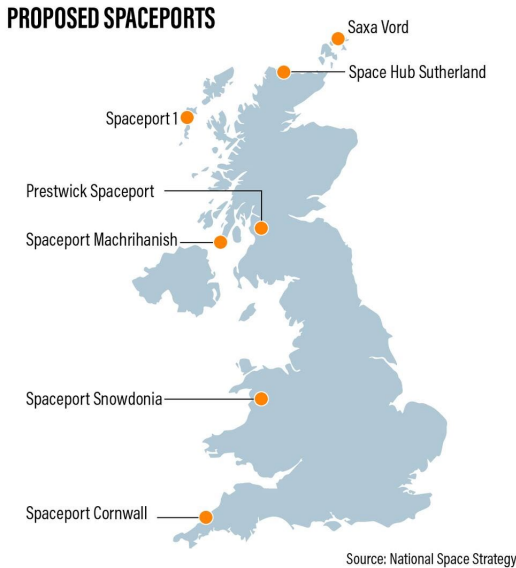
- e. Uluslararası Uzay Politikasında İş Birliği: BK ve ABD, uluslararası arenada da iş birliği sağlayarak, uzay çalışmalarını küresel bir perspektifle ele alabilir, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması açısından da önemli ortak liderlik pozisyonu oluşturabileceklerdir.

BK, uzay politikası bağlamında ilk anlaşmasını daha önce bahsedildiği gibi ABD merkezli bir şirket ile sağlamış olsa da başarısız fırlatmanın ardından yeni ortaklar açısından yeni adayları gözlemleyebilmektedir. BK'nın kendi sistemlerini geliştirme konusunda aldığı bu karar, iç politikada farklı yansımalarla karşılaşmasına neden olmuştur. Özellikle Brexit referandumunda AB'de kalınması yönünde açık ara karar gösteren İskoçya ve Kuzey İrlanda gibi bölgeler, Brexit sonrasında bağımsızlık tartışmalarının tekrar nüksettiği bölgeler olmuştur. Özellikle bu noktada İskoçya'nın durumu BK açısından yüksek önem arz etmektedir. Bu durumun temel nedeni ise BK topraklarında ilk uzay üssünün İskoçya'da bulunmasıdır.

6. Birleşik Krallık'ın Uzay İç Politikası: İskoçya Etkisi

İskoçya'nın olası bağımsızlık ihtimaline karşı olarak BK hükümeti, yeni kurulacak olan uzay üslerinin Harita 1'de görülebileceği üzere, Galler ve İngiltere'yi eklemiştir. Şu anda varlığını Sutherland uzay üssü sürdürmektedir.

Harita 1: BK Tarafından Kurulması Planlanan Uzay Üsleri

Kaynak: The National News, (2022).

Şu anda, Sutherland'deki uzay üssü, İskoçya'nın uzay endüstrisi için önemli bir merkez olarak konumlandırılmıştır. Sutherland, İskoçya'nın kuzeyinde yer alan stratejik bir noktada bulunmakta ve uzay araştırmaları için uygun bir ortam imkanı sunmaktadır. Bu üs, BK'nın uzay endüstrisini geliştirme çabalarının bir parçası olarak değerlendirmekte ve BK hükümeti, uzay endüstrisinin gelişimi için çeşitli teşvikler ile birlikte destekler sunmaktadır. BK'nın uzay üslerinin konumu konusundaki kararları, ülkenin stratejik ve politik hedeflerini yansıtmakta, İskoçya'nın bağımsızlık ihtimali ise bu kararların alınmasında etkili olabilirken, BK'nın uzay endüstrisinin gelişimi için önemli bir fırsat sunduğu da bir gerçek olarak kendisini göstermektedir. Bu nedenle, İskoçya'nın uzay endüstrisi potansiyelini tam anlamıyla değerlendirmek, BK'nın uzay endüstrisi alanındaki rekabet gücünü artıracak ve ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunabilecektir.

SONUÇ

Her ne kadar Brexit sürecinin üstünden çok vakit geçmemiş olsa da etkileri şimdiden bir çerçevede gözlemlenebilmektedir. Özellikle BK'nın Brexit sonrasında uzay politikaları incelendiğinde BK'nın AB ile ticari anlamda iş birliğini devam ettirmesine rağmen uzay güvenliği kapsamında askerî açıdan ABD gibi eski ortaklarıyla çalışmaya ağırlık verirken Çin ve Hindistan gibi uzay teknolojilerinde hızla büyüyen ülkeler ile de yakınlık sağladığı gözlemlenmiştir. Bu durumun mevcudiyeti kapsamında kendi uzay-savunma sistemlerini kurarken uzay dış politikasında ortaklarını artırarak ve ortak amaca hizmet edecek şekilde çalışmalarına hız vermektedir. Kendi topraklarında kuracağı üsler açısından ise, İskoçya toprakları en uygun kalkış alanı olmasına rağmen, İskoçya'nın bağımsızlık kazanması ihtimaline karşın, yeni uzay üslerini dikkatle seçmekte veya İskoçya'nın bağımsızlık alması durumunda bu uzay ve askerî üslerin kullanım hakları konusunda güvence sağlamaktadır. BK, Brexit sonrasında uzay politikalarını gözden geçirirken, uluslararası iş birliği ve ortaklık stratejilerine odaklanmakta, ABD gibi uzun vadeli ortaklarıyla iş birliğini sürdürürken, uzay araştırmaları ve keşiflerinde güçlerini birleştirmek için de önemli adımlar atmaktadır. Ancak, Brexit sonrasında BK, Çin ve Hindistan gibi yükselen uzay güçleriyle de yakın ilişkiler kurma ve ortak projeler geliştirdiği gözlemlenmektedir. Bu durum hem teknoloji transferi hem de küresel uzay keşiflerinde daha etkin bir rol oynamak için önem arz

etmektedir. BK'nın Brexit sonrasında Galileo gibi önemli AB uzay varlıklarına erişimi olmaması nedeniyle, kendi uzay-savunma sistemlerini kurma yolunda ilerlemesi, ulusal güvenliğini ve uzay varlıklarının güvenliğini sağlamak için kritik bir adım olmasına karşın, bu süreçte BK, uluslararası iş birliği ve ortaklık ağını genişletmeli ve ortak amaca hizmet edecek şekilde çalışmalarını sürdürmelidir. Dolayısıyla, uzaydaki ve dünyadaki tehditlere karşı daha etkili bir savunma sağlayacak, etkili rekabet edebilecek ve uzaydaki faaliyetlerin sürdürülmesini destekleyebilecektir. Kendi topraklarında uzay üsleri kurarken, BK'nın dikkatli bir yaklaşım benimsemesi önem arz etmektedir. İskoçya toprakları, uzay fırlatmaları için ideal bir konuma sahip olsa da İskoçya'nın bağımsızlık kazanma ihtimali göz önünde bulundurulmalı, BK yeni uzay üslerini dikkatle seçmeli ve İskoçya'nın bağımsızlık durumunda uzay ve askeri üslerin kullanım hakları konusunda belirli teminatlar almalıdır. Bu durumun temel amacı, gelecekteki uzay operasyonlarının güvenliğini ve sürekliliğini sağlamaktır. BK ve ABD arasındaki uzay iş birliği, Brexit sonrasında da güçlü bir şekilde devam etmesi, hem iki ülkenin uzay keşifleri ve araştırmaları alanındaki liderliklerini sürdürmelerini sağlayacak hem de küresel uzay keşiflerine önemli katkılarda bulunacaktır. BK ve ABD, bilgi ve teknoloji paylaşımı, ortak uzay misyonları, eğitim ve işbirliği programları, ticaret ortaklığı ve uluslararası işbirliği gibi alanlarda ortak çalışmalarını sürdürmeye devam etmelidir. Sonuç olarak, BK ve ABD arasındaki uzay iş birliği, Brexit sonrasında da önemini korumaktadır. Bu durum AB ile Brexit sonrasında uzay politikaları kapsamında uzaklaşması neticesinde oluşmuştur. Bu çalışma, Brexit sonrasında BK uzay politikalarına etki etmiş ve olası etkileri tanımlamak amacıyla yazılmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplindeki az olan literatür eksikliğine katkı sağlayabilecek ve BK'nın Brexit sonrası uzay politikalarının şekillenmesine ışık tutabilecektir.

Kaynaklar

Kitaplar ve Makaleler

- Beech, M., & Lee, S. (2023). *Conservative governments in the age of Brexit*. Palgrave Macmillan.
- Black , J. (2024), *A History of Britain 1945 Through Brexit* (2nd ed.) Indiana University Press
- Bowen, B. E. (2022). *Original Sin Power, Technology and War in Outer Space*. Oxford University Press, Incorporated.
- Bowen, B. E. (2022). *War in Space : Strategy, Spacepower, Geopolitics*. Edinburgh University Press.

- Ertuğral, Y. (2020). COVID-19 ve Brexit'in Kuzey İrlanda Barışının Geleceğine (Hayırlı Cuma Anlaşmasına) Etkileri. *EURO Politika*, 4(2), 249-270.
- Everett C. Dolman, (2002), *Astropolitik: Classical Geopolitics in the Space Age*, London
- Fossum, J. E., & Lord, C. (2023). *Handbook on the European Union and Brexit*. Edward Elgar Publishing.
- Giusti, S., & Mirkina, I. (2019). *The EU in a Trans-European Space : External Relations across Europe, Asia and the Middle East*. Springer International Publishing, Imprint Palgrave Macmillan.
- Glencross, A. (2016). *Why the UK Voted for Brexit: David Cameron's Great Miscalculation*. Springer Science and Business Media : Palgrave Pivot.
- MacDonald, B. W., & Council on Foreign Relations. (2008). *China, space weapons, and U.S. security*. Council on Foreign Relations.
- Scott W. Beidleman, (2006). *GPS Versus Galileo - Balancing for Position in Space*, Air University Press.
- Seedhouse, E. (2015). *Virgin Galactic : the first ten years*. Springer.
- Wolter, D., & United Nations Institute for Disarmament Research. (2006). *Common security in outer space and international law*. UNIDIR.

İnternet Kaynakları

- Al-Jazeera, (2020), Italian senator launches Italexit party to push for leaving EU, Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2020/7/23/italian-senator-launches-italexit-party-to-push-for-leaving-eu>.
- BBC (2023), Virgin Orbit: Branson's rocket dream ends after mission failure, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/business-65692302>
- BBC (2024), DragonFire: UK laser could be used against Russian drones on Ukraine front line, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-68795603>
- Bleddyn Bowen (2018), Leaving Spaceship Europe: British space policy after Brexit, Erişim Adresi: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/leaving-spaceship-europe-british-space-policy-after-brexit/>
- CNN, (2024), Who are the Houthis and why are they attacking ships in the Red Sea?, Erişim Adresi: <https://edition.cnn.com/2023/12/19/middleeast/red-sea-crisis-explainer-houthi-yemen-israel-intl/index.html>
- ESA (2017), Sputnik – 60 years of the space age, Erişim Adresi: https://www.esa.int/About_Us/ESA_history/Sputnik_60_years_of_the_space_age
- European Space Agency (ESA), (2023), India's Chandrayaan-3 successfully lands on the Moon, Erişim Adresi: https://www.esa.int/Enabling_Support/Operations/India_s_Chandrayaan-3_successfully_lands_on_the_Moon.
- European Space Agency, (12 Nisan 2024), What is Galileo?; Erişim Adresi: https://www.esa.int/Applications/Navigation/Galileo/What_is_Galileo
- MI5 (2023), Five Eyes launch drive to secure innovation, Erişim Adresi: <https://www.mi5.gov.uk/news/five-eyes-launch-drive-to-secure-innovation>
- NASA (2019), Beresheet, Erişim Adresi: <https://science.nasa.gov/mission/beresheet/>.
- The Government of UK (2024), Advanced future military laser achieves UK first, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/news/advanced-future-military-laser-achieves-uk-first>.
- The Government of UK, (2020), The Artemis Accords, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/publications/the-artemis-accords>
- The Government of UK, (2022), National space strategy, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/publications/national-space-strategy/national-space-strategy>
- The Government of UK, (2024), UK Space Agency Corporate Plan 2022-25, Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-space-agency-corporate-plan-2022-25/uk-space-agency-corporate-plan-2022-25--2>

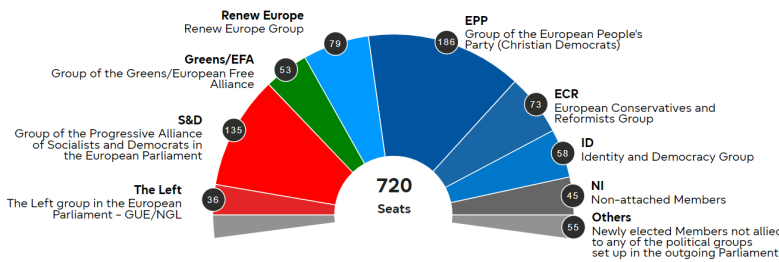
- The Government of UK, UK Space Agency, Erişim Adresi ve Tarihi: <https://www.gov.uk/government/organisations/uk-space-agency>
- The Japan Aerospace Exploration Agency (JAXA), (2024), The results of the Moon Landing by the Smart Lander for Investigating Moon, Erişim Adresi: https://global.jaxa.jp/press/2024/01/20240120-1_e.html
- The National News, (2022) Launch site built in Scotland in race to send first rocket into space from UK, Erişim Adresi: <https://www.thenationalnews.com/world/uk-news/2022/02/16/launch-site-built-in-scotland-in-race-to-send-first-rocket-into-space-from-uk/>
- The State Council of the People's Republic of China, (2022), China's space station Tiangong enters new phase of application, development, Erişim Adresi: https://english.www.gov.cn/news/topnews/202212/10/content_WS63945288c6d0a757729e4521.html.
- U.S. Department of Defense, UNMANNED AIRCRAFT SYSTEMS (UAS), Erişim Adresi ve Tarihi: <https://dod.defense.gov/UAS/> (10 Nisan 2024)
- Wattles, J., CNN, (2021), Virgin Orbit launches its first commercial satellites into space, Erişim Adresi: <https://edition.cnn.com/2021/06/30/tech/virgin-orbit-launch-tubular-bells-scn/index.html#:~:text=Branson%20founded%20his%20suborbital%20space%20company%2C%20Virgin%20Galactic%2C,was%20spun%20off%20from%20that%20venture%20in%202017>

Avrupa Parlamentosu Seçimlerine İlişkin Aşırı Sağ Seçmen Tabanlı Bir Analiz

Okan CAN¹

Avrupa Parlamentosu'nun (AP) yetkileri yıllar içerisinde arttırılarak AB'nin karar alım sürecinde etkili bir noktaya getirilse de Parlamento seçimleri Avrupa'daki merkez partiler tarafından önemsiz görülmeye devam etmiştir. Avrupa parlamentosunun AB düzeyinde karar alımlarındaki rolü, Avrupa yurttaşları açısından ulusal parlamentolara kıyasla daha önemsiz olarak algılanmayı sürdürmüştür. Bu nedenle Avrupa Parlamentosu seçimleri, seçmenlerin ulusal düzeydeki seçimlerdeki seçim matematiği veya ideolojik bazı çekinceleri nedeniyle, desteklemekten geri durduğu partileri tercih edebildiği bir platforma dönüşmüştür. Dolayısıyla Avrupa Parlamentosu seçimleri Avrupa'daki merkez partiler için bir tür kamuoyu yoklaması niteliği taşır hale gelmiştir.

Şekil 1: 2024 Avrupa Parlamentosu Geçici Sonuçları

Kaynak: Avrupa Parlamentosu.

9 Haziran 2024 AP seçimi Avrupa'da aşırı sağa (popülist sağ) desteğin arttığı, liberal (Renew Europe) ve sol liberallerin (Yeşiller) ciddi oranda güç kaybettiği bir

¹ Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Avrupa Çalışmaları Doktora Programı, okancan718@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4863-5534

tablo çizmektedir. Elde edilen seçim sonuçları Avrupa'daki mevcut birçok hükümetin meşruluğunu sorgulatmaktadır. Dolayısıyla seçim sonuçlarına yönelik ilk tepki, Fransa'da Emmanuel Macron ve Belçika'da Alexander De Croo hükümetinin istifa ederek erken seçime gitmeleri şeklinde gerçekleşmiştir.

2010'da artan göçmen sorununa ve gelir dağılımındaki adaletsizliğe yönelen tepkiyle birlikte Avrupa'da Aşırı Sağ yükseliş göstermeye başlamıştı. Ancak 2022'de patlak veren Ukrayna savaşı AB ve NATO destekçisi eğilimin artacağı, Yer yer Vladimir Putin'e yakın duran Aşırı sağ partilerin düşüşe geçeceği beklentisini doğurmuştu. Oysa AP seçim sonuçlarıyla birlikte ortaya tam tersi bir portre çıktı. Avrupa bütünleşmesi tarihine bakıldığında, Ukrayna savaşından doğan güvenlik kaygısının Avrupa'yı daha sıkı bir bütünleşmeye götüreceği beklentisine girilmesi olağan durmaktadır. Ancak son dönemde yaşanan gelişmeler, diğer krizlerden farklı olarak, AB'nin dayandığı ideolojik paradigmayı sarsmaktadır.

Doğu bloğunun dağılmasının ardından serbest ticaretin zenginlik getireceği, karşılıklı bağımlılığın ülkeleri karşılıklı işbirliğine zorlayacağı, bunun sonucunda savaşların ve çatışmaların duracağı yönündeki AB'nin resmi liberal anlatısı tartışma götürmez bir hakikat haline gelmişti. Ancak son 34 senelik süreç, ülkeler ve sınıflar arasında gelir dağılım farkının ciddi oranda arttığı; dünyada birçok coğrafyanın istikrarsız ve donuk çatışma bölgelerine döndüğü; savaş, yoksulluk ve iklim krizleri nedeniyle göçün arttığı; esnek ve güvencesiz çalışmanın sıradanlaştığı bir noktaya geldi. AB'nin Enerji konusunda karşılıklı bağımlılığının son derece yüksek olduğu Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımlar savaşı engelleyememekle birlikte Avrupa'nın enerji krizi yaşamasına sebep oldu. Ayrıca Avrupa'nın güvenlik şemsiyesi olan NATO, savaşı durduracak hamleler yapmak yerine, yeni genişleme adımlarıyla (İsveç ve Finlandiya) Rusya Federasyonu'nu kışkırtarak, Savaşı Avrupa'nın içine doğru yayılabilecek bir noktaya taşıdı.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından tüm dünyada, mevcut düzenden daha farklı bir sistem kurulabileceğine dair olan inanç da yıkılmıştı. Avrupa solunun da özellikle 2000'li yılların başında işçi sınıfıyla olan bağını tamamen kopararak (en bariz örneği olarak Tony Blair) yüzünü tamamen piyasaya dönme süreci, solun üretim ilişkilerinden bağımsız bir kimlik siyaseti ve

çevreciliğe hapsolmasıyla sonuçlandı. Böylece, başta küreselleşmenin dezavantajlı hale getirdiği mavi yakalı ve prekaryalaşmış beyaz yakalı işçi tabanı olmak üzere, toplumun önemli bir kesimi, kısa vadede hızlı çözümler öneren aşırı sağ popülist partilerin etki alanına girmeye başladı. Bunun neticesinde gelir dağılımındaki eşitsizliği, AB gibi uluslararası ve ulusüstü kuruluşlardaki “elitler”in verdiği kararlara bağlayan; küresel ısınma, iklim krizi gibi meseleleri ülkelerinin gelişmesini engellemek isteyenlerin kurduğu komplolar olarak gören; küresel çatışma ve sömürünün kaçınılmaz bir çıktısı olan göçmen sorununa duvar örmek gibi basit çözümlerle gelen; propagandasında nefreti arttırabilecek her türlü yalan habere (Fake News) başvurmaktan çekinmeyen popülist partiler, başta yoksullaşmış halk kitleleri tarafından tek çıkış yolu olarak görülmeye başladı.

Sistemi dönüştürmek yerine kitlelerin duygularına hitap ederek iktidara gelmeyi hedeflemeleriyle aşırı sağ popülist partilerin durumu, 1930’larda Avrupa’da yükselen faşist rejimleri anımsatan bir tablo çizmektedir. Anti ideolojik görünen bir söyleme dayanan bu tip siyasi yapılar, tarihte görüldüğü üzere, daha otorite bir kapitalizm biçimi yaratarak topyekûn nitelikli savaşırlara olanak açmıştır. Ayrıca Aşırı sağ popülistleri andıran 1930’ların Faşist ve Nazist rejimlerin II. Dünya Savaşı’nı başlatan aktörleri ortaya çıkarması hesaba katılınca AP’nin geldiği siyasi konumdan endişelenmemek mümkün görünmemektedir. Ancak AP seçimlerindeki seçmen tutumuyla ulusal seçimlerdeki seçmen tutumunun değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Avrupa’daki Merkez partiler, mevcut tablo karşısındaki pozisyonunu popülist söylemlerden yana belirlerse, Avrupa bütünleşmesinin ana felsefi temellerini yerinden ederek, birliğin varlığını tehlikeye atacak bir atmosfer yaratabilir. Eğer merkez partiler popülist seçmen tabanının temel sorunlarını çözmeye yönelik politikalar geliştirmeyi tercih ederse Avrupa bütünleşmesinin daha ileri bir seviyeye geçmesini sağlayabilir. Bu nedenle ilerleyen süreçte merkez partilerin alacağı pozisyon AB’nin geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Avrupa Parlamentosu (2024). 2024 European election results. <https://results.elections.europa.eu/> Erişim Tarihi: 10.06.2024

“AB ve İtalya: Ortak Dış Politika Hedefleri ve Bölgesel Çatışmalar”

Doç. Dr. Gökçen Yavaş ile Söyleşi

Yusuf ERTUĞRAL¹

Bu söyleşide, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Gökçen Yavaş ile İtalya'nın son dönem dış politikası üzerine derinlemesine bir sohbet gerçekleştirdik. Doç. Dr. Yavaş, İtalya'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde benimsediği Avrupacı, Atlantikçi ve Akdenizci dış politika yaklaşımlarının günümüzde nasıl evrildiğini ve Giorgia Meloni liderliğindeki hükümetin bu alanlarda yaptığı önemli değişiklikleri analiz ediyor. Ayrıca, İtalya'nın enerji politikaları, göç yönetimi ve Doğu Akdeniz'deki rolü gibi kritik konuları ele alarak, ülkenin bölgesel ve küresel düzeydeki stratejik hamlelerini değerlendiriyor. Bu kapsamlı değerlendirmenin İtalya'nın dış politikasındaki süreklilikleri ve dönüşümleri anlamak isteyen okuyucularımız için faydalı olmasını diliyoruz.

Yusuf ERTUĞRAL: İtalya'nın dış politikasında son dönemde hangi önemli değişiklikleri gözlemlediniz ve bu değişikliklerin arkasındaki ana nedenler nelerdir?

Doç. Dr. Gökçen YAVAŞ: İtalya'nın son dönem dış politikasındaki değişimden söz etmeden önce, üç genel özelliğinden bahsedebiliriz. B Birincisi, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönem için İtalya'da Avrupacı, Atlantikçi ve Akdenizci dış politika yaklaşımları hâkim. Ayrıca, İtalya hem Avrupa Birliği'nin hem de NATO'nun kurucu üyesi olarak, bu iki taraf arasında dengeli bir politika izliyor. İtalya Akdeniz'e yönelik yaklaşımını, Soğuk Savaş sonrası dönemde, çok boyutlu ve çok

¹ EUROPolitika editörü.

tarafli dış politikanın bir parçası olarak benimsiyor. Daha çok bölgeselci bir yaklaşım. Bu genel perspektiften yola çıkarak, günümüzde bu anlayışın devam ettiğini söyleyebiliriz. İkincisi, birinci özelliğine bağlı olarak, İtalya bölgede (Avrupa ve Akdeniz'i kapsayan bir alan) bölgesel işbirlikleri girişimleriyle etkin bir güç olma amacını taşıyor. Bu açıdan, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi başlı başına 'büyük güç' iddiasında olmaktan ziyade, ABD ve söz konusu ülkelerle ittifak içinde, AB içinde bu güçler arasında denge sağlayan; Doğu ve Batı ile Kuzey ve Güney arasında bağlantı kuran, orta büyüklükte bir güç olarak kendini gösteriyor. Ayrıca, Rusya, Orta Doğu, Afrika ve Çin'le olan ilişkilerinde de uluslararası ve bölgesel düzeyler arasında öneme sahip, bir aracı rol oynayabiliyor. Üçüncü özelliği ise, İtalya'nın dış politikasını şekillendiren şartlardır. Kısacası, dış çevre, iç siyasi sınırlılıklar ve İtalya'nın bölgede aktif bir rol oynama tercihi arasında kurulan bir dengeden söz edebiliriz.

Diğer bir husus, İtalya'nın dış politikasında, diğerlerinde olduğu gibi, süreklilikler ve değişimler hem uluslararası hem de bölgesel şartlara paralel olarak gözlemlenebilir. 2000'lerle birlikte, ABD'ye yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül terör saldırıları, daha sonra Avrupa'da da benzer şekilde yaşanan terör olayları, kitle imha silahlarının yayılması tehdidi ve 'düzensiz göç' gibi konular ön plana çıktı. 2010'ların başından itibaren, AB içindeki finansal kriz, Orta Doğu'da (özellikle Arap Ayaklanmaları sonrası) ve Ukrayna'daki güvenlik meseleleri, Transatlantik ilişkiler, Brexit ve Çin'le olan ilişkiler, İtalya'nın dış politikasında doğrudan etkili oldu.

Soruya cevap olarak, 2022 Eylül'de göreve gelen İtalya'nın Kardeşleri partisinin lideri Giorgia Meloni'nin başbakanlığındaki sağ hükümetin politikalarını kapsayacak değişimlerden daha fazla söz etmek de fayda var. Ayrıca belirtmek gerekir ki, ortaya çıkan değişimlerde önceden başlayan şartların etkisi de büyük. Bunlar, AB'nin Mart 2022'de yayınladığı Stratejik Pusula'da belirttiği üzere, uluslararası ve bölgesel şartlar, Ukrayna'daki ve Suriye'deki savaş, yeni jeopolitik çevre ve kuşkusuz ki Covid-19 salgınının da getirdiği zorunlu yeni politika gereklilikleri ve dönüşümler. Özellikle, AB içindeki yeşil ve dijital dönüşüm konularıyla ilişkili yeni politika önceliklerini de dahil edebiliriz. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısıyla birlikte ortaya çıkan enerji ihtiyacından kaynaklanan yeni

tedarikçi ve işbirliği arayışları da önemli ölçüde yaşanan son gelişmeler olarak düşünülebilir. Ayrıca, yine bu dönemde, İtalya'nın Rusya ve Çin'e yönelik politikalarının keskinleşmesinden söz edilebilir.

Meloni döneminin politikalarına vurgu yaparsak, kısaca, Meloni de çok taraflı ve pragmatik bir dış politika izlemeye çalışıyor. Meloni, her ne kadar radikal sağ ve popülist kimliğinden dolayı, AB entegrasyonu için farklı görüşlere sahip olsa da, AB'yle (AB kurumları ve AB'nin diğer üye devletleriyle) yakın ilişkiler kurdu. (Bu kısmı belki daha sonra tekrar ele alabiliriz). Ayrıca İtalya'nın, Atlantikçi tutumu, Rusya'ya olan yaklaşımında ve İsrail'e yönelik politikasında, belirgin bir düzeyde gözlemleniyor. (Ancak Meloni, geçtiğimiz Ocak'ta, 'İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Filistin devletine karşı çıkması konusunda onunla aynı düşünmediğini' belirtmişti.) Öte yandan, Ukrayna'nın desteklenmesinde, Meloni ile koalisyonda olan özellikle diğer aşırı sağ partilerin liderleri (Lig ve Forza Italia) arasında farklı yaklaşımlar oldukça tartışma yaratmıştı. Ancak İtalyan başbakanın, Ukrayna konusunda oldukça kararlı bir tutum sergilediği çok açık. Örneğin, Meloni, 2023 ve 2024'te aralarında AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in de bulunduğu bir grupta birlikte Kiev'i ziyaret etti. Yine bu dönemde yaşanan bir diğer olay, İtalya'nın, 2019'da Çin'le imzaladığı Kuşak ve Yol Projesi'nden, ekonomik anlamda bir fayda sağlayamadığı düşüncesiyle, 2023 Aralık'ta çekilme kararı oldu. Elbette, bu kararının alınmasına yönelik girişimlerin, önceki Başbakan Mario Draghi döneminde başladığını söyleyebiliriz. Ancak Meloni'nin belirgin Atlantikçi tutumunun da etkili olduğu ayrıca düşünülebilir. Onun dışında, Ocak 2024'ten yılın sonuna kadar G7 Dönem Başkanlığını sürdürecektir olan İtalya, başlıca gündemini 'Afrika' olarak belirtiyor. Bu alan göç ve sınır yönetimi ile enerji gibi konular başta olmak üzere bir dizi politikalar içeriyor. Diğer bir dikkat çeken alan ise, Başkanlık süresince Yapay Zeka konusunun gündeme alınması. Geçtiğimiz yıl, Hiroşima Yapay Zeka Süreci kapsamında, güvenlik meselesi olarak da ifade edilen yapay zekaya yönelik bazı düzenlemeler getirilmesi kararlaştırılmıştı.

Tüm bu çerçevede, İtalya'nın dış politika değişimleri veya yeni dönem politikaları daha detaylı bir şekilde ele alınırsa, Akdeniz'de özellikle Afrika'ya yönelik iki

önemli politika konusundan bahsedebiliriz: Birincisi enerji, ikincisi göç ve sınır güvenliği. Ayrıca, ticari ilişkilerin geliştirilmesi de bu kapsama dahil edilebilir.

İtalya'nın gündemde olan önemli bir girişimi de Ocak 2024'te ev sahipliği yaptığı İtalya-Afrika Zirvesi. Bu toplantıda, İtalyan enerji şirketi ENI'nin kurucusu Enrico Mattei'nin isminin verildiği ve şimdiki bütçesi 5.5 milyar Euro olan Mattei Planı sunuldu. Meloni, burada yaptığı konuşmada 'eşitlerin ortaklığı' yaklaşımını ve Afrika ile Avrupa arasında bir köprü görevini sürdürme isteğini yineliyor. Bu açıdan, Güney'in büyüme ve kalkınma gibi meselelerinin yine o bölgede ve oradaki kaynaklarla ilişkilendirilerek ele alınacağını vurguluyor. Plana göre, beş temel alanda (eğitim ve öğretim, tarım, su, sağlık ve enerji) işbirliği sağlanacak. Ayrıca, bu alanlarda gerçekleşecek dokuz pilot proje Cezayir, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Mısır, Etiyopya, Fildişi Sahili, Kenya, Fas, Mozambik ve Tunus'u kapsıyor.

Plan ayrıca, önceden belirttiğim gibi, bölgeye olan ekonomik yatırımlarla İtalya ve Avrupa topraklarına gelen 'düzensiz göçmenlerin' sayısının azaltılması amacını taşıyor. Özellikle son dönemlerde, Lampedusa adasına gelen göçmen sayısındaki artış Avrupa'nın ve özelden İtalya'nın en büyük siyasi kaygılarından biri haline geldi. Bu gerekçelere dayandırılarak başlatılan girişimlerle İtalya, Temmuz 2023'te AB'nin Tunus'la geniş mutabakat zaptının imzalanmasında rol oynadı. Tunus'a özellikle sınır yönetimi alanında sağlanacak mali kaynakla göçün durdurulması hedefleniyor. Geçtiğimiz Mart'ta Mısır'la da göç konusunda yapılan antlaşmalar süresince Meloni, yine AB Komisyonu Başkanı'yla birlikte aktif rol üstlendi. Ancak, Avrupa ülkelerinin, insan haklarına aykırı politikalarından dolayı eleştirilere konu olan siyasetçilerle işbirliği yapması, üzerinde ayrıca durulması gereken bir husus. Önemli bir tartışma konusu yaratan bir diğer olay da, Kasım 2023'te Arnavutluk'a, denizde kurtarılan düzensiz göçmenlerin gönderileceği iki göç merkezinin oluşturulmasına dair antlaşmanın İtalya ve Arnavutluk arasında imzalanmasıydı.

Yusuf ERTUĞRAL: İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? İtalya'nın bölgedeki çıkarları ve politika hedefleri nelerdir?

İtalya, özellikle Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısının ardından, Akdeniz'deki politikalarını daha fazla etkinleştirmek amacıyla 'geniş bir Akdeniz' yaklaşımını benimsemeye başladı. Bu dönem boyunca hem önceki Başbakan Draghi hem de Meloni, Cezayir gibi mevcut doğal gaz tedarikçileriyle yeniden yakın ilişkiler kurarak, alternatif kaynak arayışlarını sürdürdü. ENI'nin ayrıca Mısır, Libya ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile ikili antlaşmaları bulunuyor. Eklemek gerekirse, Meloni şu ana kadar bölgedeki bazı ülkelerle üst düzey ikili görüşmeler gerçekleştirdi. Bu ülkeler Cezayir, Libya, Mısır, Tunus, Lübnan, Irak, İsrail, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye olarak sıralanabilir. Şunu da vurgulamak gerekir ki, günümüzden bakıldığında, İtalya'nın en büyük doğal gaz tedarikçisi Cezayir. Önceden Rusya'ydı.

Ayrıca, geçtiğimiz yıllarda Doğu Akdeniz'de Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır arasında yaşanan enerji krizi ve jeopolitik güç rekabeti, İtalya için de önemli bir konu haline gelmiştir. Ancak kriz boyunca, Fransa'nın sert bir tutum benimsediği düşünüldüğünde, İtalya, bir taraf olarak krize dahil olmadı. Türkiye'nin Libya'ya yaptığı deniz yetki alanı mutabakatına tepki gösterse de sorunun diplomasi yoluyla çözülebileceği görüşündeydi.

Yusuf ERTUĞRAL: Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz politikası hakkında ne düşünüyorsunuz? AB'nin bölgedeki rolü ve politika yaklaşımı konusunda nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

AB, Doğu Akdeniz'i hem enerji güvenliği hem de düzensiz göçün yoğun olduğu bir alan olarak nitelendiriyor. Doğu Akdeniz alanı, doğrudan AB'nin Türkiye ile ilişkilerini de kapsıyor. Diğer bir deyişle, Türkiye burada aday ülke olarak değil, bölgedeki üçüncü bir taraf olarak görülüyor. Tabii AB'nin endişelerini içeren göç, ticaret ve enerji alanlarında ortaklıklar kurulabilecek düzeyde. Örneğin, en son gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Özel Zirvesi'nde 'Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir çevrede ve Türkiye ile işbirliğine ve karşılıklı faydaya dayalı bir ilişkinin geliştirilmesi' vurgulanmıştır. AB, bu alanda daha çok

ikili ve işlemsel düzeyde ilişkilerini yürütmeyi hedeflemektedir. Bu hedef, AB'nin Ekim 2023'te Doğu Akdeniz İçin Eylem Planı'nda da belirtilmektedir. Buna göre, özellikle göç yolları üzerinde bulunan ülkelerle çeşitli ortaklıklar kurmayı amaçlamaktadır. Ancak, 2018'den beri Türkiye'nin katılım müzakerelerinin fiilen durdurulmasının yanı sıra, siyasi nedenlerden dolayı göç konusunda, 18 Mart Mutabakatının işleyişinde de sorunlar yaşanıyor.

AB'nin bölgedeki rolüne gelirsek, Doğu Akdeniz'de Türkiye ile ortaya çıkan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve hidrokarbon arama faaliyetlerine ilişkin sorunlarda, kriz yönetimi konusunda AB'yi etkili bir aktör olarak nitelendiremeyiz. Bunun temel nedeni, ilk olarak, AB'nin öncelikle Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan'ın çıkarlarını gözetmesi ve bu açıdan taraflı politikalar izlemesidir. Doğu Akdeniz meselesinde, Kıbrıs sorunu her zaman merkezi bir konu olarak ele alınmaktadır ve Türkiye'nin adaylık sürecine doğrudan etki etmektedir. Bilindiği gibi AB, bu sorunun çözümünün, Birleşmiş Milletler kapsamında gerçekleşebileceğini ve Türkiye'nin tutumunun değişmesine bağlı olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, AB'nin Doğu Akdeniz'deki rolünü, özellikle Kıbrıs'taki çözümsüzlükte ne kadar etkili olduğuna bakarak anlayabiliriz. İkinci neden, kriz süresince, AB'nin üye devletleri arasındaki farklı yaklaşımların olmasıydı. Örneğin, 'Avrupa değerlerini ve çıkarlarını korumak adına' bölgede askeri olarak varlığını sürdüren Fransa'nın, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ile aynı çizgide yer alması, öte yandan, Almanya ve İtalya'nın ise diplomatik yollarla çözümün olabileceğine yönelik görüşleri AB içinde tek ses oluşturamadı.

Yusuf ERTUĞRAL: İtalya ve AB'nin Doğu Akdeniz'deki politikaları arasında uyum veya çatışma olup olmadığını düşünüyorsunuz? Bu politikaların bölge üzerindeki etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

İtalya, dış politikasında, genel olarak AB ile uyumlu bir yaklaşım sergiliyor. Ancak, az önce Doğu Akdeniz sorununda da belirttiğim gibi, krizlerin çözümüne yönelik, diğer üye ülkelerle, her zaman aynı yaklaşımı benimsemeyebiliyor. Libya'daki iç istikrarsızlıklar endişe yarattığı için farklı enerji kaynaklarına yönelmek, onun için bu açıdan bir çözüm olabilir. Ayrıca, belirtmek gerekir ki, İtalyan iş dünyası ve

siyasetçileri arasında Türkiye'nin bu meseleden dışlanmasına sıcak bakmayan çevreler de bulunmaktadır. Bu konudaki tartışmalar ülkede devam etmektedir.

Yusuf ERTUĞRAL: İtalya'nın AB içindeki rolü ve etkisi hakkında ne söyleyebilirsiniz?

İtalya, dış ve güvenlik politikası alanında, AB içinde dengeleyici ve etkili bir üye ülke konumunda. Aynı zamanda, Atlantikçi ve Avrupalı olarak, uluslararası ve bölgesel meselelerde bir denge sağlıyor. AB'nin kurumsal yapısının güçlendirilmesi, Akdeniz ve Afrika'ya yönelik bölgesel politikaların oluşturulması ve çeşitlendirilmesinde İtalya'nın katkıları önemli. Daha önce, Meloni'nin siyasi kimliği nedeniyle AB'ye yönelik farklı bir bakış açısına sahip olabileceğini belirtmiştim. Ancak başbakan olarak AB ile ilişkilerinde olumlu bir tutum sergilediğini gözlemliyoruz. Örneğin, İtalya, AB'nin Kurtarma ve Dayanıklılık Planı'na uyumlu reformlar gerçekleştiriyor. Ek olarak, REPowerEU Planı'na uygun hareket ediyor; bu plan, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrası doğal gazın dış politika aracı olarak kullanılmasından sonra ulusal politika önceliklerini ve enerji kaynaklarına yönelik stratejilerini belirliyor.

Meloni hükümeti, MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) bölgesi için Avrupalılaştırma hedefi doğrultusunda ikili ve çok taraflı görüşmeler yaparak ve çeşitli girişimlerde bulunuyor. Böylece politika yaklaşımlarını AB düzeyine taşıyor.

Ayrıca son olarak, Türkiye ile ilişkiler konusunda da Meloni'nin tutumuna değinmek gerekir. Meloni, Türkiye'nin AB üyeliğine kuşkuyla baksa da, bu iki ülke arasında daha çok işlemsel düzeyde ilişkiler geliştirmeye çalışıyor. Ayrıca, Türkiye'nin İtalya ile süregelen siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin önemi büyük. Örneğin, iki ülkenin NATO üyesi olması, Akdeniz'de ve Türkiye'nin ayrıca Orta Doğu'da önemli roller üstlenmeleri, Libya ile olan tarihsel bağları ve ticaret hacmindeki büyüme bu ilişkilerin temel meseleleri arasında sayılabilir.

